

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ ΙΔ'

ΑΡ. 171 - 172

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Ν. ΣΗΜΗΡΙΩΤΗ Είναι μιὰ νύχτα...—'Η πιό βαθιά χαρά... (ποίημα).
Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΗ ..... Δυό πουλιά (ποίημα).
Μ. Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ .. 'Ηρθα νά σοῦ χαρίσω κάποιαν ἀνοιξη... (ποίημα).
Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ ..... 'Η θέση τοῦ Δηγήματος μέσα στήν Κυπριακή
Λογοτεχνία (ἀπόψεις).
Κ. ΚΥΡΡΗ ..... Τῆς συνοικίας (ποίημα).
Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ ..... 'Η Ἑλληνική Μέση Ἐκπαίδευσις (μελέτη).
Ν. ΜΠΑΤΑΓΙΑ ..... Εἰδύλλιο (ποίημα).
ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ..... Ἐκθεσις Διαγωνισμοῦ Δηγήματος
Ε.Π.Ο.Κ. (ἐκθεσις).
Ι. ΚΥΘΡΕΩΤΗ ..... Δημήτρης ὁ Ἀκαμάτης (διήγημα).
Φ. ΧΑΤΖΗΣΩΤΗΡΙΟΥ ..... Τὸ Ξεσθήκωμα τοῦ Ὀκτώθρη (διήγημα).
ΧΡ. Α. ΙΩΑΝΝΟΥ ..... Ὁ θάνατος τῆς Δάλιας (πεζοτράγουδο).
Κ. ΠΡΟΥΣΗ ..... Κυπριακή Πεζογραφία (μελέτη).
ΑΥΓΗΣ ΡΟΔΙΝΗ ..... Ὁ Μᾶης (ποίημα).
ΑΝΤ. Π. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ ..... Σκοπὸς καὶ σύστημα ἐργασίας τῶν Πε-
ραματικῶν Σχολείων (μελέτη).
Ν. ΚΛΗΡΙΔΗ ..... Κυπριακὰ Παραμῦθια (λαογραφία).
ΜΙΧ. Ι. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ ..... Ἡ βροχὴ ἄρχισε (ποίημα).
Α. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ ΚΥΠΡΟΛΕΟΝΤΑ ..... Ἐνα ἐρωτευμένο ἀσκημο-
κόριτσο (νουβέλλα).

(Ἡ συνέχεια στὴν ἐπόμενη σελίδα).

ΚΥΠΡΟΣ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ—ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1949

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ
ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΑ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑΣ ΣΧΟΛΙΚΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑΣ ΚΥΠΡΟΥ

Έτησια συνδρομή: Διὰ τὴν Κύπρον 15 σελίνια.
Διὰ τὴν Ἑλλάδα, Αἴγυπτον καὶ Ἀγγλίαν 1 λίρα.
Διὰ τὴν Ἀμερικὴν καὶ ἀλλαχοῦ 5 δολλάρια.

Διευθυντής: **ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ**, Ὁδὸς Μυκητῶν 3, Λευκοσία (Κύπρου).

Ἰδρυτὲς : Κ. ΠΡΟΥΣΗΣ, ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ, Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ.

Τυπογραφεία: «ΚΟΣΜΟΣ» Ἰω. Χ. Κυριακίδη, Λευκοσία.

Συνεργασία, Συνδρομές, Ἐπιστολές, Ἐφημερίδες, Περιοδικὰ καὶ Βιβλία
να στέλλονται στὴ διεύθυνση :

Ν. Κρανιδιώτην, Μυκητῶν 3, Λευκοσία (Κύπρου).

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.

(Συνέχεια περιεχομένων)

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Ν. Κρανιδιώτη : Ἐνα στοργικὸ ἀφιέρωμα.— ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ. **Κ. Σπυριδάκι** :
Κ. Ἀμάντου «Ἱστορικαὶ σχέσεις Ἑλλήνων, Σέρβων, Βουλγάρων», Constantine
D. Sterghopoulos «Les finances grecques au VIe siècle», Institut Français d' Athènes
«Bulletin analytique de bibliographie hellénique. Fasc. V.»— **Ν. Κρανιδιώτη** :
Ἰσμήνης **Κ. Χατζηκώστα** «Ἡ Κύπρος κί' ἡ ζωὴ της».— **ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ**. **Ν.**
Κληρίδη : Τοπογραφικὰ Πιτσουλιάς.— **ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ Κ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ**.— **ΕΙ-**
ΔΗΣΕΙΣ.— **ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ**.— **ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ**.

ΜΕΡΙΚΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΕΡΧΟΜΕΝΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ (1ης Νοεμβρίου)

I. Θ. Κακριδίη : Τὸ θέμα τῶν ἄστοχων ἐρωτημάτων στὸν Ὅμηρο
(μελέτη).

Τηλ. Παντελίδη : Τὸ «Μεθυσμένο Καράβι» τοῦ Arthur Rimbaud
(μελέτη).

Arthur Rimbaud (Μεταφρ. **Τηλ. Παντελίδη**) : Μεθυσμένο Καράβι
(ποίημα).

Ἄρσεν. Κ. Νικολαΐδη : Ὁ Ἑβραῖος Δὸν Χοζέ Νάτσι καὶ ἡ ἄλωσις τῆς
Κύπρου (μελέτη).

Κ. Μοιράνθη : .....Γαμήλιο Ταξίδι (διήγημα).

Ν. Χατζηγιάννου Κευρρά : ....Τοῦ Νεκροῦ Ἀδελφοῦ (λαογραφία).

Μαρίας Ρουσσῆ : .....Ἡ Ἑλθίρα ἀγαπᾷ τ' ἀγόρια (διήγημα).

Ζ. Ζαννετίδη : .....Ἡ Κόμησσα Ἄννα Ντὲ Νοάιγ (μελέτη).

Comtesse de Noailles (Μεταφρ. **Ζ. Ζαννετίδη**) : Στὴ σκληρὴ μοναξιά,
ποῦ τώρα ζεῖς (ποίημα).

Harold Monro : (Μεταφρ. **Μ. Φουσεντζίδη**) : Τῆς Ἀγάπης τὰ Παιδιά
(ποίημα).

Πυθαγόρα Δρουσιώτη : ..... Πολύδωρος (ποίημα).

Φώτου Χατζησωτηρίου : ..... Ζέστη (διήγημα).

Πλούσια σημειώματα, βιβλιοκρισίες, φιλολογικὲς εἰδήσεις κ.ἄ.

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΔ'

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ — ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1949

ΑΡ. 171 - 172

ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ ΝΥΧΤΑ....

Είναι μιὰ νύχτα, είναι μιὰ νύχτα μέσα μου,
βουβή, βαθιά, σαν τὴ νύχτα τοῦ κόσμου.
Στὸν ἴλιγγό της πνίγεται ἡ ἀνέσα μου,
καὶ σὴν πνοή της τρέμει ὁ ἴλιγγός μου.

"Αναρχη, ἀσύνορη κυλάει κι' ἀπλώνεται
πέρα ὡς τὴν πιὸ κρυφὴ τοῦ νοῦ μου κόωχη,
τ' ὄχι της μὲ τὸ ναί μου ἐκεῖ ἀνταμώνεται,
τὸ ναί της σμίγει τὸ δικό μου τ' ὄχι!

"Ἐντρομος ὤρες τὴν κοιτάζω, στήνοντάς
τὰ μάτια, σκλάβος της ἐγὼ κι' ἀφέντης,
μέσ στο μὴδέν μου τ' ἀπειρό της κλείνοντάς,
καὶ μέσα στ' ἀπειρό μου τὸ μὴδέν της.

Κάπου καὶ ποῦ, ἀπὸ τὰ τιτάνια χὰη της
ξαστράφτουν κάποιοι κεραυνοὶ τὰ βράδυα,
μετέωρα ἄργα ἄρμενίζουν στὰ πελάη της,
κ' ἥλιοι τὰ μαῦρα της φωτοῦν σκοτάδια.

Καὶ πνίγεται ἀπ' τὴν ἔκσταση ἡ ἀνέσα μου,
κι' ἄστρα διαβαίνουν φλογισμένα ἐντός μου·
εἶναι μιὰ νύχτα, εἶναι μιὰ νύχτα μέσα μου,
βουβή, βαθιά, σαν τὴ νύχτα τοῦ κόσμου!

Η ΠΙΟ ΒΑΘΙΑ ΧΑΡΑ....

Εἶναι οἱ χαρές μου δλάνθιστες σὰ μυγαλιές ποῦ ἀνοθοῦνε,
κ' εἶναι οἱ χαρές μου σὰ λαμπρὰ φεγγάρια ἑαρινά·
κ' οἱ θλίψεις μου εἶναι σαν ἰτιές γυρμένες, ποῦ θρηνοῦνε
πάνω ἀπὸ λίμνες τρίσβαθες μ' ἀσάλευτα νερά.

Κ' εἶναι οἱ χαρές μου σάλπιγγες, κ' εἶναι οἱ χαρές μου σειστρα,
ποῦ ἀχολογοῦνε θριαμβικὰ σὲ νικητήρια ὠδή,
ὅταν, τὸ χέρι ὑψώνοντας, ἡ Μοῦσα ἢ τραγουδίστρα
κρῶει τὴν καρδιά μου ἀνάλαφρα σὰ φόρμιγγας χορδὴ.

Κ' οἱ θλίψεις μου εἶναι ἀτέλειωτα τοπία λευκοντυμένα,
ποῦ κάποιοι κύκνοι σὲ χειμέρια νάρκη ἀκίνητοῦν,
καὶ ποῦ σ' ἀπάτητες σπηλιές, μονότονα, σθησμένα,
τῶν θόλων οἱ σταλαγματιές τὴ λήθη ἀργομετροῦν.

Κ' εἶναι οἱ χαρές μου ὀλόξανθες παιδοῦλες ποῦ γιορτάζουν
καὶ πεταλοῦδες κυνηγοῦν μὲ διάφανα φερά·
κ' οἱ θλίψεις μου χλωμόθωρες κόρες, ποῦ μὲ κοιτάζουν
μὲ τὰ λαφίσια μάτια τους ἀμίλητα κ' ὕγρα.

Μ' ἀπ' ὄλες, μιὰ βαθιὰ χαρά, στὰ στήθεια πῶχω κρῦψει,
κι' ἂν πιὸ πολὺ τὴν ἀγαπῶ ἀπὸ θάμπη κι' οὐρανοῦς,
εἶναι γιὰτὶ ἀνθισσε στερνὰ ἀπ' τὴν πιὸ βαθιὰ μου θλίψη,
κι' ὄλο μὲ πάει σὲ κάποια χὰη ποῦ δὲν τὰ θάνει ὁ νοῦς.

ΝΙΚΟΣ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

ΔΥΟ ΠΟΥΛΙΑ

Είμαστε μόνοι, αγάπη μου, σὰ δυὸ πουλιά·
στὶς φυλλωσιές ψηλά πετοῦμε ἀντάμα.
"Ισκιος κανέννας δὲ μᾶς σκιάζει τὴ φωλιά,
ποτέσ δὲ ζήσαμε τοῦ χωρισμοῦ τὸ δρᾶμα.

"Ολου τοῦ κόσμου ἢ μουσικὴ ἔμεῖς οἱ δυὸ·
συνταιριασμένη μελωδία εἶν' ἡ χαρὰ μας,
π' ὄλο ξεχύνεται ἀπ' τὴ γλύκα τῶ χαδιῶ
κι' ἀπλώνει πέρ' ἀπ' τὰ θελούδινα φτερά μας.

'Απλὸς ναὸς εἶναι θαθεῖά μας στὴν καρδιά,
μὲ ζωγραφιές γιομάτος τοῦ ἔρωτά μας,
κι' ἡ αγάπη πάντα μᾶς φυλάγει τὰ κλειδιά
μὴν κλέψει ὁ πόνος τ' ἀκριθὰ τὰ φυλαχτά μας.

Μέρα τὴ μέρα, κι' ἀπὸ δέντρο σὲ δεντρί
νᾶμαστε ταίρι θαυμαστὸ μονάχ' οἱ δυὸ μας,
ὥσπου νὰ σπάσει τῆς ζωῆς μας ἡ χορδὴ
καὶ τραγουδήσουν δυὸ πουλιά τὸ θανατὸ μας.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ

ΗΡΘΑ ΝΑ ΣΟΥ ΧΑΡΙΣΩ ΚΑΠΟΙΑΝ ΑΝΟΙΞΗ.....

(Ἡ ἀνοιξη μὲ κάνει παιδί νὰ μαζεῦω τοὺς πόθους,
λουλούδια τῶν κάμπων π' ὀρφάνεψαν.)

Ἡρθα νὰ σοῦ χαρίσω κάποιαν ἀνοιξη
καὶ ἄθελα μου προδῶσα
τὸν αἴθριο οὐρανὸ τῆς σκέψης μου.

Μπροστά σου,
ἀπὸ στοργὴ καὶ συγκίνηση
τὰ δυὸ τρεμάμενα χέρια μου
σπάσαν τὸ κύπελλο τῆς καρδιᾶς μου.

Τὶ ἀπομένει ἀπ' τὸ πουλί
ποῦ πετοῦσε χαρούμενο,
ξεχασμένο μὲς στὸ γαλάζιο μεθύσι του,
τὴν ὥρα ποῦ πέφτει μ' ἀδέξιο πέταγμα
πληγωμένο θαρειά, ἀπ' τὰ βόλια
τοῦ ἄκκαιρου φθόνου καὶ τῆς καινούργιας ζήλειας ;

—Δὲν ἔχω τίποτ' ἄλλο
ἀπ' τὸ νεκρὸ λουλούδι τῆς καρδιᾶς νὰ σοῦ χαρίσω....

Στὴ γωνιά τῆς λάμπης τοῦ ματιοῦ σου
γενιέται ἓνας ἥλιος
λουσμένος μὲ δέος
μὲς στὴ γαλάζια θάλασσα
ποῦ πλημμυρᾷ τὸ δάκρυ σου.
Τὸ φῶς τῆς αὐγῆς του θά μὲ δεχτῆ
—ἀργὰ ἢ γρήγορα—
τὴν ὥρα ποῦ θά τραγουδήσω πάλι
τὸ τραγούδι τῆς ἀνοιξης—
τὴν ὥρα ποῦ θά ξαναγίνω παιδί,
νὰ μαζεῦω λουλούδια μαζί σου,
γιά νὰ στέψω τὸ κεφάλι σου, βασιλοπούλα,
στὸ παιδικὸ γεμᾶτο ἀθωότητα παιγνίδι τῆς καρδιᾶς.

ΜΙΚΗΣ Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Α Π Ο Ψ Ε Ι Σ

Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Τὸ Διήγημα, καὶ πολὺ περισσότερο τὸ μυθιστόρημα καὶ τὸ Δρᾶμα, εἶναι ἀπὸ τὶς ἀνώτερες μορφές τοῦ ἔντεχνου λόγου, ποῦ ἡ ἀνάπτυξή τους προϋποθέτει πολλὴν αἰσθητικὴν καὶ πνευματικὴν καλλιέργειαν καὶ γόνιμη καὶ μεγὰλη φιλολογικὴ παράδοσι. Ὑπάρχουν στὴ φύση τῶν λογοτεχνικῶν αὐτῶν εἰδῶν δυὸ ἐξαιρετικὰ στοιχεῖα, ποῦ στὰ χέρια ἰκανῶν κι' ἔμπειρων τεχνιτῶν ἀποβαίνουν μεγάλα πλεονεκτήματα, ἐνῶ ἀντίθετα στὰ χέρια ἄπειρων κι' ἀδέξιων λογογράφων μεταβάλλονται σὲ πραγματικὲς ἀδυναμίες. Τὰ στοιχεῖα αὐτά, ποῦ στὰ ἄλλα λογοτεχνικὰ εἶδη ἀπαντοῦν σὲ πολὺ μικρότερη κλίμακα, εἶναι ἡ σύνθεσις καὶ ἡ τελείωσις. Μέσα σ' ἓνα διήγημα, ἓνα μυθιστόρημα ἢ ἓνα δράμα ὁ συγγραφέας ἔχει τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρουσιάσῃ ἓνα ὁλοκληρωμένο πινάκα ζωῆς, ἠθικὰ κι' αἰσθητικὰ τελειωμένο, ὅπου οἱ ἀτομικὲς μορφὲς δένονται ὀργανικὰ μὲ τὸ σύνολο καὶ κινοῦνται μέσα στὸν καθολικὸ χῶρο τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων, προβλημάτων, ἐπιδιώξεων, ὀνείρων, πόθων καὶ ἀνησυχιῶν. Γιατὰ χρειάζεται—ὅπως ἐλέχθη—πολλὴ ἄσκησις, πολλὴ πείρα καὶ πολλὴ παράδοσι γιὰ νὰ μπορέσουν οἱ μορφὲς αὐτὲς τοῦ λόγου νὰ ἀναπτυχθοῦν καὶ νὰ εὐδοκίμησουν.

Στὴν Κύπρο τὸ πολιτικὸ καὶ πνευματικὸ κλίμα οὐδέποτε εὐνόησε τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀνωτέρων αὐτῶν μορφῶν τοῦ λόγου. Μιὰ μακρὰ δουλειὰ ἀποστράγγισε κάθε πνευματικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἰκμάδα τοῦ τόπου, καὶ μολονότι δὲ σταμάτησε τὴν πνευματικὴν παράδοσι, ἐν τούτοις ἀπομόνωσε πνευματικὰ τὸ νησί καὶ διάκοψε κάθε γόνιμη ἐπαφή του μὲ τὰ μεγάλα πνευματικὰ κέντρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μέσα στὰ δύσκολα ἐκείνα χρόνια ἡ προσοχὴ τῶν Κυπρίων μετατοπίστηκε κατ' ἀνάγκην σὲ ἄλλα πιὸ ἐπείγοντα καὶ πιὸ ἄμεσα ζητήματα, κ' ἡ προσπάθεια τῆς ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἐπιδίωξης καὶ τῆς ἀτομικῆς οἰκονομικῆς μέριμνας ἀπορρόφησε τὸ κύριο μέρος τῆς δραστηριότητος τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Στὸ ἀναμεταξύ εἶχε ὑποκύψει καὶ τὸ ἐθνικὸ κέντρο. Οἱ συνθήκες γίνονταν μέρα μὲ τὴ μέρα δυσκολώτερες. Τὸ πνεῦμα ὅμως κ' ἡ δύναμις τῆς ἀντίστασης δὲν ἔλειψε ποτὲ ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ λαόν, ποῦ μέσα στὰ χειρότερα χρόνια τῆς δουλείας του ἔβρισκε τρόπο νὰ τραγουδᾷ τὴ λευτεριά του, νὰ παῖνεβει τὴ λεβεντιά καὶ νὰ χαίρεται τὴν παλληκαριά καὶ τὴν ἀντρείωσύν του. Μέσ' ἀπ' τὸ πνεῦμα αὐτὸ πῆγασε τὸ Δημοτικὸ Τραγούδι κι' ἐπέζησε ἡ φιλολογικὴ παράδοσι. Ἀπλώθηκε ἀπὸ τὴν Πίνδο στὴν Κρήτην καὶ τὴν Κύπρον κι' ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Μ. Ἀσίας στὸ Ἴόνιο. Ἡ ἐνότητις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ διέλαμπε τότε ἀκόμη μιὰ φορὰ. Ἐκεῖ μέσα στὸ Δημοτικὸ Τραγούδι, μέσα στὶς «Παραλογές» (Μπαλλάντα), ὑπῆρχαν, στὴν ποιητικὴν τους μορφὴν, τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς λαϊκῆς ἐρωτικῆς διήγησις, ἐνῶ μέσα στοὺς λαϊκοὺς μύθους καὶ τὰ παραμύθια ἄρχισαν νὰ ἀναπτύσσονται τὰ πρῶτα διηγηματογραφικὰ Ἑλληνικὰ πρότυπα τῶν νεωτέρων χρόνων.

Ἔτσι πέρασαν τὰ δύσκολα χρόνια τῆς Τούρκικης τυραννίας, μέχρις ὅτου τὴν ἀρχὴν τοῦ 10' αἰῶνα τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα ἀρχίζει καὶ πάλι νὰ ἀναζωογονεῖται. Μὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἑνὸς τμήματος τῆς Ἑλληνικῆς γῆς καὶ τὴ δημιουργίαν μιᾶς νέας ἐθνικῆς καὶ πνευματικῆς ἐστίας ἡ Ἑλληνικὴ πνευματικὴ ζωὴ ἀρχίζει στὴν πρωτεύουσα τοῦ νεοῦ Κράτους νὰ δημιουργεῖ τὰ καινούργια τῆς πρότυπα. Τὰ πρότυπα αὐτά, ὅπως ἦταν φυσικὰ, ἀπὸ τὴν Ἀθῆναν ἀπλώθηκαν μὲ τὸν καιρὸ σ' ὅλα τὰ τμήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ κι' ἐπηρέασαν τὴ μορφὴν καὶ τὸ ποιὸν τῶν λογοτεχνικῶν ἔργων τῆς πρώτης ἐκείνης περιόδου.

Κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτὴν διαμορφώθηκε κ' ἡ ἔντεχνη Κυπριακὴ λο-

γοτεχνία των τελευταίων χρόνων. Οί πρώτοι νεώτεροι Κύπριοι λογοτέχνες ήταν ποιητές. Κ' ήταν πολύ φυσικό μιά νεαρή λογοτεχνία ν' αρχίζει με την ποίηση, που είναι το εύκολωτερο μέσο έκφρασης, ένα μέσο που άπευθύνεται κυρίως στο αίσθημα και δέν προϋποθέτει πολλήν πνευματικήν πείρα κι' άνώτερη λογικήν, ήθικήν κι' αίσθητικήν καλλιέργεια. Μαζί με τους πρώτους εκείνους Κυπρίους ποιητές — που ήτανε όλοι σχεδόν καθαρευουσιάνοι, έπηρεασμένοι από τους Σούτσους και τον Παράσχο — φάνηκαν, κάπως άπρόοπτα, κι' οί πρώτοι δραματογράφοι. Έγίνετο τότε στην Άθήνα μιά προσπάθεια άναβίωσης του άρχαιου Άττικού δράματος (μέσα στο αύστηρά κλασσικό πνεύμα του, έρμηνευμένο με πολλή δόση σχολαστικισμού) και, παράλληλα προς αύτην, μιά άλλη προσπάθεια δημιουργίας νεοελληνικού πατριωτικού θεάτρου. Το Κυπριακό θέατρο ύπηρεζεν άπήχηση της κίνησης αύτης. Τα λίγα έργα του — πατριωτικά και άρχαιοπρεπή — ύπηρεζαν πολύ μέτρια και προδικάζανε την άποτυχία του είδους αύτου, που χρειαζότανε ένα πολύ πιό εύνοϊκό πνευματικό κλίμα για νά ριζώσει και νά άναπτυχθή.

Πολύ άργότερα φάνηκαν και τα πρώτα Κυπριακά διηγήματα. Ή καθαρεύουσα δέν πρόφθασε νά τά έπηρέασει, γιατί ή Κυπριακή διηγηματογραφία αρχίζει σε μιά εποχή που είχαν επικρατήσει πιά οί μεταρρυθμιστές κ' είχανε επιβληθή ο Ξερόπουλος, ο Κορκαβίτσας, ο Κονδυλάκης κι' ο Βλαχογιάννης. Το Κυπριακό διήγημα ξεκίνησε από την ήθογραφία, μιά ιδιότυπη, ρηχή ήθογραφία, χωρίς φανερες επιδράσεις από την αντίστοιχη Έλλαδική. Σχεδόν άμέσως όμως μεταπήδησε στη ψυχογραφία και το κοινωνικό διήγημα, όχι τόσο από έσωτερική ανάγκη, όσο για νά παρακαλουθήσει από κοντά το Έλλαδικό διήγημα, που αφού διάνυσε ένα μακρύ ήθογραφικό δρόμο καταστάλαξε σε νέους άνώτερους τύπους με κύρια γνωρίσματα την άνάλυση, το συναίσθημα και τή διανόηση. Το Κυπριακό όμως διήγημα δέν ήταν παρασκευασμένο για το άλμα αυτό. Γιαυτό έμεινε κάμποσο καιρό άπροσανατόλιστο, μπερδεμένο κι' άβέβαιο ρυμουλκούμενο πότε προς την ήθογραφία (που το στοιχείο της επικρατεί άκόμη ζωηρό στην ψυχή του Κυπριώτη — μιά και δέν το έκμεταλλεύτηκε ως τώρα όπως έπρεπε ή πεζογραφία του) και πότε προς τή ψυχογραφία και τον κοινωνισμό.

Έξαιρέση αποτελούν οί λίγοι Κύπριοι διηγηματογράφοι, που έφυγαν στην άρχή της συγγραφικής τους σταδιοδρομίας από το νησί κ' έγκαταστάθηκαν σ' άλλα μεγαλύτερα πνευματικά κέντρα, κυρίως την Έλλάδα και την Αίγυπτο. Έκεί ήρθανε σε άμεση έπαφή μ' ένα άνώτερο και πιό καλλιεργημένο περιβάλλον, δημιούργησαν νέες, πιό εύνοϊκές πνευματικές συνθήκες, και μπόρεσαν νά οργανώσουν καλύτερα τά στοιχεία που άποκόμισαν μαζί τους φεύγοντας από την Κύπρο, και νά δημιουργήσουν μιάν πιό δίοσιμη μορφή Κυπρο-αιγυπτιακού ή Κυπρο-ελλαδικού διηγήματος. Σε μερικές περιπτώσεις μάλιστα κι' αυτό το θέμα κι' αυτές οί πρώτες ρίζες παύουν νά είναι Κυπριακές, χάνουν τον ίδιό ά ζ ο ν τ α τοπικό χαρακτήρα τους, και τά διηγήματα των Κυπρίων αυτών άφομοιώνονται με τον καθολικό Έλληνικό τύπο και δέν παρουσιάζουν καμμιά ιδιοτυπία και κανένα ιδιαίτερο γνώρισμα.

Μετά το 30 έγινε κάποια προσπάθεια άνανέωσης της καθαυτό Κυπριακής διηγηματογραφίας. Νέοι συγγραφείς μεταχειρίστηκαν καινούργια μέσα κι' είδανε με διαφορετικό τρόπο τά προβλήματα, τά πρόσωπα, τά πράγματα, τή ζωή γενικά του νησιού. Κοντά στην ήθογραφία, τή ψυχογραφία και τον κοινωνικό παράγοντα ήλθε νά προστεθή ή φύση κ' ή ποίηση. Μά ή προσπάθεια αύτη βρίσκειται άκόμη στην άρχή της και το Κυπριακό Διήγημα ύπολείπεται άπ' όλα τά άλλα είδη της Κυπριακής Λογοτεχνίας. Δέν πρόκειται τώρα νά έξετασούμε τους λόγους της καθυστέρησης αύτης. Αυτότε άλλωστε είχαμε την εύκαιρία νά τους άναπτύξουμε σε προηγούμενο μας σημείωμα. Θα κλείσουμε το σημερινό άρθρο μας, σημειώνοντας λίγα άπ' εκείνα που πρέπει όπωσδήποτε νά προσέξουν οί νέοι μας διηγηματογράφοι, για νά μπόρεσει

κι' αυτό τὸ εἶδος τῆς Τέχνης νὰ πάρει στὸν τόπο μας τὸν καλὸ δρόμο : Εἶναι καιρὸς πιά ν' ἀντιμετωπίσουμε μὲ περισσότερη ἀγάπη καὶ κατανόηση τὴν Κυπριακὴ ζωὴ. Ν' ἀφήσουμε κατὰ μέρος τὴ σύμβαση, νὰ παραμερίσουμε τοὺς ψεύτικους, ἐγκεφαλικούς ἥρωές μας, καὶ νὰ τοποθετήσουμε στὸ ἐπίκεντρο τὸν Κύπριο χωρικό ἢ τὸν Κύπριο ἀστὸ μ' ὅλα τὰ γνωρίσματα, τὰ αἰσθήματα, τὰ προβλήματα καὶ τὶς ἀνησυχίες του. Εἶναι ἀνάγκη ν' ἀνατρέξουμε στὴν παράδοση, τὴν Ἑλληνικὴν παράδοση αὐτοῦ τοῦ τόπου καὶ ν' ἀντλήσουμε ἀπὸ τὸ θησαυρὸ τῆς φυλῆς μας. Νὰ δοῦμε τὸν Κύπριο μέσα στὸ φυσικὸ του περίγυρο· ν' ἀποδώσουμε τὴν ἐθνικὴ του ιδιοσυστασία καὶ τὴν ἐθνικὴ του ἔφεση, ποὺ ὑπάρχει ὄχι μονάχα στὶς πολιτικές, μὰ σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις του. Ν' ἀγαπήσουμε τὶς ἀσχολίες του, νὰ δοῦμε τὶς ἀδυναμίες του, νὰ συγκινηθοῦμε ἀπὸ τὰ ὄνειρα καὶ τοὺς πόθους του καὶ νὰ τὸν τοποθετήσουμε μέσα στὸ γραφικὸ περιβάλλον τοῦ νησιοῦ αὐτοῦ, ποὺ γνώρισε μιὰν πραγματικὰ πολυτάραχη καὶ πολυπάθη ζωὴ.

Μονάχα ἔτσι τὸ Διήγημά μας θ' ἀποκτήσει τὸ ζωντανὸ παλμὸ τῆς δημιουργίας καὶ θὰ μπορέσει νὰ ζήσει μέσα στοὺς κόλπους τῆς πανελληνίας λογοτεχνικῆς παραγωγῆς.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΤΗΣ ΣΥΝΟΙΚΙΑΣ

Καλή, σά μύρο, ἀγνή κι' ὠραία, σὰν κρίνο,
 "Ὡριμη τῆς καρδίᾳς μου ἀπαντοχή,
 Κατάλευκη κι' ὀλόφωτη ψυχή,
 Παιδί τοῦ Ἥλιου καὶ τῶν χρυσῶν ἀχτίνω!

Μαζί πρωτογευτήκαμε τὸν ἥλιο,
 Τὴ γῆ, τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ χαρά...
 "ὦ, τὰ ζεστά σου χεῖλη τὰ πυρρά,
 "ὦ, ἀγαπημένη, ὀλάκερο βασίλειο!

Ἄπο μικρὴ πῶς σ' ἔθλιψεν ὁ Πόνος...
 Φίδια - ἀγωνίες πῶς σ' ἔζωσαν, Καλή μου!
 Ἐμεινε στὴ μορφῇ σου ἀδρὸς ὁ τόνος
 Βαθειοῦ καημοῦ καὶ σπαραγμοῦ καὶ θρήνου...

Μὰ ὦ, πόση καλωσύνη στὴν καρδιά σου!
 Ἡ ἀνάσα σου εἶναι μύρο καὶ χρυσμός...
 Καλή μου, φτάνει ὁ θρήνος, ἔλα, θιάσου,
 Μᾶς κρᾶζει τῆς Ἀγάπης ὁ θεός!

Τώρα, ποῦ ἡ θύελλα θὰ κοπάσει, ἄς πᾶμε
 Μακρὰ στὰ δέντρα οἱ δυό, στὸ φῶς, στὸ δᾶσο.
 Μέσ' στὰ λουλούδια, ποῦ ἄπειρ' ἀγαπάμε,
 Χιλιᾶκριβή μου, κοίττα μὴ σὲ χάσω.

Τὸ μάγο ἡλιοβασίλεμα εἶναι στὴ μορφῇ σου...
 Πῶς ἡ καρδιά μας σπαρταρᾷ σ' ὄνειρα, κι' ἡ σκέψη
 Ζητᾷ νὰ πλάσῃ τοὺς ρυθμοὺς ἐπίγειου Παραδείσου!
 Ἡ Ἀνατολὴ πιά ὄριμασε, Καλή μου, καὶ θὰ φέξη...

ΚΩΣΤΑΣ ΚΥΡΡΗΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

Τὸ τελευταῖον νομοσχέδιον, τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν πρό τινας χρόνου ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Κ. Τσάτσος, διὰ τὰ τεττὴ εἰς ἐφαρμογὴν ὡς νόμος ἀπὸ τοῦ ἀρξαμένου νέου σχολικοῦ ἔτους, περὶ διαρρυθμίσεως καὶ ὀργανώσεως τῆς ἐλληνικῆς μέσης ἐκπαιδύσεως, φέρει καὶ πάλιν εἰς τὸ προσκήνιον τὸ βασικώτερον ζήτημα τοῦ ἐλληνικοῦ κόσμου τῆς σήμερον, διότι ἐξ αὐτοῦ, τῆς παιδείας του δηλ., ἐξαρτᾶται καὶ τὸ μέλλον αὐτοῦ. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι παρὰ τὴν ἀναγνώρισην ταύτην τῆς σημασίας τῆς παιδείας, τὴν ὁποῖαν θεωρητικῶς διακηρύττουσιν πολυτεταμένοι ἐν τῇ χώρᾳ ἐκάστοτε καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ, οὐδέποτε ἔγινε πραγματικὴ προσπάθεια λύσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν προβλημάτων ἐν πνεύματι τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ὡς αὐταὶ παρουσιάζονται ἐκδηλοῦν εἰς τὰς ποικίλας ἐκφάνσεις τοῦ πολιτισμοῦ του.

Ἡ ὀργανώσις τῆς παιδείας τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ γενομένη μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Βαυαρῶν ἐστηρίχθη ἐπὶ τῶν γερμανικῶν ἐκπαιδευτικῶν συστημάτων καὶ παρέμεινε ἐπὶ μακρὰ ἔτη βασικῶς στηριζομένη ἐπ' αὐτῶν. Ἀναπροσαρμογὴ τῆς ἐκπαιδύσεως ἐγένετο ἐκάστοτε, χωρὶς ὅμως νὰ ἀπομακρυνθῆ τῆς ἀρχικῆς τῆς βάσεως. Ἡ σημαντικώτερα τῶν μεταρρυθμίσεων ἔγινε μόλις πρὸ 20 ἐτῶν ἐπὶ τῆς ὑπουργίας Γ. Παπανδρέου. Ὅγκώδεις τόμοι περὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἔργου τοῦ ὑπουργοῦ τούτου ἐκδοθέντες παρέχουσιν εἰκόνα τῶν ἀπόψεων, αἱ ὁποῖαι ἐν τῇ ρυθμίσει αὐτῶν ἐπεκράτησαν. Ἦτο ἡ πρώτη ἀπόπειρα ἀπομακρύνσεως τῆς ἐλληνικῆς ἐκπαιδύσεως ἐκ τῆς γερμανικῆς ἐπιδράσεως, καὶ ὀργανώσεως ἐκπαιδύσεως ἀναποκρινομένης κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Μετ' ὀλίγα ἔτη ἐγένετο νέα ἀπόπειρα ἀναπροσαρμογῆς τῆς ἐκπαιδύσεως ἐπὶ τῆς δικτατορίας Μεταξᾶ, ὅτε καὶ πάλιν προσηρμόσθη αὕτη πρὸς τὰ γερμανικὰ συστήματα μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ ὀκτατάξιου γυμνασίου στηριζομένου ἐπὶ τετραετοῦς φοιτήσεως εἰς δημοτικὸν σχολεῖον.

Ἀμέσως μετὰ τὴν κατοχὴν ἡ ἀνάγκη ἀπομακρύνσεως ἐκ τῶν μέτρων τῆς περιόδου τῆς δικτατορίας ἐπέβηλε κατάργησιν καὶ τῶν σχετικῶν διατάξεων περὶ ἐκπαιδύσεως καὶ ἐπάνοδον εἰς τὸ παλαιότερον σύστημα τοῦ ἐξαταξίου γυμνασίου τοῦ Παπανδρέου, χωρὶς ὅμως καὶ τοὺς συναφῆς ἄλλους τύπους σχολείων, τοὺς ὁποίους ἐδημιούργησεν ἐκεῖνος. Ἡ νέα προσπάθεια τοῦ σημερινοῦ ὑπουργοῦ νὰ δώσῃ νέαν μορφήν εἰς τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν εἶναι ἐνδεικτικὴ τῆς κατανοήσεως τῆς ἀνάγκης ἀναπροσαρμογῆς τῆς, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ἀποδεικνύει, πῶς ἡ ἐλληνικὴ μέση ἐκπαίδευσις ταλαντεύεται, διὰ τὴν εὐρὴν τὴν σταθερῶν μελλοντικῆν τῆς γραμμὴν προσδινοῦσα εἰς διαρκεῖς ἀναζητήσεις. Ἡ δημιουργουμένη ὅμως τοιοῦτοτρόπως ἀστάθεια δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ὑπολογισμὸς ὡς πρὸς τὴν κακὴν ἐπίδρασιν, ἡ ὁποία ἐκ ταύτης προκαλεῖται. Οὐδέποτε δυστυχῶς ἐσκέφθη σοβαρῶς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας νὰ ἐφαρμόσῃ πειραματικῶς πρῶτον προτεινομένους τύπους σχολείων καὶ ἔπειτα νὰ θέσῃ τούτους εἰς γενικὴν ἐφαρμογὴν. Ἀποφασίζει δυστυχῶς θεωρητικῶς καὶ θέτει εἰς ἐφαρμογὴν τὰς μεταρρυθμίσεις ταύτας εἰς ὀλόκληρον τὴν χώραν, διὰ νὰ ἔλθῃ μετ' ὀλίγα χρόνια καὶ μῆνας κάποτε νὰ τὰς ἀνατρέψῃ πρὸς μεγίστην ζημίαν τῆς ἐκπαιδύσεως τοῦ τόπου.

Εἰς τὸ σημερινὸν ἄρθρον δὲν πρόκειται νὰ ξετετάσωμεν οὔτε τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐλληνικῆς μέσης ἐκπαιδύσεως οὔτε καὶ νὰ παραβάλωμεν ταύτην πρὸς τὴν τῶν ἄλλων χωρῶν καὶ ἀναλύσωμεν ταύτην ἐν λεπτομερείᾳ. Τοῦτο ἐκφεύγει τῶν ὀρίων ἐνὸς ἀπλοῦ σημειώματος, ὅπως εἶναι τὸ παρόν, γραφόμενον ἀπλῶς ἐξ ἀφορμῆς τοῦ νέου νομοσχεδίου. Οὔτε καὶ θὰ πραγματευθῶμεν τὰ ποικίλα προβλήματα, τὰ ὁποῖα αὕτη ἀντικρύζει σήμερον ἢ ἀντικρύζειν εἰς τὸ παρελθόν. Θὰ ἀναφέρωμεν μόνον μερικὰς παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐμπειρίας μᾶλλον ἀπότοκοι ἢ θεωρητικῆς ἀντικρύσεως τῶν προβλημάτων τούτων.

Εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἐκπαιδευτικὴν πολιτικὴν παρετηρήθη δυστυχῶς πάντοτε ἓνα ἄτοπον. Ἀρχίζει ἀπὸ τὸ τέρμα, εἰς τὸ ὁποῖον τείνει νὰ καταλήξῃ, καὶ πᾶν εἰς αὐτὸ κτίζει ὅ,τι πρέπει νὰ προηγηθῇ, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς αὐτό. Εἶναι πάντοτε δηλ. πολικὸς ἀσθηρὸς τὸ Πανεπιστήμιον ἢ αἱ ἄλλαι ἀνώτερα σχολαί. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἔασις ἐξεκίνησεν ἡ μέση ἐκπαίδευσις ὡς προβαθμὸς τοῦ Πανεπιστημίου, ὅπως καὶ ἀντιστοίχως τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ὑπῆρξεν

ή θάσις τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, διὰ τὴν ὁποίαν κυρίως προπαρασκευάζει. Ἄν καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἐπετεύχθησαν τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα, εἶναι ἄλλο ζήτημα πού δὲν θὰ ἐξετάσωμεν τώρα. Ἄλλ' αἱ γνῶμαι καθηγητῶν τῶν γυμνασίων καὶ καθηγητῶν τῶν ἀνωτέρων σχολῶν καὶ τοῦ Πανεπιστημίου δὲν ὑπῆρξαν πάντοτε εὐνοϊκαί. Καὶ κατὰ ἄλλο ἀκόμη. Κανένας πού ἐφοίτησεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον δὲν ἔφυγε δυστυχῶς ἀπὸ αὐτὸ χωρὶς ἐπιφυλάξεις παρὰ τὴν εὐγνωμοσύνην πού αἰσθάνεται πρὸς αὐτὸ ὡς τὸ ἐθνικὸν καὶ πνευματικὸν μας κέντρον.

Κοντὰ εἰς τὸ πρῶτον τοῦτο ἄτοπον προσετέθη καὶ δεῦτερον, ὅτι δηλ. δὲν ἐδημιουργήθη ἐκπαιδευτικὴ πολιτικὴ ἀπορρέουσα ἐξ αὐτῶν τῶν ἀναγκῶν καὶ πρωτίστως ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν περισσότερον ἢ ἱστορικὴ παράδοσις — ἀξία πάντως πάσης ἐκτιμήσεως — καὶ αὐτὴ μάλιστα ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀρχαῖον κυρίως κόσμον. Ἦγνοήθη καὶ ἐξ αὐτῆς ἀκόμη ὅτι ὠδήγησεν ἀμεσώτερον εἰς τὸν νεώτερον ἑλληνικὸν κόσμον, ἐννοῶ τὴν θυζαντινήν καὶ τὴν μεταρρυθζαντινὴν ἱστορικὴν παράδοσιν καὶ πολιτισμὸν. Εἰς τοῦτο ἀναμφισβητήτως ὠδήγησεν ἡ πρώτη ὀργάνωσις τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ τῶν Βαυαρῶν ἐπὶ τῇ θάσει τῆς ἐκτιμήσεως, τὴν ὁποίαν ἀπένειμεν ἡ γερμανικὴ ἐπιστῆμη εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ἀρχαίου θίου. Ἄλλ' ἡ ἔρευνα τῶν γερμανῶν ἐπιστημόνων δὲν ἐγένετο θεθαίως ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν σύγχρονον ἑλληνικὴν ζωὴν, ἀλλ' ὑπῆρξε πολὺ θεωρητικὴ καὶ τμήμα ἀπλῶς τῆς ὅλης ἐπιστήμης τῆς ἀρχαιολογίας.

Ἀπὸ τὰ δύο ταῦτα βασικά λάθη δὲν ἠδυνήθη δυστυχῶς ἡ ἑλληνικὴ ἐκπαίδευσις νὰ ἀπαλλαγῇ. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε α) τὸ ὅτι ὑπερτιμήθη ἡ ἀξία τοῦ ἐπιστήμονος ὡς ἐπαγγελματίου ἀντιθέτως πρὸς τὸν πολὺν λαόν, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο κατώτερος τοῦ ἐπιστήμονος καὶ β) ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐπιστήμονες μορφωθέντες εἰς εὐρωπαϊκὰ Πανεπιστήμια, ἰδίως δὲ εἰς γερμανικά, ὑφίσταντο πάντοτε τὴν ἐπίδρασιν τῶν σχολῶν, εἰς ἃς ἐφοίτησαν καὶ τῶν λαῶν ἀνάμεσα εἰς τοὺς ὁποίους ἔζων. Ὑπ' αὐτοὺς τοὺς ὄρους ἐζήτουν τὴν δημιουργίαν ἑλληνικῆς ζωῆς ἐπὶ τῇ θάσει τῶν προτύπων ἐκείνων. Ἐλληνικὴν ἐκπαιδευτικὴν πολιτικὴν δὲν ἐκαλλιέργησε δυστυχῶς τὸ ἑλληνικὸν κράτος καὶ οἱ Ἕλληνες ἐκπαιδευτικοὶ ἢ ἐπιστήμονες δὲν ἐκαλλιέργησαν ἑλληνικὴν παιδαγωγικὴν.

Ἡ νέα μεταρρυθμίσις τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι, ἡ ὁποία ἐπιχειρεῖται διὰ τοῦ νέου νομοσχεδίου ἐξεκίνησε καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν, ὡς καὶ πρὸ ἐτῶν. Δὲν εἶναι ὁμῶς νοητόν, διατί οἱ ἐν τῷ Ὑπουργεῖῳ Παιδείας διδουσι σχεδὸν κατὰ κανόνα προτεραιότητα εἰς τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν καὶ ἀφήνουν τὴν δημοτικὴν εἰς ἦν θέσιν εὐρίσκετο πρὸ 40 περίπου ἐτῶν. Ὅτι αὕτη ἔχει ἀνάγκην πρωτίστως μεταρρυθμίσεως ἀποδεικνύει ὄχι μόνον ἡ γενικὴ τάσις ἡ παρατηρουμένη εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον, ἀλλ' αὐτὸ τὸ πρόγραμμα τῆς, τὸ ὁποῖον σήμερον δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἐπαρκὸς συγχρονισμένον μὲ τὰς γενομένας εἰς πλείστους τομεῖς τοῦ πολιτισμοῦ προόδους καὶ πρὸς τὰς σημερινὰς ἀνάγκας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Διότι πρέπει νὰ τὸ κατανοήσωμεν ὅτι τὸ δημοτικὸν σχολεῖον δὲν δύναται νὰ προσαρμολῇ τὸ πρόγραμμά καὶ τὸν χαρακτήρα του πρὸς τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν καὶ αὐτὴν κατ' ἐξοχὴν νὰ ὑπηρετῇ. Εἶναι τοῦτο καὶ πρέπει νὰ παραμείνῃ αὐτοτελὲς σχολεῖον ἀποτεινόμενον ὄχι πρὸς τοὺς ὀλίγους, ἀλλὰ πρὸς τὴν μᾶζαν τοῦ λαοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ εὐδαιμονία ἐξαρτᾶται ἐξ αὐτοῦ κατὰ μέγα μέρος. Ἀκόμη περισσότερον πρέπει νὰ κατανοηθῇ ὅτι ἡ μέση ἐκπαίδευσις δὲν δύναται νὰ εἶναι προπαρασκευαστικὴ κατ' ἐξοχὴν τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως. Συνεπῶς τὸ πρόγραμμα τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ τῶν σχολείων μέσης ἐκπαιδεύσεως πρέπει νὰ ἀναποκρίνεται εἰς σχολεῖα αὐτοτελῆ καὶ οὐχὶ ἐξυπηρετοῦντα ἀνωτέρας βαθμίδας. Διὰ τοῦτο ἡ ἀναθεώρησις ἔπρεπε νὰ γίνῃ ὄχι μονομερῶς ἀλλ' ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν δημοτικὴν παιδείαν.

Τὸ κυριώτερον γνώρισμα τῶν προτεινομένων νέων μεταρρυθμίσεων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως εἶναι ἀκριβῶς τοῦτο, ὅτι προσπαθεῖ νὰ ἀπαλλάξῃ μέρος τοῦ λαοῦ τῆς προσαρμογῆς πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὰς ἐν αὐτῷ σπουδὰς. Τοῦτο ἐπιδιώκει διὰ τῆς μετατροπῆς τῶν τριῶν κατωτέρων γυμνασιακῶν τάξεων τοῦ κλασσικοῦ ἐξαταξίου γυμνασίου εἰς ἰδιαίτερον σχολεῖον «Προγυμνάσιον» καλούμενον. Ὁ σημερινὸς ὕπουργός τῆς Παιδείας, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι εἶναι ἐκ τῶν ὀλίγων τοὺς ὁποίους ἐγνώρισεν ὁ νεοελληνικὸς κόσμος, τόσον ἀπὸ ἀπόψεως πνευματικῆς καταρτίσεως ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως κατανοή-

σεως τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἡ διάταξις τοῦ «Προγυμνασίου», τὴν ὁποίαν οὗτος εἰσάγει, ὡς ἐνός εἰδους παλαιοῦ «Ἑλληνικοῦ σχολείου» ἀποδεικνύει ἀναμφισβητήτως τὴν τοιαύτην κατανόησιν. Δὲν γνωρίζομεν λεπτομερεῖας τοῦ προγράμματος τοῦ «Προγυμνασίου», διὰ τὰ ἀποφανεθῶμεν ἐπ' αὐτῶν. Ἄλλ' ὡς αὐτοτελὲς σχολεῖον ποῦ δημιουργεῖται τείνει νὰ ἱκανοποιήσῃ μερίδα τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας ποῦ δὲν προορίζεται νὰ ἀποκτήσῃ τελείαν κλασσικὴν μόρφωσιν καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἀλλὰ σπεύδει ἔνωρις νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς βιοπάλης καὶ εἰς τὴν ζωὴν.

Ἡ τάξις αὕτη τῶν νέων διὰ τῆς τοιαύτης διευθετήσεως θὰ ἱκανοποιηθῇ, ἔάν καὶ τὸ πρόγραμμα τοῦ «Προγυμνασίου» εἶναι πρόγραμμα αὐτοτελοῦς σχολείου. Ὅπως δὲ καὶ σκοπεῖται, θὰ ἐξυτηρηθῇ τοὺς νέους ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐπιδιώκουσι κατωτέρας ὑπαλληλικὰς θέσεις, κυβερνητικὰς ἢ ἰδιωτικὰς. Ὁρθῶσαυτως εἶναι ἡ διάταξις περὶ περιορισμοῦ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν «Προγυμνασίων» τούτων, ἂν καὶ φοβούμεθα πολὺ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς αἰωνίους ἐπεμβάσεις τῶν ἐνδιαφερομένων ἰδιωτῶν καὶ κοινοτήτων. Ἀμφιβολίας μόνον γεννᾷ ὡς πρὸς τὴν ἀποτελεσματικότητά τοῦ προγράμματος τριταξίου τύπου σχολείου, ὁ ὅποιος ἔπρεπε νὰ εἶναι τετραετής διὰ τὰ διδῆ ὁλοκληρωμένην μόρφωσιν. Ἀκόμη περισσότερο γεννᾷ ἀμφιβολίας ὁ χαρακτήρ τοῦ σχολείου τούτου ὡς προβαθμίδος τοῦ γυμνασίου. Τὸ σχολεῖον τοῦτο ἔπρεπε νὰ εἶναι ἔντελῶς αὐτοτελές, διὰ τὰ ἐκπληρῶσῃ τελείως τὸν προορισμὸν τοῦ ἀνευ οὐδενὸς περιορισμοῦ.

Παραλλήλως ὁμῶς πρὸς τὰς παρατηρήσεις ταύτας θὰ εἶχομεν νὰ προσθέσωμεν ὅτι ὁ τύπος τοῦ «Προγυμνασίου» τούτου ἀρῆναι ἔκθετον τὸν πολὺν κόσμον τῆς υπαίθρου, τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν. Ἐσυνήθισαμεν νὰ σκεπτάμεθα πάντοτε μὲ τὴν σκέψιν τοῦ κατοίκου τῆς πόλεως, τὸν δὲ ἀγρότην θέλομεν νὰ προσαρμόζεται πρὸς αὐτὸν καὶ ἔπειτα φωνάζομεν ἐναντίον τῆς ἀστυφιλίας, ἐνῶ διὰ τῆς σημερινῆς μορφώσεως προάγομεν αὐτὴν καὶ μόνον. Καὶ ὁμῶς χρειάζεται περισσότερα κατανόησις τοῦ ἀγρότου καὶ τῶν ἀναγκῶν του. Γεωργικαὶ σχολαὶ ὡς ἐπαγγελματικαὶ ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει δὲν ἐπαρκοῦν. Διότι δὲν παρέχουν τὴν ἐγκύκλιον ἐκείνην μόρφωσιν, ἡ ὁποία εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ σημερινοῦ Ἑλλήνου, ἀλλὰ μόρφωσιν ἐπαγγελματικὴν. Χρειάζονται καὶ διὰ τοὺς ἀγρότας σχολεῖα ἐγκυκλίου μορφώσεως πλὴν τῶν γεωργικῶν ἐπαγγελματικῶν ἢ τεχνικῶν σχολείων. Τοῦτο μπορεῖ νὰ γίνῃ μὲ τὸν συνδυασμὸν τῆς ἐγκυκλίου-κλασσικῆς καὶ τῆς ἀγροτικῆς μορφώσεως. Εἶχε γίνοι ἀπὸ τῶν ἐτῶν ἀπόπειρα ἰδρύσεως γεωργικῶν γυμνασίων. Ἡ ἀπόπειρα αὕτη δὲν ἐπραγματοποιήθη, ἄγνωστον διατί. Ἡ ἀνάγκη ἀναλόγων σχολείων εἶναι ἀκόμη μεγαλύτερα σήμερον. Ἐκτός τοῦ ὅτι ταῦτα θὰ ἀνταπεκρίνοντο πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ τὰς σημερινὰς ἀνάγκας τοῦ Ἑλλήνου, ἢ ἰδρυαῖς τῶν θὰ ἔχη καὶ ἄλλο εὐεργετικὸν ἀποτέλεσμα, θὰ ἀποτρέψῃ δηλ. ἀπὸ τὴν δημιουργίαν προλεταρίων τοῦ πνεύματος, κακῶς καὶ ἐλλιπῶς μορφωμένων, οἱ ὅποιοι γίνονται ἔχθροὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἡ σωτηρία τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἔγκειται εἰς τὴν ἀναχαίτισιν τοιαύτης ἐπικινδύνου τάσεως, τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν μὴ προοριζομένων διὰ τὴν κλασσικὴν παιδείαν ἀπὸ τὴν κακὴν ἀπασχόλησιν μὲ αὐτὴν καὶ τὴν προσαρμογὴν τῆς κλασσικῆς μορφώσεως πρὸς τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν θεωρητικῆς μορφώσεως, ἡ ὁποία πολλάκις κακῶς ἀποκτωμένη γίνεται ἐπικίνδυνος.

Μὲ τὴν δημιουργίαν λοιπὸν αὐτοτελοῦς μέσου τετραετοῦς σχολείου καὶ μέσης ἀγροτικῆς σχολῆς μὲ ἐγκύκλιον-κλασσικὴν μόρφωσιν ὡς θάσιν, ἀμφότερων τούτων ἀνεξαρτήτων τοῦ γυμνασίου, θὰ ἦδύνατο νὰ ἀπαλλαγῇ τὸ κλασσικὸν γυμνάσιον καὶ τὸ ἀντίστοιχον τμήμα τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν τῶν ὄρων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι τὸ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν κλασσικὸν του χαρακτήρα, καὶ νὰ ἀνταποκριθῇ τοῦτο εἰς τὸν προορισμὸν του. Μὲ τὸ κλασσικὸν γυμνάσιον θὰ ἦδύνατο νὰ συνδυασθῇ, ὡς συνδυάζεται ἤδη, τὸ τμήμα θετικῶν ἐπιστημῶν, καὶ τὸ ἐμπορικὸν τμήμα τοῦ δευτέρου προτεινομένου κύκλου, τοῦ πρώτου καταργουμένου ὡς ἀχρήστου. Εἰδικὴ ἐπαγγελματικὴ μόρφωσις ἔξαετις δὲν χρειάζεται, τούναντίον χρειάζονται πάντες οἱ μέλλοντες νὰ τελειώσωσιν πλήρη σχολὴν μέσης παιδείας τὴν κλασσικὴν μόρφωσιν ὡς θάσιν τῶν σπουδῶν ταν. Ἐταί, ἐνῶ τὸ κλασσικὸν γυμνάσιον δὲν θὰ συμβιβάζεται πρὸς κανένα τύπον σχολείου, θὰ συμβιβάζεται πρὸς αὐτὸ οἱ ἄλλοι ἐξαρτώμενοι ἐξ αὐτοῦ. Διότι μό-

νον ή κλασσική μόρφωση ως θάσις τής γενικής μορφώσεως δύναται νά δημιουργήση άνθρωπου πράγματι μορφωμένου. Χρειαζόμεθα κατ' έξοχήν άνθρωπου σήμερον πιστεύοντας εις τά ιδανικά τής ανθρωπότητος, ως ταύτα έδημιουργήθησαν διά τών αιώνων και κατ' έξοχήν υπό τοϋ έλληνικοϋ και τοϋ χριστιανικοϋ πολιτισμοϋ, δέν χρειαζόμεθα άνθρωπου που νά πιστεύουν εις την άξίαν τής ύλης μόνον, την όποιαν καλλιεργούν, και χωρίς νά τό θέλουν, τά έπαγγελματικά σχολεία.

"Ητοι διά νά συγκεφαλαιώσωμεν, χρειαζόμεθα τοϋς έξής τύπους σχολείων έγκυκλίου μορφώσεως : α) έξατάξιον δημοτικόν σχολείον ως θάσις πάντων τών σχολείων μέσης εκπαιδεύσεως, β) έξατάξιον κλασσικόν γυμνάσιον με παραφυάδας 1) τό τμήμα θετικών έπιστημών (πρακτικόν) τριετές, τό έμπορικόν τμήμα όσαύτως τριετές, άμφότερα με θάσις τās τρεις τάξεις τοϋ γυμνασίου, γ) τετρατάξιον σχολείον 1) διά τοϋς νέους τών πόλεων (άστικά) και 2) διά τοϋς νέους τής ύπαίθρου (άγροτικά), άμφότερα δι' εκείνους εκ τών νέων, οί όποιοι δέν πρόκειται νά παρακολουθήσωσι πλήρη κύκλον γυμνασιακής εκπαιδεύσεως και έπειτα άνωτέρως σπουδάς. Αί περιοχαί, εις άς θά λειτουργήσουν οί διάφοροι τύποι σχολείων, πρέπει ιδιαιτέρως νά καθορισθώσι.

"Εχομεν την πεποίθησιν ότι νέοι άποφοιτώντες εκ τοιούτου γυμνασίου με τά διάφορά του τμήματα, ως άνωτέρω έξετέθη, και εκ τών άλλων μέσων τετραετών σχολών με θάσις την κλασσικήν μόρφωσιν όχι μόνον θά έχωσι τά έφόδια, δια νά άντεπεξέλθωσι εις την σκληράν βιοπάλην, αλλά θά είναι και καλά μέλη τής ελληνικής κοινωνίας και κατ' έξοχήν Έλληνες πολίται. Άλλά παραλλήλως προς ταύτα μή λησμονώμεν τό δημοτικόν σχολείον, τό όποιον είναι ή θάσις πάντων τούτων τών τύπων σχολείων και ή θάσις τής μορφώσεως τοϋ λαοϋ. Τοϋτο πρέπει νά τύχη τής συντόνου προσοχής τοϋ ύπουργείου παιδείας. Άλλά και πάλιν επαναλαυθήνομεν μακράν από τοϋς πειραματισμούς εις θάρος τής εκπαιδεύσεως. Κάθε μεταρρύθμισις χρειάζεται πολλήν μελέτην και δοκιμαστικήν έφαρμογήν προηγουμένως, πρό τοϋ άποκτήσῃ την καθολικήτητα διά νά δύναται εύκολώτερον και εκ τών προτέρων νά έξελεγχθῇ, άν δύναται νά άποβῇ ώφέλιμος. Διότι ή πείρα μās έδειξεν ότι όλαι αί μεταβολαί δέν γίνονται προς τό καλύτερον, και πολλάκις επληρώσαμεν πολύ άκριβά τοιαύτας έσπευσμένας και άμελετήτους ένεργείας.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

ΕΙΔΥΛΛΙΟ

Περνά ένα δρόμο του χωριού της, λυγερή,
ή βοσκοπούλα με τα πρόβατα. Και πάει
κει στο λαγκάδι. Στο κεφάλι της φορεί
ώριο τσεμπέρι, που τις μπουκκλες της φυλάει....

Τα πρόβατά της σαλαγάει μ' ένα ραβδί.
Στέκει σ' άπόσκιο κι' άφουγκράζεται. Από πέρα
μιανου βοσκοϋ ή γλυκειά φλογέρα κελαϊδεί'
και τό τραγοϋδι της σκορπιέται στον άγέρα.

Κι' όπως άκούει ή βοσκοπούλα, ή λυγερή,
— τα προβατάκια της στο πλάι της βελάζουν —
τάχα νά αισθάνεται άγαλλίαση ; Μπορεί.
'Από τά μάτια της δυό δάκρυα, όμως, στάζουν.

ΝΙΚΟΣ ΜΠΑΤΑΓΙΑΣ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ Ε.Π.Ο.Κ.

Υπεβλήθησαν 14 έργα, νέων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συγγραφέων. Τὰ περισσότερα χαρακτηρίζει εὐκολὸς λυρισμὸς, ρωμαντικὴ μελοδραματικότης καὶ ἐλαττωματικὴ τεχνικὴ. Τὸ γεγονότα καὶ τὰ ἐπεισόδια παρατίθενται εἰς τὰ πλείστα ἐξ αὐτῶν χωρὶς λογικὴν ἀναγκαιότητα, χωρὶς ἐσωτερικὴν συνοχὴν καὶ φυσικότητα. Ὁ πατριωτισμὸς — διάχυτος εἰς τὰ περισσότερα — δὲν μετουσιώνεται εἰς Τέχνην. Διακρίνεται τούναντιον σαφὴς ἢ προσπάθεια διακηρύξεως ἐθνικῶν καὶ πολιτικῶν ἰδεωδῶν.

Οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν διαγωνισθέντων ἐχρησιμοποίησαν σκοπίμως ὑπόθεσιν τοιαύτην, ὥστε νὰ προσαρμόζεται εἰς τὰς προσωπικὰς πολιτικὰς καὶ ἐθνικὰς πεποιθῶν, δὲν πηγάζει ἀπὸ μίαν καθολικὴν εἰκόνα ζωῆς, ἀλλὰ ἀπὸ ὑπολογισμένας — πολυθήσεις των. Ὁ «πατριωτισμὸς», ὡς ἐκ τούτου, ὡς στοιχεῖον τῆς διηγηματογραφίας των δὲν πηγάζει ἀπὸ μίαν καθολικὴν εἰκόνα ζωῆς, ἀλλὰ ἀπὸ ὑπολογισμένας, κατεσκευασμένας πολλάκις μονομερεῖς ἐκδηλώσεις ἐθνικοῦ βίου καὶ δράσεως. Ἴσως ἡ τάσις αὕτη τῶν διαγωνισθέντων νὰ ὀφείλεται εἰς παρεξήγησιν τῶν ὄρων τοῦ Διαγωνισμοῦ. Πάντως ἡ πρόθεσις τοῦ Ὁμίλου ἦτο νὰ ὑποβληθῶσι διηγήματα χαρακτηριστικά τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐκδηλώσεις καὶ ὄχι μόνον εἰς τὸ καθαρῶς ἐθνικὸν καὶ πολιτικὸν πεδίου.

Κοινὸν ἐλάττωμα ὄλων σχεδὸν τῶν ὑποβληθέντων ἔργων εἶναι ἐπίσης ὁ θερμπαλισμὸς καὶ ἡ ρητορεία. Ἀπὸ τὰ πλείστα ἀπουσιάζει ἡ χαρακτηριστικὴ λεπτομέρεια, ἡ ἀντιπροσωπευτικὴ ἀτμόσφαιρα, ἡ ἀρμονικὴ σύνθεσις, ὁ συγκροτημένος διηγηματογραφικὸς τύπος, ὁ ὁποῖος νὰ συγκινήη καὶ νὰ πείθῃ.

Ἡ Κριτικὴ Ἐπιτροπὴ ξεχωρίζει ἀπὸ τὰ ὑποβληθέντα ἔργα δύο : 1) Τὸν «Ἀκαμάτη» τοῦ Ἰακ. Κυθρεώτη, καὶ 2) Τὸ «Ξεσηκῶμα τοῦ Ὀκτώβρη» τοῦ Φώτου Χατζησωτηρίου.

Τὸ πρῶτον ἔχει περισσότερον τὴν μορφήν καὶ τὸν τύπον τοῦ διηγήματος. Δὲν εἶναι ὁμοῦ καθαρὸν διήγημα. Εἶναι μᾶλλον ἑνα ἠθογραφικὸ σκίτσο. Τὸ ἔργον αὐτὸ ἔχει εἰλικρινεῖς σκηνάς, πηγαίαν ἐμπνευσιν καὶ ἀρκετὰ Κυπριακὰ ἠθογραφικὰ στοιχεῖα. Δὲν δύναται ὁμοῦ νὰ λεχθῇ ὅτι χαρακτηρίζει τὴν Κυπριακὴν ζωὴν. Ὁ μῦθος του εἶναι μία εἰδικὴ περίπτωσις στερουμένη γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος.

Τὸ «Ξεσηκῶμα τοῦ Ὀκτώβρη» τοῦ Φώτου Χατζησωτηρίου ἔχει ἀρκετὰ πλεονεκτήματα ὕφους, ὑστερεῖ ὁμοῦ ἀπὸ ἀπόψεως ἀρχιτεκτονικῆς. Δὲν εἶναι διήγημα. Εἶναι μᾶλλον ἀφήγημα προσωπικόν, τόσον ὥστε νὰ διατηρῇ εἰς τὰς περισσότερας σελίδας του ἑνα καθαρῶς ὑποκειμενικὸν χαρακτῆρα καὶ νὰ μὴ δημιουργῇ τὴν γενικὴν εἰκόνα, τὴν ὁποίαν κατὰ βάθος ἐπιδιώκει. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Ξεσηκῶματος τοῦ Ὀκτώβρη» δὲν ἀποφεύγει πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν ὑπερβολὴν καὶ τὴν ἀσκοπον ἐξαρσιν. Ἐχει ἐν τούτοις ὠραίας σκηνάς καὶ χαρακτηριστικὰς λεπτομερείας, ἰδίως εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἀφηγήσεως.

Οὔτε τὸ πρῶτον ὁμοῦ οὔτε τὸ δεύτερον ἐκ τῶν διηγημάτων τούτων πληροῦν τοὺς ὄρους τοῦ Διαγωνισμοῦ. Ἡ ἐλαττωματικὴ τεχνικὴ καὶ ἡ ἐλλιπὴς ἐσωτερικὴ των σύνθεσις ἀποτελοῦν μειονεκτήματα σοβαρά, τὰ ὁποῖα ἡ Κριτικὴ Ἐπιτροπὴ δὲν δύναται νὰ παρίδῃ.

Διὰ ταῦτα ἡ Κριτικὴ Ἐπιτροπὴ φρονεῖ ὅτι δὲν πρέπει νὰ δοθῇ τὸ Βραβεῖον. Ἀπονέμει μόνον τὸν ἔπαινον εἰς τὰ δύο μνημονευθέντα ἔργα, ἤτοι τὸν «Ἀκαμάτη» τοῦ Ἰακ. Κυθρεώτη καὶ τὸ «Ξεσηκῶμα τοῦ Ὀκτώβρη» τοῦ Φώτου Χατζησωτηρίου καὶ εὐχαριστεῖ θερμῶς ὅλους τοὺς μετασχόντας εἰς τὸν Διαγωνισμὸν διὰ τὴν πρόθυμον καὶ ἐγενεῖ των ἀνταπόκρισιν. Εὐρίσκει ὅτι ἡ πρώτη αὕτη προσπάθεια ἀποτελεῖ μίαν καλὴν ἀρχὴν ἀναπτύξεως τῆς διηγηματογραφίας εἰς τὴν Κύπρον, καὶ ὑπογραμμίζει τὸ γεγονὸς ὅτι μέσα εἰς πολλὰ ἀπὸ τὰ ὑποβληθέντα ἔργα ὑπάρχουν ἐνθαρρυντικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα καλλιεργούμενα καὶ ἀναπτυσσόμενα θὰ συντελέσουν εἰς τὴν δημιουργίαν μίας καλύτερας Κυπριακῆς λογοτεχνίας, δυναμένης νὰ ἔχη μίαν καλὴν θέσιν μέσα εἰς τὴν ὅλην Νεοελληνικὴν λογοτεχνικὴν παραγωγὴν.

Ἐν Λευκωσίᾳ τῇ 7ῃ Ἰουλίου 1949.

Τὰ μέλη τῆς Κριτικῆς Ἐπιτροπῆς

ΧΡ. ΠΑΠΑΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
Μ. ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ
Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ο ΑΚΑΜΑΤΗΣ (*)

—Βρέ Δημήτρηη!.... Σήκω. Ξημέρωσεεεεε....

Ήταν ή φωνή της μάνας του, πού κάθε πρωί πάσκιζε νά τόν ξυπνήση γιά νά τόν πάρη μαζί της στά χωράφια. Μά ό Δημήτρης κάθε άλλο παρά νά της θάλλη, φτί. Μέ τά δυό του χερια τραβούσε τό παχύ χαλί πού κρεμόταν κάτω απ' τήν τάβλα του, τό φορτωνόταν και γύριζε απ' τήν άλλη πλάτη, αφήνοντας κάποτε νά θγη απ' τό στόμα του ένας υπόκωφος, θαθύς άναστεναγμός, τό παράπονό του, γατί γύρευαν νά τοϋ διακόψουν τά γλυκόνειρά του....

Ήταν συνηθισμένος έτσι. Άπό μικρός άπόφευγε τή δουλειά. Ήταν άκαμάτης. Ό μακαρίτης ό πατέρας του, ό κύρ-Μουσικουντής, πολλές φορές τόλεγε στή μάνα τοϋ Δημήτρη, μά κείνη ούτε νά τάκούση δέν τόθελε. Ήταν, βλέπετε, ό μοναχογιός και θάταν φυσικό νά τοϋ φέρνεται μέ περίσσια έπιείκεια και τρυφερότητα.

—Είναί μικρό τό παιδί, έλεγε, και σά μεγαλώση νά δης τί δουλειές θά κάνη. «Μέ τά χρόνια κατεβαίνει τό μαυλό».

Ό πατέρας του, όμως, τόν είχε καταλάβει καλά τό Δημήτρη. Πολλές φορές μεταχειρίστηκε τήν άποτελεσματική μέθοδο, τό άλάθευτο κλασσικό μέσο, τό έύλο, γιά νά τόν πείση νά πάη στό σχολείο, άφοϋ τά καλοπιάσματα κ' ύστερα οι φοβέρες, δέν έφερναν τό ποθητό άποτέλεσμα.

Μά σίγουρα ό Δημήτρης θά θυμάται σ' δλάκερη τή ζωή του τό παρακάτω περιστατικό, πούγινε ή άφορμή νά θυμώσει τόσο πολύ τόν πατέρα του, πού κόντεψε, σάν τόμαθε ή μάνα του, νά κινυνέψη απ' τήν λιγοθυμιά.

“Ένα πρωινό καλοκαιριατικό, ό πατέρας του ξεκίνησε μέ δυό-τρεις τρυγητάδες γιά τόν «Κάμπο τοϋ πιθαριού». Έτσι λεγόταν ή καλύτερη τοποθεσία τοϋ χωριού, γατί απ' τά πλούσια άμπέλια της γέμιζαν δλάκερα πιθάρια άπό γλυκόποτο κρασί. Είχε αφήσει δρμηνεια στή γυναικα του νά στείλη τό Δημήτρη γιά νά τούς πάη τό μεσημεριάτικό τους. Τούδωσε στό χέρι και τό μεγάλο κολόκι, τό σκαλισμένο μέ τά δμορφα πλουμιά, τά κλαριά και τίς άνεμώνες, γά νά τούς τό γεμίση στό πέρασμά του απ' τό «Βρυσί τοϋ δράκου» μέ δροσερό νερό.

Έκείνη τή χρονιά τό καλοκαίρι ήταν πολύ ζεστό. Άπ' τό στενό μονοπάτι πού κατηφόριζε έβγαινε μιά άνυπόφορη κάψα, πού τοϋ έκαιγε τά γυμνά του πόδια. Στά φτιά του άντιλάουσε ένα άτέλειωτο ζουζούνιασμα άπό άναριθμητά τζιτζίκια, πού σκαλωμένα ψηλά στά πλατάνια και τίς θαλανιδιές, ψάλλαν συνταιριαστά τό λαγγεμένο τραγουδι της λιγόχρονης ζωής τους.

Προχωρούσε μέ γοργό βήμα. Πότε στεκόταν κάτω άπό μιά δροσερή έλλα. Τό πυκνό της ίσικωμα τόν τραβούσε, μά ή σκέψη πώς έπρεπε νά τούς πάη τό φαί στήν ώρα, τόν έκανε νά συνεχίση. Όσο κόντευε στό «Βρυσί τοϋ δράκου», τόσο ή λαχτάρα του μεγάλωνε, γατί δώ θά καθόταν καμμιά δεκαριά λεφτά νά ξεποστή, νά δροιστή και νά γεμίση τό κολόκι μέ κρύο νερό γιά τόν πατέρα και τούς τρυγητάδες.

Άίγο άκόμη κ' έφτασε. Πλάί σ' ένα πυκνό σϋδεντρο ήταν ένα μικρό στρατι άπό χαλίκια, πού τόν έβγαλε μπροστά σ' ένα πρασινότοπο, πού έχασκε όρθάνοιχα άνάμεσα άπό μιά κουφάλα ενός πλώριου θράχου. Ήταν ένα είδος σπηλιάς μέ άνεξιχνιάστο τό έσωτερικό της. Πυκνές τούφες άπό θάτους, φτέρες και άκαρπες ίτιές περικύκλωναν τήν πλατύστομη σπηλιά,μποδίζοντας τό φως νά περάση. Τό έλέμια χοντόαν στό ηηκτό σκοτάδι, πού βοσκοϋσε μέσα στό λαϊμό της. Στο πρωταντικρυσμά της μιά άνατριχίλα χοντόαν στό κορμί, κ' ένα συναίσθημα μακάθριου θεάματος συνέπαιρνε τό είναι. “Εμοιαζε, σι' άλήθεια, μέ τό στόμα κάποιου ξακουστοϋ γίγαντα τών παραμυθιών, γι' αυτό και τής δόθηκε ή όνομασία «Βρυσί τοϋ δράκου». Άπ' τήν πάνω μεριά τοϋ στόμιου, πού κρέμονταν άγριουσικιές, μέ τά άσημοπράσινα τους φύλλα, έπεφταν χοντρές, κρυστάλλινες σταλαγματιές στά ριζά της σπηλιάς και σμίγανε σέ μιά λιμνούλα. Άπό κεί τό νερό, καθάριο και όλόδροσο, ροβολούσε άνάμεσα π'ό ένα αϋλάκι κατά τούς θαμνότοπους, δροσολαλώντας τίς χάρες του.

Ό Δημήτρης κάθισε στή ρίζα μιās άπαλοκυμάτιστης, ψηλόλιγνης λεύκας,

(*) Α' Έπαινος στό Διαγωνισμό Διηγήματος τοϋ Έλληνικοϋ Πνευματικοϋ Όμιλοϋ Κύπρου.

κι' άφου πήρε πρόχειρα τὸ μεσημεριάτικὸ του, ἔσκυψε πάνω ἀπ' τὴ λιμνοῦλα καὶ κόρεσε τὴ δίψα του μὲ τὸ πολύτιμο περιεχόμενον τῆς.

—Γιατὶ νὰ μὴ ξαπλώσω δυο-τρὶα λεφτά, εἶπε μέσα του, κ' ὕστερα νὰ τρέξω ξαποσταμένον γιὰ τ' ἀμπέλι; Ἔτσι θὰ φτάσω πειὸ γρήγορα.

Κ' ἔγυρε κεῖ στὴ γλωρσαϊά. Μὰ ὁ γλυκὸς ὕπνος δὲν ἄργησε νὰ τὸν πάρῃ. Τὸ διαπεραστικὸ κρῶξιμο κάποιου γερακιουῦ, ποὺ κείνη τὴ στιγμή διασπάθισε μὲ γρηγοράδα τὴν περιοχὴ, ἦρθε νὰ τὸν ἐσηκώσῃ. Ὁ ἥλιος εἶχε ἤδη κρυφτῆ πίσω ἀπ' τὸ μεγάλο βράχο. Μόνο οἱ χρυσαχτίδες τοῦ παιγνιδίσαν ξέγνοιαστα μὲ τὶς μύτες τῶν δένδρων, ψηλά, πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι τοῦ Δημήτρη.

Θάταν κοντὰ τρεῖς ἡ ὥρα. Βιάστηκε πολὺ. Γέμισε γρήγορα τὸ κολόκι μὲ τὸ νερὸ, ἔβαλε τὴ βούρκα στὸν ὤμο καὶ σὰν ἀστραπὴ τράβηξε γιὰ τὸν «Κάμπο τοῦ πιθαριουῦ».

Τοὺς βρῆκε ἀκόμα κεῖ κάτω στ' ἀμπέλι. Εἶχαν ἀρχίσει ν' ἀνησυχοῦν, ξέχωρα ἀπ' τὸ μεγάλο καμὸ τῆς δίψας καὶ τῆς πείνας, ποὺ τοὺς παιδεύε τόσην ὥρα. Σὰν τὸν εἶδαν φορτωμένο θαρρέψαν ὕλοι τους καὶ μὲ φανερὴ χαρὰ τὸν περικύκλωσαν ρωτώντας τί συνέβη.

—Μά, τίποτα. Μὲ συνεπήρε ὁ ὕπνος, τοὺς λέει μὲ ὕφος ἐνόχου, ποὺ ἀναγνωρίζει τὸ λάθος του.

Ὁ κύρ-Μουσκούνη, ὅμως, ποὺ δὲ συχωροῦσε εὐκόλα τὸ γιό του, τὸν ἄρπαξε ἀπ' τὸ σῆρο καὶ τοῦδωσε μόλις δυὸ γερά χτυπήματα μ' ἕνα παχὺ ραβδί, ποὺ ὁ μικρὸς ἔπεσε χάρω ἀναίσθητος. Θὰ τοῦδινε κι' ἄλλα, μὰ οἱ τρυγητάδες πρόφτασαν καὶ ξέκοψαν τὴ φόρα τοῦ κύρ-Μουσκούνη. Σὰν συνῆρθε ὁ Δημήτρης τὸν πήραν πίσω στὸ χωριὸ καθάλλα στὸ γαῖδοורי, γιατί ἀπ' τὸν πόνο δὲμποροῦσε νὰ περπατήσῃ.

Ἡ λιγοθυμιά τῆς δύστυχης τοῦ μάνας, ὕστερα ἀπ' τὸ τσάκωμα μὲ τὸν πατέρα του γιὰ τὸν παραχαθδεμένο τῆς, εἶχε χαραχτῆ βαθεῖα στὸ μυαλὸ τοῦ Δημήτρη. Δὲ θὰ τὰ λησμονοῦσε...

* * *

ἌΟμως, ὁ καημένος ὁ πατέρας του δὲ φάνηκε τυχερὸς στὴ ζωὴ. Πέθανε τὸν ἄλλο χρόνον κάποια μέρα τοῦ Μᾶρη, κι' ἄφησε μιὰ χήρα μὲ τὸ μικρὸ ὄρφανό, μόλις δώδεκα χρονῶν. Σ' ἕνα μῆνα ὁ Δημήτρης τέλεψε τὸ σχολεῖο, κ' ἡ χαροκαμένη του μάνα χαιρόταν μὲ τὴν ἐλπίδα, πὼς τὸ παιδί τῆς θὰμποροῦσε τώρα νὰ τὴν βοηθᾷ λιγάκι στὰ χωράφια. Μὰ ὁ Δημήτρης ποὺ ν' ἀκούση γιὰ δουλειά. Ἦταν ἀκαμάτης.

—Τουλάχιστο ἂνμποροῦσε νὰ μάθῃ καμμιά τέχνη, σκέφτηκε μιὰ μέρα ἡ μάνα του.

Καὶ τὸν πήρε στὸ σκαρπάρη τοῦ χωριοῦ, τὸν Μάστρε-Γιώργη, νὰ παρακολουθᾷ πρῶτα, κ' ὕστερα σιγά-σιγά νὰ μάθῃ νὰ καρφῶνῃ τὶς σόλες καὶ νὰ κόβῃ τὰ σχέδια. Ποῦ τὸ βρῆκε, ὅμως τέτοιο κουράγιο ὁ Δημήτρης! Βάσταξε μόλις μιὰ βδομάδα. Τὴ δευτέρα ἄρχισε τὶς ἀπουσίες.

Μιὰ μέρα, σὲ μιὰ ὥρα ποὺ ἔλειπε ὁ Μάστρε-Γιώργης, πήρε ἀπ' τὸν πάγκο ἕνα κομμάτι δέρμα — ποὺ τῶγε ἔτοιμο ὁ Μάστρε-Γιώργης γιὰ τὸ μέτωπο μιᾶς ποδίνας — καὶ τόκοψε σὲ δυο-τρὶα μικρότερα κομματάκια. Στὸ ἕνα πάνω ἔδεσε τὰ «λάστιχα» του καὶ βγῆκε στὸ κυνήγι τῶν μικρῶν πουλιῶν, σηματοδοτώντας τὰ μὲ μικρὰς, στρουγγυλοκοιμένες πέτρες, ποὺ διάλεξε μὲ φροντίδα ἀπ' τὴ λιμνοῦλα τοῦ «Βρυσιοῦ τοῦ δράκου».

Σὰν ὁ Μάστρε-Γιώργης γύρισε στὸ μαγαζί, εἶδε πὼς ὁ Δημήτρης ἔλειπε. Κι' ὅταν ζήτησε τὸ δέρμα γιὰ τὸ μέτωπο τῆς ποδίνας, μὲ ἔκπληξη βρῆκε μόνο τὰ ἀποκόμματα του, σκορπισμένα χάρω στὴ γῆ, δίπλα στὸν πάγκο. Τὸ κατὰλαβε. Ὁ καλὸς μας εἶχε πάει γιὰ κυνήγι! Καὶ τράβηξε κατὰ τὸ σπίτι τοῦ Δημήτρη.

Βρῆκε τὴ μάνα του, τῆς τάπε καὶ τῆς δῆλωσε ὀρθά-κοφτά, πὼς δὲ θάπρεπε νὰ τοῦ τὸν στείλῃ πειά, γιατί ὁ γιὸς τῆς μόνο γιὰ παιγνίδι καὶ ζημιὰ ἦτανε. Τὰ τόσα παρακάλια τῆς δὲν τοῦ λύγισαν τὴν πρώτη του ἀπόφαση. Μποροῦσε νὰ βρῆ γιὰ τὴ δουλειὰ του ἄλλο παιδί, πρῶθυμο καὶ δουλευτῆ.

Ἔτσι ὁ Δημήτρης τῶριξε στὶς περιπλοκῆσεις κατὰ περιθόλια καὶ στοὺς κάμπους, κυνηγώντας τὰ ἀπονήρευτα, ἀθῶα πουλιά. Ὅταν γυροῦσε πίσω, μὲς τὸ λιοπύρι τοῦ μεσημεριοῦ, τοῦ ἄρεσκε πάντα νὰ πεζεύῃ στὸ ἔμπα τοῦ χωριοῦ, κοντὰ στὴ θρύση, ἀπ' ὅπου γέμιζε ἡ γειτονιά, καὶ νὰ βρέχῃ μὲ τὰ δυὸ

του χέρια τὸ νοτισμένο ἀπ' τὸν ἴδρωτα μέτωπό του καὶ τὰ δόλωμαυρα, σγουρὰ μαλλιά του. Πῶς ἀνασπῆδουσε ἡ καρδιά του καὶ πῶς λαχτάριζε τὴ στιγμή, ποῦ ἔβλεπε νὰ κατηφορίζῃ ἀπ' τὸ διπλανὸ ὕψωμα ἡ Ἀσημούλα, μιά μικρὴ, ὀμορφὴ μαυρομάτα, πούδευχνε, πῶς σὰ θὰ μεγάλωνε, θὰ ξεπερνοῦσε τὶς κοπελλιές ὄλες μέσα στὸ χωριό. Καὶ πόση περηφάνεια ἔνοιωθε, ὅταν ἐκείνη κατεδεχόταν νὰ πάρῃ ἀπ' τὸ χέρι του κᾶτι ἀπ' τὴ λεία του — κανένα σπουργιτάκι, σκορδαλλὸ ἢ ταλιβήθρα — ποῦ μὲ πόση ἐπιδεικτικότητα ζητοῦσε νὰ τὴ φιλέψῃ. Κι' ὅταν ἡ Ἀσημούλα χαμογελώντας τοῦ εἶπε: «Φχαριστῶ, Δημήτρη», μιά ἀπέραντη, ἐνδόμυχη ἱκανοποίηση τοῦ γέμιζε τὰ σωθικά του. Κ' ἡ σκέψη του πετοῦσε ἀνάλαφρα στὴ σκηνὴ τοῦ παραμυθιοῦ μὲ τὸ ἀθάνατο νερό, ποῦ τόσο πολὺ ἄρεσκε στὴ γρηᾶ-Σταμάταινα νὰ τοὺς διηγιέται στὴ γειτονιά...

* * *

Κόλησαν ἄρκετὰ χρόνια ἀπὸ τότες. Ὁ Δημήτρης ἀπὸ μικρὸ παιδί ἄρχισε τῶρα νὰ παίρνῃ ἕνα ἀντρίκιο παράστημα. Πυκνὲς τοῦφες μαυρολογούσαν στὰ μαγουλά του κ' ἡ φωνὴ του εἶχε πάρει ἕνα τόνο χαμηλό, βαθύ, ποῦ θύμιζε τὴ φωνὴ τοῦ ἀξιωματικοῦ, ποῦ εἶχε ἔρθει πρὶ λίγες μέρες στὸ χωριό, γιὰ νὰ ζητήσῃ ἔθελοντές γιὰ τὸ στρατό.

Πῶς τὸ θυμάται! Λίγο ἔλειψε νὰ γραφτῇ κι' αὐτός, ἀφοῦ κ' ἡ δύστυχη του μάνα τοῦ τῶχε ζητήσῃ. Βρισκόντουσαν τότε σὲ στενόχωρη θέση. Τὰ λίγα χωράφια στὸν τὰ τοῦλησαν σιγά-σιγά. Εἶχε μείνει τὸ καλὸ τους, τὸ ἀμπέλι κεῖ πᾶτω στὸν «Κάμπο του πιθαριοῦ». Μὰ γιὰ νὰ κάνουν καλὴ σοδειά, ἔπρεπε νὰ τὸ περιποιούνται, νὰ τὸ σκαλίζουν καὶ νὰ τὸ κλαδεύουν στὴν ἐποχὴ. Μὰ ὁ Δημήτρης λίγο γνοιαζόταν γιὰ δουλειά. Ἄς φύλαγε ὁ Θεὸς τὸν καλὸ του τὸν θεῖο, τὸν ἀδερφό τῆς μάνας του, ποῦ ἀπ' τὴν Ἀφρικὴ τοὺς εἶχε στείλει κείνες τὶς μέρες ἕνα μικρὸ ποσό, ποῦ στάθηκε μιά γερὴ ἀνακούφιση. Τοῦχε γράμμι ἀπὸ καιρὸ νὰ τῆς στείλῃ λίγα χρήματα, ποῦ ἦταν ἄρρωστη, καὶ κείνος ποῦ τῶρα μὲ τὸν πόλεμο οἱ δουλειές του κουνήθηκαν λιγάκι, δὲν τὴν ἐξέχασε.

Τὸν τελευταῖο καιρὸ ὁ Δημήτρης φαινόταν σκεφτικὸς. Ὅταν ἡ μάνα του τὸν φώναζε γιὰ φαῖ, ἀργοῦσε νάρθῃ. Κι' ἂν ἔτρωγε — κι' αὐτὸ ὄχι μὲ τὴν παλῆα του ὄρεξη — θιαζόταν νὰ θγῆ ἔξω στὴν αὐλὴ. Καθόταν στὴ μεγάλη πλάκα, δίπλα στὸ πηγάδι, καὶ ρίχνοντας ἕνα βαρὺθυμο βλέμμα στὴ γῆ, μὲ τὸ κεφάλι σπτηριγμένο στὰ χέρια του, βυθιζόταν σὲ σκέψεις. Ἡ μάνα του τὸν πρόσεξε τὶς τελευταῖες μέρες. Σκέφτηκε πῶς κάποια ἀνησυχία θὰ τὸν κυνηγοῦσε. Ἡθελε νὰ τοῦ μιλήσῃ. Ἐπιτέλους τὸ ἀποφάσισε.

Δὲ μπόρεσε νὰ τῆς κρύψῃ τίποτα. Ἐνοιωθε μέσα του ἕνα γλυκὸ αἶσθημα γιὰ τὴν ὠραία παρθένα, τὴν Ἀσημούλα. Τὴν ἀγαποῦσε σφοδρὰ καὶ ποθοῦσε νὰ τὴν κἀν ταῖρι του.

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ ἀπόγευμα ἡ μάνα του τράβηξε γιὰ τὸ σπίτι τοῦ κύρ-Μαυρουδῆ, τοῦ πατέρα τῆς Ἀσημούλας. Δὲν ἦταν ἄρκετὰ πλούσιος, μὰ τὰ λίγα του χτήματα τὰ δούλευε μὲ στοργὴ καὶ περὶσκεψη. Τ' ἀμπέλια του ἦταν τὰ καλύτερα τῆς περιοχῆς κι' αὐτὸ τὸ χρωστοῦσε στὶς ἀδιάκοπες φροντίδες του, ποῦ τὸ παινεύονταν — μὲ τὸ δίκιο του. Κι' ἡ οικογένειά του βασισόταν μὲ τίμιο, περήφανο ὄνομα. Πόσοι δὲ θυμοῦνται τὶς καλωσύνες τῆς μακαρίτισσας τῆς γυναικῆς του ;

Τὸν θρῆκε στὴν αὐλὴ. Κεῖνὴ τὴ στιγμή τὺλιγε μὲ λεπτὸ φλοῖο συκαμιάς μιά μικρὴ κλιματόβεργα, ποῦ μόλις τὴ μπόλιασε μὲ γερό μάτι ἀπὸ «βέρικο» σταφύλι — μιά ποικιλία ποῦ ποθοῦσε νὰ προσθέσῃ στὶς τόσες ἄλλες, ποῦ στόλιζαν περήφανα τὸν αὐλόγυρο τοῦ σπιτιοῦ του. Τὴν ἀγαποῦσε τόσο πολὺ τὴν κληματαριά του, γιατί μὲς τὰ πυρωμένα Αὐγουστιάτικα μεσημέρια τοῦ χάριζε περὶσσια τὸν παχύ της ἴσκιο, μοδιζοντας μὲ τὰ θαυπράσινα τῆς φύλλα τὶς καυτερές ἀχτίνες τοῦ θεοῦ Φοῖβου. Κι' ὁ πλάτανος ἀκόμα θὰ ζήλευε τὴ δροσεράδα τῆς. Καὶ τὴν ἀγαποῦσε τόσο πολὺ τὴν κληματαργιὰ του, γιατί σὰν ἔθαζε τὸ κρεββάτι του ἀπὸ κάτω, ἕνας γαλήνιος ὕπνος, μιά ἀπολύτρωση τὺλιγε τὸ εἶναι του....

Σὰν τύχαινε νὰ τοῦ κάνουν ἐπίσκεψη ἀπὸ τὴν πόλη γνωστὰ ἢ ψηλὰ πρόσωπα, τῶχε γιὰ καμάρη νὰ τοὺς φιλεῖ — στὴν ἐποχὴ, θέβαια — ἀπ' τὸν διαλεχτὸ τῆς πλούτου. Προθυμοποιεῖτο, κίόλας, νὰ τοὺς δώσῃ μὲ μεγάλη περηφάνεια ὄλες τὶς ἐξηγήσεις γιὰ τὴν κάθε ποικιλία χωριστά. Πόσο καμάρωνε τὴν κληματαργιὰ του!...

Τὸν χαιρέτησε, κι' ὁ κύρ-Μαυρουδῆς τὴ δέχτηκε μὲ καλωσύνη, δείχνοντάς της τὴ καθήση σὲ μιὰ καρέκλα. Πλῆθθηκε σὲ μιὰ στιγμή καὶ καθήσε καὶ κείνος ἀπέναντί της, σ' ἕνα παγκάκι, ἀνάβοντας τὸ τσιμπούκι του.

Μίλησαν γιὰ τὶς δουλειές τους, γιὰ τὰ χωράφια καὶ γιὰ τὴ σοδειὰ τῆς χρονιάς. Σὲ λίγο φάνηκε ἀπ' τὴν αὐλόπορτα νὰ μπαίνει ἡ Ἀσημοῦλα, πού μόλις γύριζε ἀπ' τὴ θρύση μὲ τὸ σταμνὶ στὸν ὄμο. Σὰν ἀντίκρουσε τὴ μάνα τοῦ Δημήτρη κάτὶ μῆπκε στὸ μυαλό της. Μιά στιγμιαία ἀνατριχίλα τὴ συνεπῆρε κ' ἔρριξε ντροπαλὸ βλέμμα στὸ λιθόστρωτο. Τὴν ἴδια στιγμή, ὅμως, κερδίζοντας τὴ γλυκεῖά της ἔκφραση, χαιρέτησε μ' ἕνα χαρούμενο μειδίαμα καὶ μῆπκε μέσα.

Γύρισε σὲ λίγο κρατώντας στὰ χέρια ἕνα δίσκο μὲ γλυκὸ καὶ ξηρὰ κεράσια, καὶ πρόσφερε μ' εὐγένεια τὴν κυρὰ-Κατίνα. Τότες ἡ μάνα τοῦ Δημήτρη δὲν ἔχασε τὴν εὐκαιρία γιὰ νὰ μῆπ στο θέμα κ' εὐχῆθηκε.

—Στίς χαρές σου, Ἀσημοῦλα μου, καὶ στρέφοντας λέει στὸν κύρ-Μαυρουδῆ :

—Νὰ σοῦ ζῆση καὶ νὰ φιλήσης τὰ στέφανά της μὲ τὸ καλό.

—Φχαριστῶ καὶ στὰ δικά τοῦ γιοῦ σου, τῆς ἀπαντᾷ μὲ ἀγαθότητα ὁ κύρ-Μαυρουδῆς.

Ἡ ἀμίλυντη καρδιά τῆς Ἀσημοῦλας ἀναπήδησε ἀπὸ ἀγαλλίαση. Φάνηκαν τὰ μάγουλά της νὰ φλογίζονται ἀπ' τὴν ἀθωότητα, κι' ὀλόψυχα εὐχῆθηκε.

—Σὲ ἴφχαριστῶ πολὺ κυρὰ-Κατίνα κι' ὁ Θεὸς νὰ σοῦ δώση τὴ χαρὰ, πού ποθεῖ ὁ Δημήτρη μας.

Καὶ τράθηξε μέσα γιὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ φαγητὸ γιὰ τὸ θράδυ.

Ἡ κυρὰ-Κατίνα, μιὰ πού θρισκόταν στὸ θέμα, σκέφτηκε πὼς τώρα ταίριαζε νὰ μιλήσῃ. Κοίταξε μὲ καλωσύνη τὸν κύρ-Μαυρουδῆ, σὰ νάθελε νὰ τὸν προδιαθέσῃ μὲ τὴν ἔκφρασή της, καὶ σὲ τόνο εὐγενικοῦ τοῦ λέει :

—Ἔτσι γιὰ τὴ χαρὰ μας, τί θάλεγες, κύρ-Μαυρουδῆ, ἀν συγγενεύαμε ;

Ἄ κύρ Μαυρουδῆς δὲν περίμενε ποτὲ τέτοια ἐρώτηση ἀπ' τὴν κυρὰ-Κατίνα. "Ὅλα κι' ὄλα, μὰ νὰ δώση τὴ μοναχοκόρη του σὲ τέτοιο ἄνθρωπο, πού σ' ὀλάκερο τὸ χωριὸ ἦταν γνωστὸς μὲ τὸ χαρακτηριστικὸ ἐπίθετο «Δημήτρη ὁ ἀκαμάτης», αὐτὸ δὲ θὰ τόκανε ποτέ. Γι' αὐτὸ κ' ἡ ταραχὴ τουμποροῦσε νὰ δικαιολογηθῇ. Ἐπρεπε, ὅμως, νὰ δώση μιὰν ἐξήγηση.

—Τὶ νὰ σοῦ πῶ, κυρὰ-Κατίνα. Ἡ Ἀσημοῦλα μου εἶναι μικρὴ ἀκόμα γιὰ παντρεῖαι. Σὰ μεγαλώσῃ θὰ σκεφτοῦμε.

Ἡ μάνα τοῦ Δημήτρη, σίγουρα, κατάλαβε πὼς ὁ γέρος ζητοῦσε ὑπεκφυγές. Καὶ μὲ τὴ σκέψῃ πὼς κάποιος νέος θὰ τοῦ ἄλλαξε τὴν ἰδέα, τόλημσε νὰ τοῦ ἀποκαλύψῃ, πὼς ὁ γιὸς της ἀγαπᾷ παράφορα τὴν Ἀσημοῦλα καὶ πὼς κ' αὐτὴ φαίνεται νὰνταποκρίνεται ἀπὸ καιρὸ σὸ αἰσθημὰ του.

Ἄ κύρ-Μαυρουδῆς φάνηκε συγχισμένος. Αὐτὸ, τέλος πάντων, ἦταν κάτὶ ἀναπάντεχο, ξαφνικὸ χτύπημα, πούμοιζε σὰν προσπάθεια τῆς κυρὰ-Κατίνας νὰ ἐκβίση τὴν κατάσταση γιὰ νὰ πετύχῃ τὸ ποθοῦμενο.

Σηκώθηκε ἀπ' τὸ παγκάκι του κ' ἔκανε ζωηρὰ βήματα στὸ λιθόστρωτο. Δὲν περίμενε ποτὲ τέτοια νέα. Ὁ θυμὸς του ἦταν πειὰ φανερός καὶ τὰ λόγια του ἔτῃ ἀσυγκράτητα, ὅπως ἔβγαιναν ἀπ' τὸ στόμα του, ἔκαναν μεγαλύτερη αἰσθηση στὴ μάνα τοῦ Δημήτρη.

—Ὅλα κι' ὄλα, κυρὰ-Κατίνα. "Ὅ,τι κι' ἀν συμβαίνει, ὅσο βαστιέται ἡ πνοή μου, δὲ θὰ ἐπιτρέψω ποτὲ νὰ γίνῃ τέτοιο πράμα. Κάλλιο στὸ ράφι. Δὲ θὰ γίνουμε τὸ περίγelo τοῦ κόσμου. Θέλω γαμπρὸ δουλεύει, πού νὰ τὸν φοβάται ἡ δουλειά, κι' ὄχι σὰν τὸν παραχαρδεμένο σου, τὸν ἀκαμάτη!

Καὶ παίρνοντας μιὰ θαθεῖα ἀνάσα ὁ κύρ Μαυρουδῆς, εἶπε καὶ τὴ συνέχεια. ἦταν τὸ ἀποκορύφωμα στὰ λόγια του, πού ὕστερα θὰ μαλάκωνε ἑυθισμένος στὴ σιωπῇ του.

—Καὶ μάθε, πὼς σὰ δὲν ἦσουν ἐσὺ ὁ γιὸς σου θὰ ζητιάνευε...

Στὸ μεταξύ ἡ μάνα τοῦ Δημήτρη σηκώθηκε καὶ προχώρησε στὴν αὐλόπορτα. Ἦξερε καλὰ τὸν κύρ-Μαυρουδῆ καὶ κατάλαβε, πὼς ὅ,τι κι' ἀν τοῦλεγε δὲ θὰ κατάφερνε πειὰ νὰ τὸν μεταπείσῃ. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ τελευταῖα του λόγια τάκουσε φεύγοντας.

Ἄ ὅσο κι' ἀν τὴν πίκραναν, ὅμως ἡ ἀλήθεια ἦταν πὼς ὁ Δημήτρη ἦταν ἀκαμάτης. Αὐτὴ ἦξερε τὸ γιὸ της, τὸ ἴδιο της τὸ αἷμα. Κ' ἡ εἰλικρινεία της νὰ μὴ τὸ ἀρνηθῇ τὴν ἔκανε νὰ σφογῆσῃ δυὸ δάκρυα στὰ μάτια.

Βρήκε τὸ Δημήτρη νὰ κάνη γοργὰ βήματα στὴν αὐλή. Στὸ ἕνα του χέρι κρατοῦσε τὸ μαχαίρακι του καὶ στὸ ἄλλο ἕνα κλαρί, πού ἔξυνε μὲ φανερὴ νευρικότητα. Περίμενε ἀπὸ στιγμή πὲς στιγμή τὴ μάνα του, κι' ὅταν τὴν εἶδε νὰ μπαίνει παράτησε τὸ ξύσιμο καὶ τὴν πλησίασε γεμάτος ἀγωνία. Μὰ ἡ κρῦα τῆς ὄψη τοῦ φάνηκε σὰ νὰ τοῦ τρύπησε μὲ τὸ μαχαίρακι, πού βαστοῦσε ἀκόμα στὸ τῆρι του, τὴν καρδιά. Ὑποψιάστηκε τὴν ἀπάντηση.

—Τί ἤθελες νὰ σοῦ κάνω, παιδί μου, τοῦ λέει ἡ μάνα του σὲ θλιβερὸ τόνο. Ἐκεῖνος ὁ γέρος δὲν ἀλλάζει γνώμη. Θέλει ἄντρα δουλευτὴ!....

—Σὰ νὰ μὴ τοῦ μῆγκα στὸ μάτι φαίνεται, φώναξε ὁ Δημήτρης μὲ παράπονο, πού τὸ συνάδευε τώρα ὁ θυμὸς του.

Ἄπ' τὸ μυαλὸ τῆς μάνας του πέρασαν σὰν ἀστραπὴ τὰ περασμένα. Θυμῆθηκε τίς σκληρὲς μέρες πού ζήσανε, ὕστερα ἀπ' τὸ χαμὸ τοῦ πατέρα του. Σκέφτηκε πὼς ἂν ὁ Δημήτρης τὴ βοηθοῦσε στὰ χωράφια, ἡ ζωὴ τους θὰ κυλοῦσε μὲ λιγώτερες ἔγνοιες κι' ὁ κύρ-Μαυρουδῆς μὲ ξεχωριστὴ ἀγαλλίαση θὰ καταδεχόταν νὰ τὸν κάνη γαμπρὸ του. Κι' ἄρχισε κιάλας νὰ τοῦ τὰ ψάλλη.

—Ἐσὺ τὰ φταῖς ὅλα ἀπ' τὴ τεμπελιά σου. Ἄν ἦσουν δουλευτῆς, δὲ θὰ σ' ἀρνιόταν τὸ κορίτσι ὁ πατέρας του. Καλὰ μοῦ τᾶπε, πὼς ἂν δὲν ἦμουν ἐγώ, σὺ θὰ γυρνοῦσες ζητιανεύοντας!....

Σὰν ἄκουσε τὰ τελευταῖα λόγια τινάχτηκε ἀπότομα, σὰ νὰ ξυπνοῦσε ἀπὸ θαθὸ λήθαργο. Στὴν περίπτωση αὐτῆ, πού τοῦρθε σὰν κεραυνὸς φάνηκε εἰλικρινῆς στὸν ἑαυτὸ του. Πίστεψε στὴν ἀλήθεια, πού φανέρωναν τὰ λόγια τοῦ κύρ-Μαυρουδῆ. Μὰ ἔνοιωσε τὸν πληγωμένο του ἐγωῖσμό νὰ τὸν πονῆ. Καὶ καρφώνοντας τὸ μαχαίρακι, πού κρατοῦσε, στὸν κορμὸ τῆς συκαμιάς, δίπλα στὸ πλάσι πού στεκόταν, ἄφησε νὰ θυγοῦν ἀπ' τὸ στόμα του βρυσιὲς καὶ ἀνείπωτες ἀπειλὲς γιὰ τὸ γέρο.

Ἡ μάνα του τὸν εἶδε σὲ τέτοια κατάσταση καὶ τρόμαξε. Ἀναθυμήθηκε τὸ μακαρίτη τὸν πατέρα του σὲ κάποιο του θυμὸ μὲ τὸν ἰδιοχτίτη τοῦ νεροῦ, πού τοῦ γελοῦσε στὴν ὄρα, πού νοίκιαζαν. Ἄν δὲν βρισκότουσαν κι' ἄλλοι στὸν καφενὲ κείνο τὸ θράδου νὰ τὸν ἀντικόψουν, θὰ τοῦκανε τὸ κεφάλι χίλια κομμάτια μὲ τὸ φτυάρι του.

Στὸ βλέμμα τοῦ Δημήτρη εἶχε διακρίνει κάτι τὸ παράξενο, τὸ ἀγριωπὸ. Βάζοντας τὸ σταυρὸ τῆς κόντεψε τὸ γιὸ τῆς, τὸ χάδεψε στὸ κεφάλι τρυφερά, ὅπως στὰ παιδικὰ του χρόνια, καὶ τὸν παρακάλεσε.

—Ὑπομονή, γιέ μου. Μὴ σὲ ταραξοῦν τέτοια λόγια. Ὁ Θεὸς εἶναι μεγάλος. Ἔτσι ἦταν τῆς τύχης σου γραφτὸ!....

* * *

Ἦταν νύχτα. Τὸ φεγγάρι κυνηγημένο ἀπ' τῆς φύσης τοὺς ἀδιάλλαχτους νόμους, δὲ φάνηκε αὐτὲς τίς τελευταῖες δυὸ-τρεῖς νύχτες στὸ στερέωμα. Κάποια σύγνεφα, λὲς καὶ συμμαχῆσαν μὲ τὸ πηχτὸ σκοτάδι, σκορπισμένα δῶ καὶ κεῖ, ἔκρυβαν τ' ἀστέρια, πού πότε-πότε μόλις πρόφταναν νὰ ξεπροβάλουν τὸ κεφάλι τους, δειλά, γιὰ νὰ σκεπαστοῦν σὲ λίγο μὲ τὸ μαῦρο πέπλο τῆς ἀφάνειας.

Στὴ γύρω νεκρικὴ σιωπῆ κυριαρχοῦσε τ' ἀδιάκοπο μουμουρητὸ τῆς βρύσης τοῦ χωριοῦ. Τίποτα δὲν πρόδινε τὸ ποδοβολητὸ τοῦ ἀλόγου τοῦ ἀστυνομικοῦ τῆς περιφέρειας, πού γύριζε ἀπὸ μιὰ περιπολία στὰ περίχωρα. Ἔτσι στὶς πρῶτες φωνὲς τοῦ κύρ-Μαυρουδῆ ὁ ἀστυνομικὸς ἦταν δίπλα του. Τοῦδειξε ὁ γέρος τὸ μονοπάτι πού πήρε ὁ ἄνθρωπος πού τὸν χτύπησε. Τρέχάλα μὲ τάλωγο ξωπίσω του ὁ ἀστυνομικὸς δὲν ἄργησε νὰ τὸν τσακώσῃ. Ἦταν ὁ Δημήτρης.

Δὲν κιντόνεψε ὁ γέρος. Τὸ χτύπημα ἦταν στὴ ράχη μὲ ρόπαλο, πού τὸ θῆκαν πεταμένο στὸ περιθόλι, δίπλα στὴ θρύση. Χρειάστηκε, ὅμως, νὰ τὸν πάρουν στὴν πόλη σὲ κάποια κλινικὴ γιὰ κανένα μῆνα.

Στὸ μεταξὺ ὁ Δημήτρης ὠδηγήθηκε στὴ φυλακὴ. Στὴ δίκη, ποῦγινε, δὲν τὸλμησε νὰ κρύψῃ τὸ ἐγκλημά του. Τὸ δικαστήριον ἔδειξε σχετικὴ ἐπιείκεια καὶ τὸν καταδίκασε σὲ ἐνάμιση χρόνον φυλάκιση.

Τυφλωμένος ἀπ' τὸ θυμὸ του ὁ Δημήτρης γιὰ τὴν ἄρνηση τοῦ γέρου, δὲν κατάλαβε, πὼς μποροῦσε τὸ ἄσκετο διάβημά του νὰ τοῦ στερῆση γιὰ πάντα τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς, τὴ λεφτεριά καὶ τὴν εὐτυχία του, πού θὰ τοῦ χάριζε ἡ ἀγάπη τῆς Ἀσημούλας.

“Εστειλε μήνυμα στην Άσημουλα και την παρακάλεσε να τον επισκεφτή στη φυλακή. Σάν την αντίκρισε, ένοιωσε ένα θάρος στην ψυχή του. Μετάνοιωσε πικρά για την πράξη του και με δάκρυα στά μάτια της ζήτησε συγχώρηση. Ρώτησε για τον πατέρα της, που θρισκόταν ακόμα στην κλινική και του έστειλε τη συμπάθεια και τα «περαστικά» του.

“Η καλωσύνη της Άσημούλας τον συγκίνησε βαθειά. “Ενοιωσε το γλυκό αίσθημα, που έκρυβε γι’ αυτήν, να φουντώνει και να τον γεμίζει μ’ ελπίδα και πίστη.

Πέρασαν αρκετοί μήνες. “Η μάνα του είχε δυο-τρεις εβδομάδες να τον δει κι’ αυτό τον έκανε να στενοχωριέται και ν’ ανησυχεί. Την τελευταία φορά που την είδε φαινόταν κουρασμένη και χλωμή.

“Ήταν αλήθεια, πώς ή πράξη του γιου της την κλόνησε. “Η όρεξή της κόπηκε. Τό φαγί της, φτωχικό κι’ αυτό, δέν την τραβούσε. “Απ’ την άλλη, δέν είχε τη δύναμη πειά να δουλεύει στα χωράφια σάν πρώτα. Οι θροχές κ’ η παγωνιά ήταν τό φαρμάκι της. Του τ’άπε όλα ή Άσημουλα, που ήρθε απ’ τό χωριό για να τον πληροφόρησει, πώς ή μάνα του θρισκόταν λίγες μέρες τώρα στό κρεβάτι άρρωστη θαιρεία. Πόσο σφοδρά ποθούσε ναχε κοντά της τό γιό της! Αυτό θά της μαλάκωνε τους πόνους.

Τό κρού μήνυμα, που τούφεραν την άλλη μέρα ήταν θλιβερό. “Η μάνα του είχε πεθάνει κοντά στα ξημερώματα, με τόνομά του στό χείλη της.

Κλεισμένος στό κελλί του έμενε σκυφτός ώρες όλόκληρες, θυτισμένος στη μοναξιά του. Μά τό μυαλό του φτερούγιζε τις πειδι πολλές φορές γύρω απ’ την κατάντια του. Τό μήνυμα για τό μαυρο χαμό της μάνας του τούβρε σάν ένα δυνατό χτύπημα, που τό τράνταγμα του τον έκανε να ξεπνήσει απ’ τό ληθαργο, που κοιμόταν τόσο καιρό. “Ωρες-ώρες κατά τό μαυρο δειλινό του χειμώνα, στρέφοντας ψηλά τά μάτια του προς τό παραθυράκι του κελλιού του με τά παχειά, σιδερένια κάγκελα, άφηνε τό βλέμμα του να πλανηθή στό άχνό σύθαμπο του άπειρου, που στό θάθος του φανταζόταν, πώς αντίκρυζε τη μορφή της καλής του μάνας να τον κοιτάζει. “Έδλεπε με ανατριχίλα τη σιωπή του προσώπου της να μιλά υποβλητικά, ως τά καταβάθα της ψυχής του. Κι’ όταν ή όπτασία της χανόταν, ή σκέψη του κυνηγούσε να βρη την ήρεμία στην άποφασή του ν’ αλλάξει, να γίνη καινούργιος άνθρωπος...

Κάποτε, πάλι, ξεπρόβαλλε ή γλυκειά μορφή της μελαχροινής Άσημούλας ανάμεσα στη νοσταλγική εικόνα γύρω στη θρύση του χωριού. Πόσες φορές καθισμένος στό πεζούλι απέναντι στη θρύση, δέν πρόμυε με καρδιοχτύπι να τη δει. Κι’ όταν ή σκοτεινιά συμμαχούσε με τη μεγάλη τους λαχτάρα να θρεθούν κοντά, ο ένας δίπλα στον άλλο, πόσα σχέδια δέν έπλαθαν με την ταχύτητα, νεανική φαντασία τους! Κι’ ή σκέψη του, πετώντας πειδι μακριά, στό παιδικά του χρόνια, αναπολούσε τη μικρή Άσημουλα, τόσο ντροπαλή και άδολη, που του χάριζε άπέραντη χαρά, σάν καταδεχόταν να πάρη κάτι απ’ τό κυνήγι του, που της πρόσφερε λάφυρο άκριβό, ύστερ’ από μιά λαμπρή, έπιτυχεμένη προσπάθεια...

“Όμως, όλες αυτές τις γλυκειές σκέψεις έρχόταν να τις σκορπίσει σκληρά ένας κρύος άνεμος. Οι άνόσιες σκηνές της σκοτεινής εκείνης νύχτας, που οι φωνές του πατέρα της Άσημούλας, χαλώντας τη σιωπή της φύσης, ζητούσαν άπεγνωσμένα βοήθεια, πετούσαν μπροστά του σάν έφιάλτης. “Ενοιώθε, τότε, την ψυχή του να παραδέρη μέσα στό σκοτάδι του άχαλίωτου πάθους του, που τον έσπρωξε τυφλά στην άνομη πράξη του. “Ήταν φορές, που κατάφερε να βρη τη γαλήνη, να ίσορροπήσει. Τότες, αντίκρύζοντας με τά άδύνατα μάτια της ψυχής του τη λαμπερή όψη της ζωής, τη γεμάτη από καλωσύνη και αγάπη, του θάμπωνε τό βλέμμα και τά δάκρυα τρέχαν ζητώντας ξελιέωση. Τόσο άκριβά έπρεπε να πληρώσει για την ανακούφιση και την ψυχική ανάταση, που ήταν άπαραίτητη διέξοδος απ’ τό θλιβερό δρόμο, που τούχαν στρώσει οι μαύρες, άτέλειωτες ώρες της φυλακής.

* * *

“Έτσι κύλησαν μέρες και μήνες κι’ ήρθε ή έπίσημη ώρα που θάβγαινε απ’ τη φυλακή. Στην ψυχή του κυριαρχούσε τό άκριβό αίσθημα της λευτεριάς, που τόσο πολύ έχτίμησε κλεισμένος στους τέσσερεις τοίχους του κελλιού του. Γυρνούσε στό χωριό του. “Ανάσαιε τώρα στόν άνοιχτό όρίζοντα τον ζωογόνο

ἀγέρα τῆς ἐξοχῆς κι' αἰσθάνθηκε τὸ αἶμα του νὰ κυλᾶ πειὸ γοργὰ στὶς φλέβες του. Σὲ μιὰ στιγμή τὸ μυαλό του ταξίδεψε πίσω στὰ παιδικὰ του χρόνια, στὶς περιπλανήσεις του στοὺς κάμπους καὶ στὶς βαθυσκόπιωτες φυλλωσιές, κ' ἔνοιωσε τὴν ψυχὴ του τόσο ἀνάλαφρη, σὰν τὴν ἀθάνα, τὴν ἀγνή ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ.

Ὁ ἥλιος, ἀφοῦ εἶχε δώσει τὶς τελευταῖες του θωπιεῖς στὰ λίγα σύννεφα ποὺ ἀργόλασμα στὸ στερέωμα, κρύφτηκε ἀπὸ ὥρα πίσω στὸ πρασινοντυμένο παραπέτασμα τοῦ θουνοῦ, γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὸ αἰώνιο του ταξίδι, δίνοντας φῶς σ' ἄλλους κόσμους σκοτεινοῦς.

Τὸ λαμπερὸ ἀστέρι τῆς Ἄφροδίτης στεκόταν περήφανα ψηλὰ καὶ σιγά-σιγά δὲν ἀργησε ν' ἀποχτήσῃ κι' ὄπαδούς, ποὺ τὸ ἀκολουθοῦσαν πιστὰ στὴν παρέλασή του στὸν οὐράνιο θόλο. Τὸ αὐτοκίνητο κυλοῦσε τώρα στοὺς γνῶριμους του τόπους. Πλησίαζε στὸ χωριό.

Τὸ γλυκὸ ὄνειροπόλημα τοῦ Δημήτρη ἦρθε νὰ τὸ σβύσῃ ἡ σκληρὴ ἀνάμνηση τῆς φριχτῆς του πράξης, σὰν ἀντίκρουσε τὴ θρύση τοῦ χωριοῦ, ποὺ ἀθάνα αὐτῆ, ἀφῆνε τὸ γάργαρο νερὸ τῆς νὰ σιγαλομυρμουρίζῃ ἀνάμεσα στὴν πέτρινη γούβα τῆς. Ἡ καρδιά του χτύπησε δυνατὰ. Τὸ σπιτι τῆς Ἀσημούλας στεκόταν δίπλα στὸν ἀνήφορο. Ὁ Δημήτρης προσπάθησε ἀνάμεσα ἀπ' τὸ μισοφωτισμένον παράθυρο νὰ ξεχωρίσῃ, ἔστω τὴ σιλουέττα τῆς, μὰ τὸ αὐτοκίνητο εἶχε πειὰ στρίψει καὶ προχώρησε στὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ.

Ὁ Δημήτρης ἔρριξε μιὰ ματιὰ στοὺς χωριανούς του, ποὺ ἦταν μαζεμένοι στὸ καφενεῖο τῆς πλατείας. Δὲν ἦταν ὥρα γιὰ κουβέντες. Γι' αὐτοὺς καληνύχτισε καὶ τράχηξε γιὰ τὸ σπιτάκι του. Πῆρε τὸ μικρὸ μονοπάτι δεξιὰ καὶ ἀνηφόρισε. Δὲν πρόσεξε κάποια δόση ἀπορίας στὸ πρόσωπο τῶν χωριανῶν του. Ἦταν ἀλήθεια, πὼς ἡ περίπτωσή τοῦ Δημήτρη ἔδωσε νέο ρεῦμα συζήτησης; κυκλοφοροῦσαν ἕνα σωρὸ φήμες. Ὡστόσο αὐτὸς φαίνονταν πὼς δὲν εἶχε ξεκαθαρίσει γιὰ καλὰ στὸ μυαλό του τὰ νέα του θήματα στὴ ζωῆ.

Στὸ θαμπὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ μποροῦσε νὰ διακρίνῃ κάτω τὶς μικρὲς στέγες τῶν χωριατόσπιτων. Ἦταν σκορπισμένα δῶ καὶ κεῖ, μὰ στοργικὰ συμμάζωναν στὸ ἴδιο ὕψωμα, ποὺ πάνω του ἦταν θαλμῆνο ὀλάκερο τὸ χωριό. Κάπου-κάπου, ἀδύνατες ἀντιφεγγιές ἔφταναν ἀπὸ μισανοιγμένες πόρτες δίπλα του καὶ ἀπὸ χαμηλὰ παραθυράκια ὡς τὰ μάτια του. Μὰ αὐτὰ, μουδιασμένα ὅπως ἦταν ἀπ' τὴν κούραση τοῦ δρόμου καὶ τὴ σκοτεινία, χαμηλόκλειναν τὰ θλέφαρα, ἀποδίδοντας τὴ λαμπρὴ νὰ τ' ἀντίκρυσῃ. Προχώρησε. Τώρα ἀρχίζει ἕνα πλάτωμα. Στὴ μνήμη του ἐρχόταν κάθε λεπτομέρεια. Τὴ μιὰ μεριά κρατοῦσε ἕνας φράχτης μὲ ξερὰ κλαδιά ἀπὸ ἀγκαθιές. Στὴν ἄλλη μεριά τὸ ἴδιο μονοπάτι στένεψε σὲ λίγη ἀπόσταση καὶ φάνηκε ἕνας ὄχτος ἀπὸ πέτρες, κακοβαλμένες ἢ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη. Ἦταν τὰ σύνορα τοῦ ἀμπελιοῦ τῆς θειᾶς του, τῆς ἀδερφῆς τῆς μάνας του. Μπροστά του ἀντίκρυζε μιὰ θαμπὴ ἀντιφεγγιὰ, ποῦθγαινε ἀπ' τὸ παράθυρο τῆς θειᾶς του, χήρας ἀπὸ χρόνια. Δίπλα ἔστεκε τὸ σπιτι τῆς μάνας του μὲ τὸν μικρὸ ἀλόγουρο μπροστά. Μὰ ἀπ' αὐτὸ δὲ φαίνονταν καμμιά ἀχτίδα.

Κοντοστάθηκε, νιώθοντας κάτι νὰ σφίγγῃ τὴν καρδιά του. Θυμήθηκε τὰ χρόνια, ποὺ ὀλόφωτο τὸ σπιτι του τὸν πρόσεμε με ἀνοιχτὴ καρδιά, κάτω ἀπ' τὰ χάρδια τῆς καλῆς του μάνας καὶ τὴν καλωσύνη τοῦ πατέρα του.....

Προχώρησε πρὸς τὸ σπιτι τῆς θειᾶς του καὶ χτύπησε. Μόλις τὸν ἀντίκρυσε ἡ θειὰ του τὴν πῆρε ἕνας λυγμὸς καὶ μὲ συγκίνηση τὸν φίλησε. Ἦταν μαυροφορεμένη καὶ μὲ μαῦρο μαντήλι στὸ κεφάλι. Στὸ σπιτι εἶχαν κοιμηθῆ ἀπὸ νωρὶς τὰ δύο παιδιὰ τῆς, ἐνῶ αὐτὴ παιδευόταν νὰ μπαλῶσῃ τὸ πουκάμισο τοῦ μεγαλύτερου του γιοῦ, ποὺ δούλευε στὸ καμίνι. Τοῦφερε φαγητὸ γιὰ νὰ δειπύσῃ. Στὸ μεταξὺ μίλησαν λιγάκι γιὰ τὴ θανά τῆς μάνας του, γιὰ τὴ ζωὴ του στὴ φυλακὴ καὶ γιὰ τὰ νέα τοῦ χωριοῦ. Ὁ πατέρας τῆς Ἀσημούλας γιὰ-τρέυτηκε κ' ἦταν στὸ χωριό. Μὰ ἡ θειὰ του ἀπὸ τότε ποὺ πέθανε ἡ μάνα του δὲν τόλμησε νὰ κοντέψῃ τὴν Ἀσημούλα γιὰ νὰ μιλήσουν σχετικὰ μὲ τὸ Δημήτρη.

Πῆρε ἀπ' τὴ θειὰ του τὰ κλειδιά τοῦ σπιτικοῦ του, ποὺ τὰ φύλαγε ἀπὸ τότε ποὺ πέθανε ἡ σχαρμενὴ ἡ μάνα του καὶ τὴν καληνύχτισε.

Ἡ ὥρα ἦταν περασμένη κ' ἦταν κουρασμένος ἀπ' τὸ ταξίδι. Ἄναψε τὸ λαδολύχναρο, ποὺ θρῆκε κεῖ πάνω στὸ πεζούλι, γιὰ νὰ γδυθῇ κ' ἔπεσε στὸ

κρεβάτι του, που ή θεία του φρόντισε άποψε και του έτοιμασε. Θάταν φυσικό οι μεγάλες άνησυχίες, που τόν παίδευαν τή σκέψη, νά τόν κρατούσαν άγρυπνο. Μά ή μεγάλη του κούραση κ' ή συγκίνηση άπ' τ' αντίκρυσμα τού έρημου σπιτικού του, τά παραμέρισαν όλα κι' ό ύπνος ήρθε πρόθυμος νά τόν γλυτώσει άπ' τό σκληρό θάνατο τής σκέψης.

Κάποια στιγμή έύπνησε. Πηχτό σκοτάδι άπλωνόταν τριγύρω του. Ήταν ακόμα πολύ νωρίς. "Έπρεπε νά κοιμηθῆ και γι' αυτό γύρισε στό άλλο πλευρό, κλείνοντας τά μάτια του. Μά δέν άργησε νά καταλάβῃ, πώς ήταν αδύνατο νά βρῆ πειά τόν ύπνο. Κυλιότανε πάνω στό κρεβάτι του, αλλάζοντας κάθε τόσο και μιá θέση, που διάλεγε βολική, για νά του χαρίσει πειό γρήγορα τó ποθούμενο. Μά τού κάκου προσπάθαγε.

Ή ώρα περνούσε. Στην άχαρη του αυτή πάλη για τόν ύπνο ένοιωσε πώς κρύος ιδρώτας άρχισε νά τού βρέχῃ τó μέτωπο. Ξαναδοκίμασε — για τελευταία τώρα φορά — μέ δυσφορία έκδηλη, που στάθηκε μεγάλο εμπόδιο στον πόθο του νά βρεθῆ στην άγκαλιά τού Μορφέα. Άνασηκώθηκε στό κρεβάτι του, τίναξε προς τά πάνω τά χέρια του μέ γρήγορη κίνηση. Μιά κι' ό ύπνος τόν έγκατέλειψε δέ μπορούσε τώρα νά μένη μέσα στό κρεβάτι, που σά νά δαιμονίστηκε αυτή τή φορά μέ τόν καημένο τó Δημήτρη.

Σηκώθηκε κι' άνοιξε τó ανατολικό παράθυρο. Πηχτό σκοτάδι ήταν άπλωμένο ακόμα τριγύρω κι' ό Δημήτρης άναψε τó λαδολύχναρο για νά μπορέσει νά δῃ. Άνάσανε βαθεία τó δροσερό άγέρα, κι' άρχισε νά ντυνεται. Κάτι τόν έσπρωχνε νά βιασθῆ, νά φύγῃ τó συντομώτερο άπ' τó σπιτικό του. "Έπρεπε νά πάει έξω. Όλοένα αυτή ή παράξενη ιδέα μεγάλωνε και δέν άργησε νά κυριαρχήσει στό μυαλό του. Για μιá στιγμή τού φάνηκε, πώς κλειδωμένος, θημάτιζε μέσα στό κελλί του.

Βρισκόταν τώρα έξω στό δρόμο. Χωρίς καλά-καλά νά σκεφτῆ, ένοιωσε τά πόδια του νά τόν οδηγούν στό μονοπάτι δίπλα στη θρύση, που τόν έβγαλε σ' ένα πραιινότοπο. Άπό κεί προχώρησε κ' έφτασε σέ λίγο στό «Βρυσί τού Δράκου». Βρῆκε ένα κομμένο κορμό και κάθησε νά ξεποστάσει.

Ή νύχτα στό μεταξύ, κυνηγημένη άπ' τόν στρατοκόπο Φοίβο, άρχισε ν' άποτραβιέται στό θάθος τής Δύσης, ένῶ οι τόσο οπαδοί της, τ' αναρίθμητα άστέρια στό στερέωμα, χλωμιασμένα άπό φόβο σπεύδανε στό άπειρο διάστημα νά κρυθούν. Άκόμα, και τó μόνο τολμηρό άπ' αυτά, ό Αύγερινός, φάνηκε πώς δέ θάχε τή δύναμη ν' άντικρύσει έστω και για μιá στιγμή τó φωτεινό άρμα τού νικητῆ τής σκοτεινιάς. Γιατί, μόλις τά σύγνεφα στον άσπρογάλανο ούρανό πρωτοπήραν τó χρώμα μιás γιορτινῆς μέρας, ό παλληκαράς ταπεινωμένος πήρε τó δρόμο τής σκοτεινιάς του άφάνειας.

Σιγά-σιγά τó θολερό θαυπράσινο περιβάλλο άρχισε νά παίρνῃ σχῆμα φυσικό κι' ό Δημήτρης, τώρα, μ' ένα θλέμμα άναμέτρησε τή γύρω φύση μ' έμπιστοσύνη. Άκούμπησε τó κεφάλι στό χέρι του κι' άρχισε νά συλλογιέται τήν κατάστασή του. Τό βασάνιζε τρομερά ή σκέψη, πώς τίποτα αυτή τή στιγμή δέ μπορούσε νά γίνῃ μέ τήν Άσημούλα, μιá και δέν είχε στό χέρι δουλειά. Κι' αυτό τó ζήτημα ήταν κείνο, που στάθηκε εμπόδιο στην εύτυχία του. "Έπρεπε, λοιπόν, νά βρῆ δουλειά. Τά λίγα χωράφια, που τού άφησε ή σχωρευμένη ή μάνα του έμειναν παραμελημένα άπό τότες. Άπ' τήν άλλη, αυτός δέν ήταν συνηθισμένος νά δουλεύῃ σέ χωράφια. "Άλλου είδους δουλειά ήταν αδύνατο νά βρῆ στό χωριό. Μά ούτε κι' αυτό τó άνεχόταν. Δέν τó βαστούσε ποτέ νά ξενοδουλεύῃ στους χωριανούς του. Πῆρε, λοιπόν, τήν άπόφαση νά πουλήσει τά χωράφια και τó σπιτικό του και νά πάῃ στην πόλη. Είχε άκούσει άπ' τή φυλακή, πώς μπορούσε νά βρῆ εύκολα δουλειά σάν τóθελε. Στό μεταξύ θάβγαζε και τά χαρτιά του για νά πάει στού θειοῦ του, στην Άφρική, που τόν ζητούσε τελευταία, πριν τόν θάνατο τής μάνας του, «για νάχη», όπως έγραφε, «κάποιο δικό του πρόσωπο στίς δουλειές του», που πήγαιναν άρκετά καλά.

Παρασυρμένος στίς σκέψεις του, άφησε νά περάσει κάμποση ώρα, χωρίς νά τó καταλάβῃ. Ό ήλιος είχε κιόλας άνεβῆ ψηλά. Σηκώθηκε ό Δημήτρης και προχώρησε. "Έπλυνε τά χέρια και τó πρόσωπό του άπ' τó φλόαρο αλάκι, που άντιλαλούσε στην περιοχή, κ' έσκυψε πάνω στή μικρή λιμνούλα τού «Βρυσιοῦ τού Δράκου» και δροσίστηκε μέ τó κρύο νερό της.

Ξεκίνησε για τó σπιτικό του. "Έπρεπε τώρα ν' άφήσει κάθε άργόσχολη

σκέψη και νά ζητήση νά δημιουργηθῆ, νά γίνῃ ἄνθρωπος. Κι' ὅσο στό δρόμο του ἔβλεπε τούς παλιούς τόπους, πού ὄρες δλάκερες σπαταλοῦσε τριγυρνώντας και χαζεύοντας, τόσο πιό πολύ λαμπάδιαζε μέσα του ἡ ἰδέα, πῶς ἔπρεπε νάλλάξη, νά ξαναγεννηθῆ...

* * *

Δέν ἄργησε νά βγάλη τὰ χαρτιά του γιά νά πάη νά συναντήση τὸ θεῖο του στή Ἀφρική. Ἡ δουλειά, πού στό μεταξύ κατάφερε νά θρῆ στήν πόλη και τὰ χρήματα πού πήρε ἀπ' τὴν πούληση τοῦ σπιτικοῦ και τῶν λίγων χωραφιών, πού τὰ βρῆκε κληρονομιά ἀπ' τὴ μάνα του, δὲ στάθηκαν καθόλου ἐμπόδιο μπροστά του. Πῆρε τὴν ἀπόφαση κ' ἔπρεπε τώρα νά τὴν ἐχτελέση. Τὸ κεφάλαιο τῆς παλιᾶς του ζωῆς ἔπρεπε νά κλείση και νά μπῆ τώρα σὲ καινούργιο στάδιο, μὲ φτερωμένη τὴν ψυχὴ και ἀκούραστη τὴ θέληση γιά ἕνα μέλλο γεμάτο ἐλπίδα και πρόοδο.

Κίνηση, βουητό, φωνές κάτω στό λιμάνι. Τὰ καρτοσάκια πρὶ λίγῃ ἀκόμα ὥρα ἀγωνίζονταν νά σηκώσουν τίς λογιῆς-λογιῆς ἀποσκευές τῶν ταξιδιωτῶν στους μικροὺς τροχοὺς τους, πού τρίζαν παραπονηρικά κάτω ἀπ' τὸ φορτίο.

Ἕνας ἀχθοφόρος κάθεται σ' ἕνα κομμάτι θράχο. Ἀφίνει τὸ δροσερὸ ἀεράκι πού φυσᾷ ἤρεμα και γλυκά νά τοῦ στεγνώσῃ τὸν ἰδρώτα στό πολύπαθο ποικάμισό του. Μονάχα τὰ πουλιά τοῦ γιαιοῦ, μακρὰ ἀπ' τὸν κόπο και τὴν ἐγνοια τῆς ἀνῆσυχῆς ζωῆς, πού τὰ τριγυρίζει, φτερουγίζουν δῶ και κεῖ, ἀπ' τὸν ἕνα θράχο στὸν ἄλλο, ἀπ' τὴν ἐπιφάνεια τῶν γαλάζιων νερῶν, κάνοντας γύρο ἀπ' τὴν μιὰ ἄκρη τοῦ πλοίου στήν ἄλλη και ἀφίνοντας κομμένες κραυγές ἀγαλλίας και ἐξηνουσιασίας.

Σὲ λίγο ἔρχεται ἡ νύχτα. Ἡ θεά αὐτὴ τοῦ πένθους σκορπᾷ τριγύρω τὸ μαῦρο τῆς πέπλο και τὰ πάντα παίρνουν μιὰν ὄψη θλιμμένη, νεκρικὴ. Τὴν ψυχὴ τῆ σφίγγει και τὸ ἀπόκοσμο, ἕνας ἀδυσώπητος δεσμός μὲ τὸ μυστήριο, τὸ ξένο, τὸ κρύο.

Ὁ Δημήτρης πάνω στό κατάστρωμα βλέπει τώρα ἀπὸ μακρὰ τὰ φῶτα τοῦ λιμανιοῦ νά σμικραίνουν και νά γίνονται μικρές στιγμές, ὥσπου τέλος παίρνουν τὸ σχῆμα μιᾶς γραμμῆς και σβύνουν μπρὸς ἀπ' τὰ μάτια του και χάνονται. Κ' ἡ σκέψη του, γυρνώντας στό παρελθόν, ζητᾷ ἐπιμονα νάνασκαλέψῃ τὴ στάχτη τῶν παλιῶν του ἀναμνήσεων.

Σὲ λίγο ἔνοιωσε τὰ θλέφαρά του νά θαραίνουν. Ἦταν κουρασμένος ἀπ' τὸ ταξίδι και τὰ τρεχάματα μὲ τὸ τελωνεῖο. Γύρισε στό θάλαμό του και σὲ λίγο δέν ἄργησε νά τὸν πάρῃ ὁ ὕπνος.

Σὲ μιὰ στιγμή τινάχτηκε πάνω. Ἀπ' τ'ἀντικρυνὸ παραθυράκι ἔμπαινε λέφτερα τὸ δροσερὸ ἀεράκι τῆς αὐγῆς. Ἐνοιωσε νά περνᾷ τὸ σῶμα του ἕνα κύμα ἀνατριχίλας. Ἐφερε τὸ χέρι του στό μέτωπο. Ἦταν ὑγρὸ ἀπ' τὸν ἰδρώτα. Ἀμέσως ἡ σκέψη του πήδησε στό ὄνειρο, πού μόλις τώρα ἔβλεπε. Ζοῦσε σὲ μιὰν ἐρημιά μὲ γιγάντια, παράξενα δέντρα φυτρωμένα γύρω του, πού κάθε τόσο σκυθοντας τίς ἀκριές τους, τὸν γαργάλιζαν ἐνοχλητικά στό σθέρκο, ψιθυρίζοντάς του λόγια σὲ γλῶσσα ἀκατανόητη. Πάσκιζε νά τρέξῃ, νά γλυτώσῃ ἀπ' τὸ κακό. Μὰ, ἀδύνατο ! Τὰ πόδια του ἦταν κολλημένα ὡς τὰ γόνυτα μέσα σὲ παχὺ θοῦρκο, πού ἄχνιζε, σκορπίζοντας μιὰν ἀποκρουστικὴ, βαρειά μυρωδιά. Κάποτε νόμισε πῶς ξεκόλλησε ἀπ' τὸ θοῦρκο, μὰ δέν ἄργησε νά καταλάθῃ πῶς δέν εἶχε κάνει οὔτε ἕνα βῆμα ἀπ' τὸν καταραμένο κείνο τόπο. Κι' ὅλα προσπαθοῦσε νά κινηθῆ, νά τρέξῃ, νά ξεφύγῃ...

Σ' αὐτὸ τὸ κρίσιμο σημεῖο ἔπληθη. Μὲ ἀπέραντη ἱκανοποίηση ἀναλογίστηκε τώρα, πῶς ζοῦσε μιὰ ζωὴ ἀδέσμευτη, χωρὶς τὸ βασανιστικὸ φόβο τοῦ σκληροῦ ἐφιάλτη. Στὸ χέρι του θρισκόταν ἡ δύναμη τῆς ζωῆς, πού τοῦ ἔδινε θάρρος στό δύσκολό της ἀγῶνα.

* * *

Δέν ἄργησε νά δείξῃ στό θεῖο του τὴ μεγάλη του ὄρεξη γιά δουλειά. Αὐτὸ ἔκανε τὸ θεῖο του, πού εἶχε ἀκούσει τόσα πολλὰ ἀπ' τοὺς συμπατριῶτες του γιά τὰ κατορθώματα τοῦ Δημήτρη, νά ξεγάλη τὰ παλιὰ και νάφήσῃ τοὺς διαταγούς. Μὲ τὸν καιρὸ τὸ ἔδωσε διάφορες εὐθύνες στίς δουλειές τους, μὰ κι' ὁ Δημήτρης ἐργαζόταν τώρα σκληρὰ. Δυὸ ὄλακερα χρόνια κύλησαν ἀπὸ τότε πούφυγε ὁ Δημήτρης ἀπ' τὴν πατρίδα του. Τὰ νέα τοῦ χωριοῦ τὰ μάθαι-

νε κάθε τόσο απ' τούς χωριανούς του, πούρχονταν να ζητήσουν την τύχη τους στο μέρος του. Δεν είχε με κανένα άλληλογραφία. Τελευταία, είχε μάθει για την 'Ασημούλα πώς ήταν καλά, κι' ακόμα πώς δεν παντρεύτηκε. Αυτό το νέο έφερε μίαν αγαλλίαση στην ψυχή του κ' η φαντασία άρχισε να πλάθει κάποιο σχέδιο. Λίγους μήνες άργότερα, κοντά στη Λαμπρά, θά γυριζε στην πατρίδα, για να πραγματοποιήσει την παλιά του γλυκιά επιθυμία.

Ο θεός του δεν έφερε καμιά αντίρρηση και τούδωσε με χαρά την ευχή του. Μπορούσε ο Δημήτρης να πάη στην πατρίδα για λίγους μήνες, τώρα που πλησίαζε και το καλοκαίρι. "Υστερα απ' τούς γάμους του θάκανε και την έξοχή του, μαζί με την 'Ασημούλα. Μιά αλλαγή απ' το ζεστό και υγρό κλίμα της 'Αφρικής θάταν πολύ ευεργετική. Τις τελευταίες μέρες είχε κάνει τις προετοιμασίες και περίμενε το πλοίο από ώρα σε ώρα. Τί μεγάλη εύτυχία ένοιωσε σάν αντίκρισε το πλοίο να μπαίνει στο λιμάνι! Ήταν διπλή χαρά. 'Απ' τη μία θά μάθαινε τα νέα της πατρίδας κι' απ' την άλλη το πλοίο τούτο θά τόν πήγαινε για τη μεγάλη χαρά!

Δεν 'έχασε καιρό και τράθηξε κατά το λιμάνι. 'Η καρδιά του χτύπησε δυνατά μόλις ξεχώρισε ανάμεσα απ' τούς επιβάτες δυο χωριανούς του, που έρχονταν για δουλειά. Τους καλωσόρισε, σφιγγοντάς τους το χέρι και τούς ζήτησε νέα απ' την πατρίδα. Μά δεν άργησε να μάθη το άναπάντεχο.

—Για την 'Ασημούλα μου λές ; τόν ρωτά ο χωριανός του.

—Τί να σου πούμε, τόν διακόπτει ο άλλος. Αυτή τώρα είν' εύτυχιωμένη. Την παντρεύαν τόν περασμένο μήνα με το δάσκαλο του χωριού. Είχαμε μεγάλο γλέντι.

Και σε λίγο πρόσθεσε :

—Μά του άξιζε του δάσκαλου, αλήθεια...

Στο άκουσμα ο Δημήτρης ένοιωσε το κεφάλι του τόσο βαρύ, που νόμιζε πώς θ' άνοιγε η γη να τόν καταπιή. Το γλυκόνειρό του, που χρόνια τώρα έπλεκε, οι τόσες λαχτάρες κι' η άσυλλόγιστη του πράξη, που τόν έβαλε στα σίδερα της φυλακής, πέρασαν σάν άστραπή απ' το μυαλό του.

Μά δεν ήταν τώρα η στιγμή να θρηνηση για τη νέα κατάσταση. 'Ανάσαινε θαεία. "Έπρεπε να μιλήση αποφασιστικά στους χωριανούς του.

—'Αλήθεια. Δεν μπορούσε, θέβαια, να μην παντρευτή. "Έχει κι' αυτή δικαιώματα στη ζωή.

Και ζητώντας μία τυπική δικαιολογία για τόν έαυτό του τούς λέει :

—Νομίζετε, πώς θα με καρτερούσε χρόνια για να γυρίσω ; Δω πέρα με τις τόσες μουσ άσχολιες δε θά τά κατάφερνα να ξεμπερδέψω τόσο εύκολα.

Και γυρισε το πρόσωπό του στο σκοτάδι, για να κρύψη τά δακρυσμένα μάτια του.

Την άλλη μέρα ξύπνησε νωρίς. Το λαμπερό άρμα του Φοίβου, απ' το παράθυρο που στεκόταν ο Δημήτρης, έδειχνε πώς τώρα μόλις έπαιρνε τόν άνηφορο για το καθημερινό του ταξίδι. Με τις πρώτες του αναλαμπές έστελνε μήνυμα στους μαύρους ίσκιους, που παίζανε κάτω, ανάμεσα στις μπανανιές, πώς ήταν ώρα πειά να διαλυθούν και να του κάνουν τόπο στο περήφανό του διάβα.

Κοίταξε κάτω στο λιμάνι. Κείνη τη στιγμή άκουστήκε ένα δυνατό σφύριγμα. Ήταν το πλοίο που ξεκινούσε για την πατρίδα του. Σε λίγο φάνηκε έξω στο άνοιχτο πέλαγος ένας μαύρος όγκος και ξωπίσω του ένα γκρίζο σύγνεφο καπνού, που το πρωϊνό, δροσερό αεράκι της θάλασσας το ξανάμιζε.

"Έμεινε κεί ο Δημήτρης άτενίζοντας το πλοίο, ώσπου έσβυσε στο άπέραντο πέλαγος και το τελευταίο του σημάδι. Στο πρόσωπό του ένοιωσε να κυλά ένα χοντρό δάκρυ.

'Απ' τη νύχτα είχε δώσει οδηγίες να έτοιμάσουν το αυτοκίνητο για ταξίδι στις φυτείες, που δούλευαν οι Ιθαγενείς. "Έπρεπε να πάη να κοιτάξη τις δουλειές του. Κ' ένω κατέβαινε στην αλή ψιθύρισε :

—Αυτοί οι Ιθαγενείς συνήθισαν στην τεμπελιά. Δεν πρέπει να τούς έχουμε και τόσο έμπιστοσύνη!....

ΤΟ ΞΕΣΗΚΩΜΑ ΤΟΥ ΟΚΤΩΒΡΗ (*)

Καί άκούστε: Πολεμόχαρη, νά! 'Η Κύπρος μās φωνάζει,
βάλε τó χέρι Σου, ó Χριστός!

Χώρες, χωριά, έν άλάλαγμα καί ó άνθρωπος καί ή φύση,
τό κύμα, τό βουνό, ó δρυμός,
Φωτιά άναψε καί κόρωσε στό πρᾶσο μεγαλονήσι,
όπου φωτιά, βωμός.
ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΛΑΣ

—Μητέρα, μητέρα!

Τρέξαμε όλοι. Βρήκαμε τήν αδελφούλα μας νά στέκεται άπάνω σέ μία καρέκλα μπροστά στό είκονοστάσι. Κοιτούσε χάμω. Μιά θαθεία έκπληξη λαμπίριζε στά όρθάνοικτα της μάτια.

—Τί έπαθες ;

—Τί είναι τούτο ; "Έπεσε από τά είκονίσματα !

"Έσκυψα καί τό πήρα.

—'Η σφαίρα!

—'Η σφαίρα του 'Αρτεμάκη!

'Η μητέρα άφησε ένα γογγυτό πόνου. Τό πήρε εύλαθικά καί τό προσκύνησε.

—Βάλε το, παιδί μου, στον τόπο του.

'Η ραγιασμένη της φωνή μās κτύπησε κατάκαρδα.

—Μά τί είναι, μητέρα ; επέμενε ή μικρή αδελφή.

—Είναι..... από τήν επανάσταση, κόρη μου.....

Κι' οί θύμησες ξυπνήσανε. Φτεροκοπάνε γύρω μου καί μέ σέρνουνε μαζί τους χρόνια πίσω .....

... Μιλούσε ό μεγάλος μας αδελφός, ένα παλληκάρι ίσα με δεκάξη χρονών. Μιλούσε μέ θέρμη κι' αγανάκτηση. 'Εμείς τά μικρά μέναμε μέ στόμα άνοικτό.

—...Ναί, ναί. Ξεσηκώθηκε ή Χώρα. Κάψανε τό Κυβερνείον. Τό κάνανε σάκτη. Διώξανε τούς 'Εγγλέζους. Αύριο, μεθαύριο έρχεται ή 'Ελλάδα.

—'Αλήθεια, παιδί μου ;

—Ναί, μητέρα.

—Μακάρι.

—Κι' έδω θά ξεσηκωθούμε σήμερα. Στη Λεμεσό, στη Λάρνακα, στα χωριά, παντού ξεσηκωθήκανε. 'Ο κόσμος έξω είναι έξαγριαμένος. Σκοτώσανε παιδιά! Ρίξανε τούς άρχηγούς στις φυλακές. "Αδικα. Δέ θά σταματήσουμε. Θά τούς διώξουμε όλους, πρέπει νά τούς διώξουμε. Πηγαίνω, μητέρα.

—'Αρτεμάκη! Προσπάθησε νά τόν έμποδίσει. 'Εκείνος πετάκτηκε έξω μέ σφιγμένες τίς γροθιές.

Σέ λίγο άρχισαν νά κτυπούνε οί καμπάνες: «Τίγκ... Τάγκ». «Τίγκ..... Τάγκ». 'Η μητέρα σταυροκοπήθηκε.

—Παναγιά μου, βοήθησέ τους.

Οί καμπάνες άχούσανε τώρα άπ' όλες τίς έκκλησιές. 'Ο άχός τους έσμυγε μέ τό θουητό του κόσμου πού μαζεεύτανε στους δρόμους. Θέλαμε κι' έμείς νά πεταχτούμε έξω. Μιά στιγμή πού ή μητέρα προσπαθούσε ν' ανάψει τά είκονίσματα, πήρα τόν Ξάνθο, τό μικρό μου αδελφό, γλυστρήσαμε καί φύγαμε. Πίσω μου τήν άκουσα νά μέ φωνάζει.

—Φώτο.... Φώτο.

Είτανε άργά. Είχαμε κιόλας σμίξει μέ τό πλήθος πού ξεχυνότανε σαν χείμαρρος. 'Οσο πήγαινε πλάταινε καί φούσκανε.

Μπροστά, μπροστά, ξεδιάκρινα ένα άψηλό παπᾶ. Κρατούσε μέ καμάρι

(*) Α' "Έπαινος στό Διαγωνισμό Διηγήματος του 'Ελληνικού Πνευματικού 'Ομίλου Κύπρου.

τῆ σημαία μας. Φούσκωνε μαζί με τὴν καρδιά μας. Μερικά παιδιά τραγουδοῦσαν τὸ τραγούδι τῆς φυλῆς :

«Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
Τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
Ποῦ μεῖ θία μετράει τὴ γῆ».

Τὰ μάτια ὀλονῶν πετούσανε σπίθες. Σ' ἄν κανένας φώναζε: «Ζήτω ἢ Ἐνωσις», τότε ὀλονῶν οἱ καρδιές καὶ τὰ στόματα ἀντιλαλούσανε ἀπὸ τὰ «Ζήτω, Ζήτω».

Φωνάζαμε κι' ἐμεῖς. Ξελαρυγγιστήκαμε. Ὁ ἴδρωτας ἀυλάκωνε τὸ μούτρο μας.

Τὸ ἀνθρώπινο ρεῦμα προχωροῦσε κι' ὅλο προχωροῦσε. Γυρόφερνε ἀπὸ τοὺς κεντρικούς δρόμους. Ὅσο πῆγαινε πληθαῖναν οἱ φωνές κι' οἱ ἄνθρωποι. Φτάσαμε στὸ σχολεῖο, ἕνα παλαιῖκό κτίριο στὴν καρδιά τοῦ Βαρωσιοῦ. Μιά φωνὴ ἀντήχησε θαρειά.

—Νὰ ὑψώσουμε τὴ σημαία.

Χιλιάδες φωνές ἀπήντησαν ἀπανωτὰ καὶ μεῖ θέρημ.

—Νὰ τὴν ὑψώσουμε. Νὰ τὴν ὑψώσουμε.

Προχώρησε ὁ παπᾶς. Ἐνας μαθητὴς τὴν πῆρε στὴν ἀγκαλιά του. Ἄναρριχθῆκε σὺν γάτος ἀπάνω στὴ στέγη. Προχώρησε ἀρκοδιάρικα στὸ κέντρο. Ἐφτασε τὸν ἰστό. Στηρίκτηκε κι' ἀνασηκώθηκε. Ἐκανε τὸ σταυρὸ του. Τὴ φίλησε καὶ τὴν ἔδεσε. Ἡ σημαία ξετινάκτηκε ζωντανεμένη καὶ φτερούγισε. Κι' οἱ καρδιές ὀλονῶν φτερουγίσανε μαζί της. Τὸ παιδί ἀψήλωσε τὸ χέρι του καὶ θροντοφώνησε:

—Ζήτω ἢ Ἐνωσις !

—Ζήτω . . . . .

Σ' ἄν φωνάξαμε καὶ ξεσπάσαμε μείναμε κοιτώντας τὴ σημαία ποὺ κυμάτιζε ρυθμικά. Ὁρθάνοικτα τὰ κουρασμένα μάτια τὴν κοιτούσανε. Τὰ γαλάζια ὄνειρα ταξειδεύανε μαζί της. Ταξειδεύανε στὴν Ἑλλάδα, στὴν Ἑλλάδα μας.

Ἡ γλύκα χύθηκε μέσα στὴν ψυχὴ μας καὶ τὴ σφράγισε.

Ἄναπάντεχα μιὰ καινούργια φωνὴ ξέσπασε καὶ τὰ σκέπασε ὅλα.

—Νὰ κάψουμε τὸν ἀστυνομικὸ σταθμὸ. Νὰ τὸν κάψουμε.

Ἡ γαλήνη μεῖ τὰ γαλάζια ὄνειρα ραγίστηκε. Ἐγινε κομμάτια. Σφικτήκανε οἱ γροθιές. Τὰ μάτια σπιθίσανε τὸ μίσος. Ἄναλοιστήκανε ξανά τὸ ἄθῳ αἷμα ποὺ ἔβαψε τὸν αὐλόγυρο τοῦ Κυβερνεῖου. Κι' ἡ φωνὴ μυριόστομη, ἄγρια καὶ στριγγιὰ ξέσπασε ἀπὸ τὰ τυραγνισμένα πρόσωπα.

—Νὰ τὸ κάψουμε.

—Νὰ τὸ κάψουμε.

Ἡ ψυχὴ φούσκωσε ἀπὸ τὸν πόθο τῆς ἐκδίκησης. Καὶ μέσα στὸ θράδυ π' ἄρχισε νὰ πέφτει, ὁ χεῖμαρρος κύλησε φουρτουνιασμένος πρὸς τὴν καινούργια κατέυθυνση.

Φτάσαμε. Τὰ πρῶτα χέρια σκύψανε. Ψαχουλέψανε καὶ θρήκανε κάτι πέτρες. Ἡ καρδιά γοργοκτυποῦσε. Ἐνα παλληκάρι ἔδωσε τὸ σύνθημα.

—Ἐμπρός, παιδιά!

Ἡ πέτρα θρῆκε τὸ τζαμένιο παράθυρο «τράκ» καὶ τῶσπασε. Οἱ πέτρες ἀπανωτὲς ριχνόντουσαν μεῖ λύσσα. Ξεχαρβαλωθήκανε ὅλα : πόρτες καὶ παράθυρα. Γκρεμιστήκανε κι' ἀφήκανε λεύτερο τὸ μάτι νὰ κατατρώει λαίμαργα τὸ ἐσωτερικό.

Ἄξαφνα μιὰ γνώριμη φωνὴ μεῖ συνεπῆρε.

—Πετρέλαιο. Φέρτε λίγο πετρέλαιο.

Γύρισα. Εἶπανε ὁ ἀδελφός μου. Εἶχε ἀνέβει ἀπάνω σὲ μιὰ πέτρα καὶ φώναζε ἀλαλιασμένος. Κάποιος ἔφερε ἕνα γκαζοτενεκέ. Τὸν ἄρπαξε ὁ Ἄρτεμάκης κι' ὤρμησε. Σὲ λίγα λεπτὰ δειλές οἱ φλόγες φωσφορίσανε. Τὸ πρόσωπό του ἀκτινοβολοῦσε κατακόκκινο στὸ ἀντιφέγγισμα τῆς φωτιάς. Φάνταζε ἡρώας στὰ παιδικὰ μου μάτια.

Μιὰ χαρὰ καὶ μιὰ ὑπερηφάνεια χαίδεψε τὴ ψυχὴ μου. Ἦθελα νὰ τὸ φωνά-

ξω σ' όλους πώς ήτανε αδελφός μου έτοῦτο τὸ παλληκάρι πού έβαλε πουρλότο στὸ σταθμό.

Ἡ φωτιά δυνάμωνε καί φούντωνε. Ἐγλυφε γιά λίγο τὰ ξεχαρβαλωμένα παραθυρόφυλλα καί τάρτωγε λάιμαργα. Ἀφήλωναν ὕστερα κάτι μακριές πύρινες γλωσσίσσες καί γλύφανε τὴ στέγη. Οἱ φλόγες θεριέψανε μὲ τὴν καινούργια τους λέια. Τὸ πλῆθος ξεμάκρυνε λίγο ἀπὸ τὸ καμένο κτίριο. Σὲ λίγο ἡ ὄροφι έπεσε γεμίζοντας τὴ νύκτα μ' ἕνα δαιμονισμένο θόρυβο.

Οἱ ψυχές ξανάγαληνέψανε. Τὸ μίσος πέταξε ἀπ' τὰ μάτια καί τις καρδιές. Τὸ τραγοῦδι, τὸ παλῆο κι' ἀγαπημένο ἀκούστηκε ξανά:

«.....
Ἄπ' τὰ κόκκαλα θγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ιερά,
Καί σάν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
Χαῖρε, ὦ Χαῖρε, Ἐλευθεριά!»

Ἡ μπόρα πέρασε. Ἡμερωμένο τώρα τὸ ἀνθρώπινο ποτάμι προχωροῦσε τραγοῦδώντας.

Ἀναπάντεχα μιὰ φωνή μᾶς κτύπησε σάν γροθιά στὸ κεφάλι:

—Ἐρχονται οἱ ἀστυνομικοί. Φέρνουν καί Ἑγγλέζους στρατιῶτες μαζί

τους.

Τὸ τραγοῦδι σάπασε. Μιὰ ὑπόκωφη βουή σελάγισε ἀνάμεσα στὸ πλῆθος. Σὲ λίγο τὸ τραγοῦδι ξανάρχισε μὲ πιότερη θέρμη. Καί τὸ ρεῦμα προχωροῦσε ἀκλόνητο κι' ἀποφασισμένο.

Ἄπ' ἀντίκρου ξεπροβάανε σὰ δαιμόνοι τῆς νύκτας. Στὰ χέρια τους σπιθίζανε οἱ λόγγες καί τὰ ντουφεκία. Ἀπὸ μακριὰ μᾶς φάναξαν μ' ἕνα τηλεθόα:

—Νὰ διαλυθεῖτε ἀμέσως. Διαφορετικά θά πυροβολήσουμε.

Κανένας δὲ δείλιασε. Τὸ ρεῦμα προχώρησε. Οἱ γροθιές σφικτήκανε πιὸ πολὺ καί τὸ τραγοῦδι θέριεψε στὰ στόματα τῶν παλληκαριῶν. Ἐνα μεθύσι καί μιὰ πίστη ὀδηγοῦσε τούτους τοὺς ἀνθρώπους. Τοὺς καμάρωνα.

Τώρα βλέπαμε καθαρά τὰ μούτρα τους. Ξανά ὁ τηλεθόας ἀντήχησε.

—Διαλυθεῖτε.....

Ἡ φωνὴ πνίγηκε μέσα στὰ: «Ζήτῶ ἡ Ἐνωσις».

Ἡ πρώτη ντουφεκιά ἐσχίσσε σάν λεπίδι τὴν καρδιά.

—Παναγία μου.

Κι' ἕνα δικό μας παλληκάρι ἔγυρε πληγωμένο κατάστηθα. Τὸ αἷμα ξεπηδοῦσε ἀκράτητο ἀπὸ τὰ στήθειά καί τὸ στόμα του. Σκύφανε καί τὸ ἀνασηκώσανε. Τὸ αἷμα εἶχε κι' ὄλας θάψει τὴ γῆ. Ὁ Ξάνθος ἀκούοντας τὴ ντουφεκιά έβαλε τὰ κλάματα.

—Πᾶμε σπίτι. Πᾶμε σπίτι.

Κι' ἡ δικὴ μου καρδιά γιόμισε τρόμο κι' ἀπορία. Τὸν τράβηξα ἀπὸ τὸ χέρι καί φύγαμε. Ἐνοίωθα μιὰ ντροπὴ γιὰ τοῦτο ποῦκανα. Φεύγοντας ἔστριψα τὸ κεφάλι μου πολλές φορές πίσω. Τὸ ρεῦμα ἐξαγριωμένο προχωροῦσε. Οἱ ντουφεκίες ἐσεσχίζανε κάθε λίγο τὴ νύκτα. Τις μετροῦσα μὲ καρδιοκτύπι. Μιά.. Δυό... Τρεῖς...

Φτάσαμε σπίτι. Ἡ μητέρα μᾶς καρτεροῦσε μὲ φανερὴ ἀγωνία. Μόλις μᾶς εἶδε ἔτρεξε ἀλαφιασμένη. Γονάτισε καί μᾶς πῆρε σφικτά στὴν ἀγκαλιά της. Τὸ πρόσωπο της εἶχε ὑγραυνθεῖ ἀπὸ τὰ δάκρυα. Κλαίσαμε καί μεῖς μαζί της. Τ' ἀναφυλλητὰ γιομίσανε τὴν κάμαρη. Οἱ καρδιές ἐξαλαφρώσανε. Θέλησε ὕστερα νὰ κάμει τὴ σοβαρή. Πῆρε ἕνα μαντήλι καί σφούγγισε τὰ δάκρυα της. Σηκώθηκε.

—Παλητόπαιδα! Γιατί πήγατε; Τί μπορεῖτε νὰ προσφέρετε ἐσεῖς....

Ἡ φωνὴ της μαλάκωσε ξαφνικά. Ἡ ἀγωνία γιόμισε τὴν ψυχὴ της. Μιλοῦσε μὲ κοιμμένη φωνὴ γιομάτη ταραχή.

—Εἶδατε τίποτα τὸν Ἀρτεμάκη... τὸν πατέρα σας;

—Ναί. Εἶδα τὸν Ἀρτεμάκη.

—Ποῦ;

—Στὸ σταθμό. Τὸν ἔκαψε μητέρα.

Καί μιὰ ὑπερφάνεια φούσκωσε τὸ στήθος μου. Μιὰ λάμψη χαρᾶς φώτισε τὸ πικραμένο τῆς πρόσωπο. Τῆς μίλησα ὕστερα γιὰ τις ντουφεκίες καί τὸ παλληκάρι πού σκοτώσανε.

Καί μουρμούρισε μέσα στὰ δόντια της. Πῆρε τὸ Ξάνθο ἀπὸ τὸ χέρι.

—'Ελάτε τώρα, είναι άργα. Πάμε νά κοιμηθεῖτε.
Μᾶς βοήθησε νά ξεντυθοῦμε. Μᾶς ἔβαλε ὕστερα νά γονατίσουμε καί νά προσευχηθοῦμε. Μᾶς σκέπασε καί μᾶς φίλησε.

—Καληνύκτα, καλὸ ξημέρωμα καί καλὴ λευτεριά.

—Μακάρι, μητέρα.

Ἄδικο, ὁ μικρὸς ἀδελφὸς ρώτησε :

—Τί εἶναι λευτεριά, μητέρα ;

—Νά..... Ἡ μητέρα τάχασε. Δὲν ἤξερε τί νά τοῦ πεῖ. Στενοχωρήθηκε.
"Ἐτρίβε τὸ μέτωπο της. "Ἄδικο. Ὁ Ξάνθος ἐπέμενε. Ξαφνικά θυμώθηκε.

—Θυμᾶσαι, παιδί μου, ἐκεῖνο τὸ παραμῦθι μὲ τὸ Δράκοντα ποῦ εἶχε κλέψει ἀπὸ τὴ μητέρα τους τὰ τρία παιδάκια καί ποῦ τάβαζε ὅλη μέρα νά τοῦ δουλεύουνε καί τὴν νύκτα τὰ σκότωνε στὸ ἔυλο ;

—Ναί, ἀπήντησε μὲ ζωηρὸ ἐνδιαφέρον, κι' ἦρθε ὕστερα τὸ πριγκηπόπουλο, σκότωσε τὸ Δράκοντα καί λευτέρωσε τὰ φυλακισμένα παιδάκια.

—Μπράβο, τὸ θυμᾶσαι. Τοὺς χάρισε τὴ λευτεριά τους. Καί μεις ἕνα τέτοιο δράκοντα προσπαθοῦμε νά σκοτώσουμε, παιδί μου. Νά μὴ μᾶς ἀπομυζᾷ τὸν κόπο καί τὸ αἷμα μας. Νά λευτερωθοῦμε. Κατάλαβες ;

—Ναί, μητέρα. Κι' ἀποκοιμήθηκε εὐχαριστημένο.

Ἡ μητέρα πῆρε μιά καρτέκλα καί κάθησε ἀνάμεσα στὰ στρώματα μας. Σὲ λίγο ἀκούγα τὴν κουρασμένη της ἀνάσα.

"Ἄδικο προσπάθησα νά κοιμηθῶ. Στὸ νοῦ μου στριφογύριζε τὸ σκοτωμένο παλληκάρι. Τῶβλεπα ἀδιάκοπα μπροστά μου. Βουτηγμένο στὸ αἷμα. Ἐτοιμοθάνατο. "Ἄραγε νά πέθανε ; Πόσο θάθελα νά μὴ πεθάνει. Ὅχι, δὲν πρέπει νά πεθαίνουν τέτοιοι λεβέντες. Συλλογιόμουνα τὴ μάννα του. Ποιὸς θὰ τῆς ἔφερνε τὸ κακὸ μαντάτο ; Θάντεχε στὸ σκληρὸ κτύπημα ; Κι' ὅμως πρέπει ν' ἀντέξει. Πρέπει μάλιστα νά ναι περήφανη ποῦ τὸ παιδί της θυσιάστηκε γιὰ τὴ λευτεριά τοῦ τόπου. Ὅλες οἱ μητέρες πρέπει νά τὴ ζηλεύουνε. Τί νά ναι ἄραγε σὰν ἔφυγα ; Ὑποχωρήσανε οἱ ἀστυνομικοὶ κι' οἱ Ἑγγλέζοι ; Οἱ δικοὶ μας μιά φορά ποτέ τους δὲ θὰ ὑποχωρήσουν. Θὰ προτιμήσουν νά σκοτωθοῦνε ὅλοι παρὰ νά λιποτακτῆσουν. Εἶμαι σίγουρος γι' αὐτό. Κι' ἂν τοὺς σκοτώσουνε δὲ θὰ καταφέρουν τίποτα. Ἐδῶ, νά ἐδῶ, μέσα σὲ τούτη τὴν καρδιά ἔχουμε κλεισμένη τὴν Ἑλλάδα μας. Μπορεῖς νά ἀφαιρέσεις τὴν καρδιά ; Πές μου, μπορεῖς ; Πῆρανε ἕνα σωρὸ ντουφεκία καί μυδραλιοθόλα καί τὰ θάλανε μὲ ἀνθρώπους ὀλότελα ἄοπλους. Ντροπὴ τους. Μά πότε ἐπιτέλους, Θεέ μου, θὰ σκοτώσουμε κι' ἐμεῖς τὸ Δράκοντα ; Πότε ;

Ἄπ' τις γρίλιες τοῦ παραθυριοῦ μου ἀντιφέγγισε ἕνα πυρωμένο φῶς. Σηκώθηκα. Ἀνοιξά σιγὰ τὸ τζάμι μὲ ταραχὴ. Πέρα στὸ βάθος μιά καινούργια φλόγα φωσφόριζε μέσα στὴ νύκτα. Ὑπελόγισα πὼς ἡ φωτιά πρέπει νά ναι κοντὰ στὴ θάλασσα. Σίγουρα κάτι τῶν Ἑγγλέζων καίνε. Μπράβο παλληκάρια. Χίλιες φορές μπράβο. Ἡ χαρὰ γιόμισε τὰ πλεμόνια μου. "Ἦθελα νά βροντοφωνάξω :

«Κάψτε τα ὅλα. Κάψτε τα γιὰ νά φύγουν. Νά γλυτώσουμε ἀπὸ τὰ χέρια τους».

Ἀπεφάσισα νά κατέβω κι' ἐγὼ καί θάληκα νά ντύνομαι. Πρόσεχα νά μὴ μὲ πάρει χαμπάρι ἡ μητέρα.

Γιὰ μιά στιγμή μοῦ φάνηκε πὼς ἀκούσα μιά φωνή. Δὲν ἔδωσα προσοχὴ καί συνέχισα τὸ ντύσιμο μου. Σὲ λίγο ἡ φωνὴ ἀκούστηκε πιὸ καθαρή. Τέντωσα τ' αὐτί μου.

—Μη...τέ...ρα..... Μη...τέ....

Ἄρταξα ἕνα κερὶ καί κατακύλησα ἀπὸ τὴ σκάλα. Κάτω χαμηλά, ξεδιάκρινα τὸν Ἄρτεμάκη. Ἦταν πεσμένος στὰ πρῶτα σκαλοπάτια. Ὁ πόνος δάγκωσε σὰ φεῖδι τὴν καρδιά μου.

—Ἄρτεμάκη ! Κόντεψα. Εἶτανε πληγωμένος στὸ μπράτσο. Ἄδικο προσπαθοῦσε νά συγκρατῆσει μὲ τ' ἄλλο του χέρι τὸ αἷμα. Οἱ πλάκες τῆς σκάλας εἶχανε κι' ὅλας κενηθεῖ μὲ τὸ ζεστὸ του αἷμα. Προσπάθησα νά τὸν σηκώσω.

—Ἄρτεμάκη ! Γόγγυσε ἡ μητέρα ἀπὸ τὸ κεφαλόσκαλο. Ὁρμησε καί τὸν ἀγκάλιασε. Σὰν εἶδε τὰ αἵματα ἔβαλε τίς φωνὲς κατατρομαγμένη.

—Δὲν... εἶναι... τίποτα... μη...τέρα...

Τὸν ἀνεβόασαμε μὲ κόπο στὸ δωμάτιο του. Τὸν ξαπλώσαμε. Σὲ λίγο ἔφτασε κι' ὁ πατέρας. Ἡ μητέρα ὠλόλυξε.

—“Ἐλα, Ἀγγελικὴ. Δὲν εἶναι ὥρα γιὰ κλάματα. Σώπα.

Τὸ ἐπιτακτικὸ ὕφος τοῦ πατέρα τὴν ἔκανε νὰ λουφάξει.

—Φῶτο...

Ναί, πατέρα.

—Πήγαινε νὰ φωνάξεις τὸ γιατρό. Ἐξήγησε τὸ πὼς κτυπήσανε μὲ σφαῖρα τὸν Ἀρτεμάκη.

—Καλά.

—Ἄκουσε! Νὰ περάσεις ἀπὸ τὸ γειτονικὸ περιθώλι. Ὅχι ἀπὸ τὸ δρόμο.

—Ἐτρεξα καὶ τὸν ἔφερα.

Διάταξε καὶ τοῦ ζεστάνανε νερό. “Ἄνοιξε τὴ μικρὴ του θαλίτσα κι' ἔβγαλε ἓνα σωρὸ ἐργαλεῖα. Τοῦ φέραμε σπέρτο καὶ θαμβάκι. Μᾶς εἶπαν νὰ βγοῦμε ἔξω ἔμενα καὶ τῆς μητέρας καὶ κλείσανε τὴν πόρτα. Ἐκείνη ξάπλωσε σὲ μιὰ πολυθρόνα κι' ἄρχισε νὰ κλαίει σιγανά. Ἐγὼ γλύστρησα κρυφὰ στὴν πλαϊνὴ κάμαρη. Στεκόμουνα στὶς μύτες τῶν ποδιῶν μου καὶ παρακολουθοῦσα ἀπὸ τὴν κλειδαρότρυπα. Διάκρινα μονάχα τὸν πατέρα ποῦ κρατοῦσε τὴ λάμπα κοντὰ στὸ πληγωμένο χέρι τοῦ Ἀρτεμάκη. Ὁ γιατρός ἔσχισε τὴν πληγὴ μ' ἓνα μαχαίρι. Τὸ γογγυτὸ τοῦ πόνου τρύπησε καὶ τὴ δική μου καρδιά. Κοιτοῦσα τὸ κορμὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου ποῦ σπαρταροῦσε ἀπάνω στὸ στρῶμα του. Δάγκωνε τὰ κάτω του χεῖλη, προσπαθώντας νὰ μὴ φωνάξει. Ὁ ἴδρωτας ἔτρεχε ἀπὸ τὸ μέτωπο του καὶ μούσκευε τὸ μαξιλάρι. Βύθισε ὕστερα ὁ γιατρός μιὰ τσιμπίδα καὶ τράβηξε τὸ μολύδι ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴ σάρκα.

—“Α..... μούγκρισε ὀδυνηρά.

Τρόμαξα. Σκέπασα τὰ μάτια μου ἀπὸ φρίκη κι' ἔφυγα...

Ἡ μητέρα εἶχε ἀνασηκωθεῖ καὶ περπατοῦσε νευρικά. “Ἦστερα ἀπὸ ἀρκετὴ ὥρα — σωστὸς αἰώνας — ἄνοιξε ἡ πόρτα καὶ τρέξαμε μέσα. Ὁ λάκερο τὸ μπράσο τοῦ Ἀρτεμάκη εἶτανε τυλιγμένο μὲ ἄσπρο ἐπίδεσμο. Πλαί μιὰ λεκάνη φόνταζε φρικτὰ γιομάτη ὑγρὰ καὶ ματωμένα θαμβάκια.

—Πῶς εἶναι, γιατρέ ; τραύλιζε ἡ μητέρα, σκύβοντας ἀπάνω στὸ παιδί της.

—Εὐτυχῶς δὲν πείραξε τὸ κόκκαλο. Ἄσε τον νὰ κοιμηθεῖ.

Κι' ἐξακολούθησε νὰ σκουπίζει τὴ σφαῖρα. Τὴν ἔφερε ὕστερα κοντὰ στὴ λάμπα.

—Ἐγγλέζικο μολύδι.

“Ἀπλώσε τὸ χέρι του νὰ τὸ πετάξει.

—Ὅχι! Δῶσε μου το.

Τὸ πήρε μὲ τρεμάμενα χέρια. Τὸ κοιτοῦσε καὶ τὸ ξανακοιτοῦσε στριφογυρίζοντας τὸ μέσα στὴ φούχτα της. “Ἐβαλε μιὰ καρέκλα καὶ τὸ ἀπίθωσε εὐλαθικά μέσα στὰ εἰκονίσματα. Κατέβηκε καὶ γονάτισε. Ἐκαμε τὸ σταυρὸ της καὶ προσευχήθηκε καταनुκτικὰ....

Ἐπέμενα νὰ μ' ἀφήσουν νὰ κοιμηθῶ στὸ ἴδιο δωμάτιο μὲ τὸν ἀδελφό μου. Ἀναγκαστήκανε νὰ μ' ἀφήσουν. Εἶμουνα κατακουρασμένοι. Ἐβαλα ὅμως τὰ δυνατὰ μου νὰ μὴν ἀποκοιμηθῶ. Τὸν παρακολουθοῦσα ἀδιάκοπα μῆπως θὰ ζητοῦσε τίποτα. Εὐτυχῶς εἶχε ἀποκοιμηθεῖ. Ἀνάσαινε ὅμως θαρειά. Στριφογυρίζε κι' ἄφηνε κάπου-κάπου γογγυτὰ. Σίγουρα θὰ τὸν πονοῦσε ἡ πληγὴ του. Πόσο θάθελα νὰ τὸν βοηθῶ. Μὰ τί μπορούσα νὰ τοῦ κάμω ; Ἀπολύτως τίποτα. Βάλθηκα λοιπὸν νὰ προσεύχουμαι καὶ νὰ παρακαλῶ τὸ Θεὸ νὰ τοῦ λιγοστέψει τοὺς φρικτοὺς πόνους. Νὰ τὸν γιατρέψει σύντομα... Κλείσανε θαρειά τὰ κουρασμένα μάτια μου ἀπὸ τὸ ξενύκτι. Ἀποκοιμήθηκα....

Μὲ ἐμπήσανε οἱ φωνὲς τοῦ ἀδελφοῦ μου. Σηκώθηκα ἀπάνω κατατρομαγμένος. Χλώμιασα. Κράτησα τὴν ἀνάσα μου καὶ τὸν παρακολουθοῦσα. Μιλοῦσε στὸν ὕπνο του. Φώναζε καὶ κινοῦσε τὰ χέρια του. Σίγουρα ἔαχε περετό.

—..... Ὑποχωροῦν. Ὑποχωροῦν κι' ἄς εἶναι ὀπλισμένοι σάν καθούρια. Ἐμεῖς ἔχουμε μονάχα τὰ χέρια μας καὶ μερικὲς πέτρες. Τοὺς φάγαμε. Ἐμπρὸς παιδιά! Ζήτη ἢ Ἐνωσις! Ζήτη!.... Μὰ ἔρχονται ὕστερα πολλοί. Πόσοι ποῦ ἔρχονται!... Σίγουρα θὰ ἀπειθιάσθησαν ἀπὸ τὸ πολεμικὸ ποῦ ναυλοχεῖ στὸ λιμάνι. Μᾶς ρίχνουν ἀλύπητα. Γιόμισε ὁ δρόμος αἵματα καὶ πληγωμένους. Δειλοί!.. Τί κι' ἂν μᾶς σκοτώσετε ὄλους!...

Μισοσηκώνεται στο στῶμα του κι' ἀπαγγέλλει μὲ στόμφο :

Κι' ἀπ' τὸν καιρὸ ποῦ σέ ἤϋρανε θαλασσομάχοι Φοίνικες
ὡς τῶρα ποῦ αἰσχρά
πατάει σ' ἐσένα ὁ Βρεττανός, πολλοὺς ἀφέντες ἄλλαξες,
δὲν ἄλλαξες καρδιά.

Προσπαθῶ νὰ τὸν συνεφέρω καὶ τοῦ φωνάζω :

— Ἀρτεμάκη! Ἀρτεμάκη!

Ἄδικα. Ἐξακολουθεῖ νὰ ἀπαγγέλλει μὲ πιότερη θέρμη :

— Ἡ Ρωμιοσύνη ἐφ' φυλὴ συνότζιαιρη τοῦ κόσμου!

Κανένας ἐν εὐρέθηκεν γιὰ νὰ τὴν ι-ξιλίψει,
Κανένας, γιὰτὶ σιέπει τὴν ποῦ τ'ά'ψη ὁ Θεός μου.

Ἡ Ρωμιοσύνη ἐν νὰ χασθεῖ ὄντας ὁ κόσμος λείπει!

Σφάξε μας οὐλους τζι' ἄς γενεῖ τὸ γαῖμαμ μας αὐλάτζιν,

Κάμε τὸν κόσμου ματζιελειὸν τζιαὶ τοὺς Ρωμιούς τραούλια,

Ἄμμά ἔαιρε πῶς ὕλαντρον ὄντας κοπεὶ καθάτζιν,

Τριγύρω του πετάσσονται τρακόσια παραπούλια.

.....

Ἄσσο πήγαινε γαλήνευε. Σὲ λίγο ξανά ἡ βαρειά του ἀνάσα κυριάρχησε. Φοβήθηκα πολὺ. Τώρα πιά μοῦ εἶτανε ἀδύνατο νὰ κλείσω μάτι. Καλλιτέρα.

Ἄπ' τίς γρίλιες ἀρχίσανε νὰ ξεπροβάλλουν θαμπογάλαζα χρώματα. Ξημερώνει. Χαίρομαι ποῦ πέρασε ἐπιτέλους τούτη ἡ φρικτὴ νύκτα.

«Τάκ.. Τάκ». Κάποιος κτυπᾷ τὴν ξώπορτα μας. Ἡ ἀγωνία δάγκωσε ξανά τὴν καρδιά μου. Ποιὸς νᾶναι τέτοια ὥρα; Θεέ μου, μήπως... Γύρισα καὶ κοίταξα τὸν ἀδελφό μου. Κοιμότανε ἡσυχος. Τὰ κτυπήματα γενήκανε τώρα πιὸ ἔντονα καὶ παρατεταμένα. «Τάκ...Τάκ». Σὲ λίγο ἄκουσα τὰ συρτὰ θήματα τοῦ πατέρα. Κατέβηκε καὶ ἀνοίξε. Σηκώθηκα κι' ἐγώ. Τρέμοντας ἀπὸ τὸ φόβο μου κοίταξα δειλὰ ἀπὸ τὸ κεφαλόσκαλο. Ἐφριξα. Εἶδα καμμιὰ δωδεκαριά ὠπλισμένους ἀστυνομικούς.

— Ζητοῦμε τὸν Ἀρτέμη Χατζησωτηρίου.

Ἄσσο πατέρας ἀργησε ν' ἀπαντήσει. Ἄσσο ἄστυνομικός θύμωσε.

— Εἶναι μέσα, εἶπα, ὁ γυιὸς σου, ὁ Ἀρτέμης;

— Εἶναι.... ἀρρωστος, Πέφτει. Τί τὸ θέλετε;

— Ἐχομε ἐντολὴ νὰ τὸν πάρουμε στὴν ἀστυνομία.

Κοιτάζανε ἀπάνω μου ἀγριεμένοι. Φοβήθηκα κι' ἔφυγα. Τὰ βαρειά τους θήματα ἀχούσανε ἐκνευριστικὰ τώρα πάνω στὶς πλάκες τῆς σκάλας.

— Αἴματα!

— Τί εἶναι τοῦτα τὰ αἵματα;

Ἄσσο πατέρας δὲν ἀπάντησε.

— Σιγούρα θάφαγε καμμιὰ. Καγχάσανε καὶ προχωρήσανε.

Κλωτσήσανε τὴν πόρτα καὶ μπήκανε στὴν κρεβατοκάμαρα. Ἄσσο ἀδελφός μου εἶχε ζυτηήσει ἀπὸ τὸ θόρυβο. Μόλις εἶδε τοὺς ἀστυνομικούς τὰ μάτια του ἀστράψανε ἀπὸ μῖσος. Σηκώθηκε μὲ κόπο. Ἐσφίξε τίς γροθιές του καὶ τοὺς ἔφτυσε κατὰμουτρα.

Λυσσάζανε ἀπὸ τὸ κακό τους. Τὸν τραβήξανε ἀγρια. Ἄσσο πόνος σοῦβλιζε τὸ χέρι του ὀδονηρά. Δάγκωσε τὰ χεῖλη του γιὰ νὰ συγκρατηθεῖ. Στὸν ἄσπρο ἐπίδεσμο ἐπερόθαλε δειλὰ μιὰ κατακόκκινη παπαρούνα. Ἄσσο πήγαινε μεγάλωνε καὶ ζωήρευε.

Τούτη τὴ στιγμὴ ὠρμησε ἀλαφιασμένη ἡ μητέρα. Ἐσπρωξε μὲ δύναμη τοὺς ἀστυνομικούς καὶ ρίχτηκε στὸ λαϊμὸ τοῦ παιδιοῦ της.

— Ἀρτεμάκη μου! Ἀρτεμάκη μου!...

Γρήγορα συνήλθανε ἀπὸ τὴν ἔκπληξή τους. Μὲ κόπο τὴν ξεκολλήσανε ἀπὸ τὸ παιδί της. Τὴν στῶξανε θάναυσα σὲ μιὰ γωνιά. Τοὺς ἔξφυγε. Ὄρμησε στὴν πόρτα καὶ τὴν ἔκλεισε, ἀνοίγοντας διάπλατα τὰ χέρια της.

— Δὲ θὰ περάσετε! Ἄκοῦτε; Δὲ θὰ σᾶς ἀφήσω νὰ μοῦ πάρετε τὸ παιδί μου! Ὄχι! Ὄχι!

— Ἄσε τους.... μητέρα....

Ἄσσο ἀστυνομικὸ ἐπιμένανε καὶ τὴν τραβούσανε πεισιμωμένοι.

Ξεσχίστηκε τὸ φόρεμα. Μιά κλωτσιά τὴν κύλησε κατάχαμα. Θέριψε ἀπὸ τὸν καυμὸ τῆς. Ἄνασκηώθηκε γρήγορα.

—Τὸ παιδί μου!

Καὶ χύμηξε σάν τίγρις, ξεσχίζοντας μὲ τὰ νύχια τῆς τὸ πρόσωπο μιανοῦ ἀπ' αὐτοῦς. Οἱ ματωμένες γδαρασιματιές αὐλακώσανε τὸ σιχαμερὸ μοῦτρο. Λύσσαξε ὁ ἀτυνομικός ἀπὸ τὸν πόνο. Πῆρε φόρα καὶ τὴν κλώτσησε μὲ λύσσα.

Ἡ μητέρα σωριάστηκε ἀναίσθητη.....

Τώρα εἶναι ξαπλωμένη, βαρειά ἀρρώστη. Κοντὰ τῆς εἶναι ὁ πατέρας καὶ τῆς χαϊδεύει τὸ χέρι.

—Μὴν κλαῖς, Ἀγγελική. Δὲν εἶναι μονάχα τὸ παιδί σου ποὺ πῆρανε. Εἶναι χιλιάδες....

Στὴν ἄκρη τοῦ κρεβάτιοῦ, κάθεται συλλογισμένος ὁ μικρὸς ἀδελφός. Γύρισε καὶ μᾶς κοίταξε. Τὰ μάτια του εἶναι βουρκωμένα.

—Πότε θὰ σκοτώσουμε τὸ δράκοντα, πατέρα;

—Μιά μέρα θὰ τὸ κατορθώσουμε, παιδί μου.

—Θὰ λευτερωθεῖ κι' ὁ Ἄρτεμάκης;

—Ναί, παιδί μου, ὅλοι θὰ λευτερωθοῦμε. Ὅλοι.

Ἡ ἑλπίδα πτερούγισε μέσα μας. Ἡ πίστη κι' ἡ ἐγκαρτέρηση σφραγίσανε τὴν τυραγνισμένη μας ψυχή.

ΦΩΤΟΣ ΧΑΤΗΣΩΤΗΡΙΟΥ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΗΣ ΔΑΛΙΑΣ

Ἦταν πολὺ ἀργὰ σάν ξύπνησε ἐκεῖνο τὸ πρωῒνό. Τὰ μάτια τῆς ἦσαν βαριά καὶ αἰσθανόταν παράξενα. Ἀνάπνεε βαθιὰ τὸν βαρὺ ἀποπνικτικὸ ἀέρα ποὺ τῆ ζάλιζε. Ποῦ νᾶταν ἄραγε; Δὲν μπορούσε νὰ καταλάβει. Μὲ προσπάθεια μισοκάθησε τεμπέλικα καὶ κοίταξε τριγύρω τῆς ἀνάμεσα στὸ μουντὸ σκοτάδι ποὺ τὴν τριγύριζε.

Τώρα κατάλαβε. Ἦταν ἐκεῖ, μέσα στὸ μπλὲ θάξο, πάνω στὸ στρογγυλὸ καλογυαλισμένον τραπέζακι. Τὰ μάτια τῆς συνήθισαν στὸ μισόφως γύρω τῆς. Νά, ἐκεῖ ἡ πίπα τοῦ Ρόμπερτ καὶ δίπλα μέσα στὸ λερωμένο τασάκι τὰ καταμαδημένα κίτρινα φύλλα τοῦ μικροῦ τριαντάφυλλου. Βλέπει πάλι τὰ μακρουλά ὀμορφα χέρια τοῦ Ρόμπερτ ποὺ τὰ μαδᾶνε, ἀφήνοντάς τα νὰ πέσουν ἀνάμεσα στὰ νευρώδεια του δάκτυλα, λέγοντας στὴ Ρόζα πόσο μισοῦσε τὰ κίτρινα λουλούδια. (Τὴν ὀμορφὴ ἀνόητη Ρόζα μὲ τὸ κουκκλαστικὸ προσωπάκι.— Τὸ μεταξωτὸ τῆς μαντηλάκι γεμάτο κοκκινάδι κι' ἀποπνικτικές μυρωδιές προσθέτει ἕνα τόνο στὴν ἀκαταστασία ποὺ ἐπικρατεῖ.)

Τί παράξενοι πράγματι ποὺ εἶναι οἱ ἄνθρωποι! Νὰ μὴν τοὺς ἀρέσουν τὰ κίτρινα λουλούδια! Τί ἰδέα!

Γέλασε καὶ προσπάθησε νὰ σηκωθεῖ ἀλλὰ τὸ γέλιο σβύστηκε στὸ λαιμὸ τῆς σάν ἀκούσε καὶ πάλι τὸ γνώριμο τρίξιμο ξερῶν φύλλων. Κοιτάζοντας γύρω μὲ τρόμο θλέπει τὰ ξερά σαπιμένα κουφάρια τῶν συντρόφων τῆς, τὶς ὡς χθές ἀκόμα ζωηρὲς πολύχρωμες δάλιες καὶ τὰ κατακόκκινα τριαντάφυλλα.

Ξαφνικά τὸ βλέμμα τῆς στάθηκε πάνω στὴν ἐκθαμβωτικὴ ἄσπρη ἀχτίδα τοῦ ἡλίου ποὺ κλεφτάτα τρύπωσε ἀνάμεσα ἀπ' τὶς βαριές κουρτίνες κ' ἦλθε ν' ἀναστατώσει τὴν ἡσυχία τοῦ σκοτεινοῦ δωματίου. Ἀνάλαφρα, μὲ μιὰ ζωηράδα θγαλμένη ἀπὸ ἀπεγνωσμένη ἐλπίδα, πηδᾷ πάνω στὴν ἄσπρη ἀχτίδα καὶ σὰ μικρὴ χορευτρία μπαλέτου ἀρχίζει ἕνα τρελλὸ χορὸ. Στριφογυρίζοντας στὸ παιγνιδιάρικο θάλος τῶν κίτρινων φύλλων τῆς, ἀνάλαφρα, περιήφανα, παίξει τὸ κυνηγητὸ μὲ τὸ φῶς καὶ τὴ σκιά.....

Μὰ σὲ λιγάκι ἡ ἀνάσα τῆς κόβεται. Εἶναι κουρασμένη, πολὺ κουρασμένη. Τὸ ἀνήσυχο βλέμμα τῆς μάταια ἀναζητᾷ νὰ πιάσει τὴν ἄσπρη ἀχτίδα. Στ' αὐτιά τῆς φθάνει τὸ μονότονο κλάμα τῆς φθινοπωρινῆς βροχῆς. Μὲ ἀδιαφορία φοβερώτερη καὶ ἀπὸ ἀπόγνωση, ἀφίνει τὸν κουρασμένο ἑαυτὸ τῆς στὰ ἄορατα χέρια τῆς μοίρας τῆς. Καὶ ἕνα-ἕνα τὰ φύλλα τῆς μικρῆς δάλιας πέφτουν πάνω στὸ λερωμένον μεταξωτὸ μαντηλάκι, πάνω στὸ σκληρὸ καλογυαλισμένον τραπέζακι. Ἐνα-ἕνα σὰ μεγάλες σταγόνες φθινοπωρινῆς βροχῆς.

ΧΡΥΣΤΑΛΛΙΝΗ ΑΝΔΡΕΑ ΙΩΑΝΝΟΥ

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ (*)

Ἡ Κυπριακὴ πεζογραφία δὲν εἶναι δημιούργημα τῶν τελευταίων χρόνων, γιατί μπορούμε νὰ βροῦμε τὶς ρίζες τῆς βαθιὰ πίσω μέσα στοὺς μεσαιωνικοὺς Κύπριους πεζογράφους, ἰδιαίτερα ὅμως μέσα στὰ λαϊκὰ παραμῦθια. Βέβαια εἶναι ὑπερβολὴ νὰ χαρακτηριστεῖ ἡ Κύπρος «πατρίδα τῆς νεοελληνικῆς πεζογραφίας», γιατί ἡ ἀξιόλογοι αὐτῆ μεσαιωνικῆ κυπριακῆ πεζογραφία δὲν εἶχε ἄμεση ἐπίδραση στὴν ἄλλη ἑλληνικὴ πεζογραφία, —οὔτε καν στὴν πεζογραφία τῆς σημερινῆς Κύπρου εἶχε ἐπίδραση — ὅμως εἶναι ἀρκετὰ χαρακτηριστικὸ τὸ γεγονός πὺς ἀπ' ὅλες τὶς ἐλληνικὲς χώρες στὴν Κύπρο πρῶτα παρουσιάστηκε καὶ ἀναπτύχθηκε ἡ πεζογραφία μὲ ἔργα καὶ συγγραφεῖς σὰν τὶς Ἀσσιζέες, τοὺς χρονογράφους Μαχαιρᾶ καὶ Βουστράνιο, τὸν Ἀρχιμανδρίτη Κυπριανὸ καὶ ἄλλους.

Ἄλλὰ στὴν καθαρὰ λογοτεχνικὴ τῆς μορφῆ ἡ κυπριακὴ πεζογραφία ἀρχίζει τὶς τελευταῖες δεκαετηρίδες. Καὶ μάλιστα ὁ πρῶτος ἀξίως δημιουργὸς τῆς ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερα νὰ εἶναι ὁ σπουδαιότερος Κύπριος λογοτέχνης, πού τὸ ἔργο του ὀχι μόνον στέκεται ἀξία δίπλα στὰ σημαντικώτερα τῆς νεοελληνικῆς πεζογραφίας γενικὰ, ἀλλὰ καὶ ἀποχτὰ Εὐρωπαϊκὴ σημασία. Ἐνωσὼ τὸ Νίκο Νικολαΐδη, τῆς Κύπρου, — ὅπως ἀγαπᾶ νὰ ὑπογράφεται πάντα, γιὰ νὰ δείξει τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν ἰδιαίτη πατρίδα του Κύπρο, κ' ἄς ζεῖ τριάντα τώρα χρόνια μακριὰ της.

* * *

Ὁ Νίκος Νικολαΐδης εἶναι μιὰ πολυδύναμη προσωπικότητα, μὲ πολὺπλευρες καὶ γόνιμες ἐκδηλώσεις στὴν τέχνη καὶ στὴ ζωὴ, ἕνας ὀλοκληρωμένος καλλιτέχνης, αὐτοδημιουργὸς καὶ ἀγνός, μαχητικὸς καὶ δημοσιογικός. Ἡ σχολικὴ μόρφωσὴ του εἶναι ἐλάχιστη, ἀλλὰ ἀπὸ παιδιὸς ὡς τώρα συνεχῶς αὐτομορφώνεται, καὶ δὲν ζαίρω ἂν βρίσκονται πολλοὶ διπλωματοῦχοι πού νὰ ἔχουν τὴν πλατιά καὶ βαθιὰ μόρφωση, τὶς ἀπέραντες, βέβαιες καὶ καθαρὲς γνώσεις του σχεδὸν σ' ὅλα τὰ πεδία τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ. Ὁ ἀγώνας, πού ἀπὸ παιδιὸς ἔπρεπε νὰ κάνει γιὰ νὰ ζήσει, τοῦ ἀνάπτυξε πλήθος ἰκανότητες τεχνικῆς, τὸν ἔφερε σ' ἀνθρώπους καὶ λαοὺς καὶ τόπους πολλούς, πού τοὺς γνώρισε καὶ τοὺς ζύγισε μὲ καθαρὴ καὶ σωστὴ παρατηρητικότητα, καὶ πλάτυνε τοὺς ὀρίζοντές του, ὥστε νὰ θλέπει συνολικὰ τὸν Ἄνθρωπον καὶ τὰ ἔργα του, κ' ἔτσι νὰ καταξιώνει ἠθικὰ κ' αἰσθητικὰ τὶς ἐπιδιώξεις του. Καὶ σ' ὄλην αὐτὴ τὴ διαδρομὴ ἀνάμεσα σὲ χώρες καὶ λαοὺς καὶ πολιτισμούς, ἔμεινε παιδιὸς καὶ λαοὺς καὶ τόπους πολλούς, πού τοὺς κινηγαίει τὸ φῶς καὶ τὴν εὐτυχία γιὰ ὅλους, κ' ἔγινε ἡ φωνὴ τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς ὀμορφιάς, καὶ καθοδηγεῖ μὲ τὸ παράδειγμα καὶ μὲ τὸ ἔργο του πρὸς τὶς ψηλότερες σφαίρες τῆς ἀνθρωπιάς, τῆς καλοσύνης καὶ τῆς οὐσιαστικῆς χαρᾶς. Ἐμεινε παιδιὸς, ἀλλὰ καὶ ἀγώνιστῆς πάντα τολμηρὸς καὶ πρωτοπόρος γιὰ τὸ Δίκαιο, τὴν Ὀμορφίαν καὶ τὴν Ἀλήθειαν, ἀδιάφορος στοὺς ἐπαίνους καὶ στοὺς ψόγους, ἀτάραχος στὶς καταδιώξεις καὶ ἀπρόσβλητος ἀπὸ κολακείας, ἀλύγιστος, ὑπερήφανος, ἐλεύθερος καὶ ἀνεξάρτητος, Ἄνθρωπος. Νομίζω πὺς ὁ Νικολαΐδης ὀλοκλήρωσε τὸ λόγο τοῦ Μενάνδρου: «ὡς χαριεν ἔστ' ἄνθρωπος, ὅταν ἄνθρωπος ἦ.»

Ἡ προσωπικὴ προσφορά του στὴν τέχνη εἶναι πολλαπλὴ: ζωγράφος, μουσικός, ἀρχιτέκτων, ποιητῆς, δραματογράφος, σκηνοθέτης, καὶ προπάντων πεζογράφος, μοιάζει ὁ Νίκος Νικολαΐδης μὲ τοὺς δυναμικοὺς ἐκείνους καλλιτέχνες τῆς Ἀναγέννησης, πού ἡ οἰκουμένη σκέψη τῶν ἀγκάλιαζε ὅλα τὰ πεδία τῆς ἀνθρώπινης διανόησης καὶ δράσης, καὶ ἡ τεράστια καλλιτεχνικὴ διάθεσή τους φιλοδοξούσε—καὶ τὸ κατόρθωνε—νὰ μὴ ἀφήσει κανένα εἶδος τέχνης ὅπου νὰ μὴ διοχετευτεῖ ἀξία. Ἄλλὰ στὸ σημεῖωμα αὐτὸ μᾶς ἐνδιαφέρει ὁ πεζογράφος Νικολαΐδης, καὶ αὐτὸ τὸ ἔργο θὰ ἐξετάσω σύντομα. Ἐχει ὡς τώρα ἐκδώσει τρεῖς σειρὲς διηγήματα: «Διηγήματα» (1921), «Ὁ Σκέλεθρας» (1924) καὶ «Ἡ Καλὴ Συντρόφισσα» (1929) καὶ τρία μυθιστορήματα: «Τὸ Στραβόβυλο» (1922), «Πέρ' ἀπ' τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό» (1940 καὶ 1947) καὶ «Τὰ τρία καρφιά» (1948). Τὰ ἄλλα του βιβλία εἶναι ἕνα ἔμμετρο λυρικό παραμυθόδραμα «Τὸ γαλάζιο λουλούδι» (1919), καὶ τὰ πεζὰ τραγούδια καὶ μικρὲς πρόζες «Ἀνθρώπινες καὶ αἰθινες ζωές» (1920 καὶ 1938), «Ὁ χρυσὸς μύθος» (1938) καὶ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ «Βι-

(*) Τὸ σημεῖωμα αὐτὸ στὴν πρώτη του μορφῆ ἀποτελοῦσε μέρος μιᾶς σειρᾶς πληροφορικῶν καὶ μὲ γενικοὺς κριτικοὺς χαρακτηρισμοὺς ὀμιλιῶν μὴ γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Κύπρου, πού διαβάστηκαν ἀπὸ τὸ Ραδιοφωνικὸ Στάθμὸ Ἀθηνῶν τὸ 1947. Τὸ βασικὸ αὐτὸ χαρακτηριστῆρα τὸν κρατᾶει τὸ σημεῖωμα πού δημοσιεύω ἐδῶ καὶ πού δὲν ἔχει τὴν ἀξίωση ἐξαντλητικῆς καὶ ὀριστικῆς μελέτης. Κ. Π.

βλίο του Μοναχού» (1947). 'Ανέκδοτο μένει ακόμα ένα μεγάλο μέρος του έργου του, ποιήματα, δράματα, μυθιστορήματα και διηγήματα.

Στή νεοελληνική πεζογραφία ο Νίκος Νικολαΐδης είναι από τους πρώτους που έδωσαν πλάτος εύρωπαϊκό, βγάζοντάς την όχι μόνο έξω από την περιοχή της τοπικής ηθογραφίας αλλά και έξω από την τυπικότητα του ύφους και των θεμάτων των ως τότε πεζογράφων μας. «Τά έργα του, χωρίς να παύουν να είναι ελληνικά, έχουν τη σφραγίδα των έργων που μπορούν άμεσα να δονήσουν την ψυχή του όποιου πολιτισμένου ανθρώπου. Ο Νικολαΐδης είναι από τους πρώτους Έλληνες-Ευρωπαίους πεζογράφους, όπως συνήθισαμε τώρα τελευταία να λέμε. Τά έργα του αναπνέουν ελευθερα στην πλατιάν ανθρώπινη ατμόσφαιρα».

Τά διηγήματα και τά μυθιστορήματά του είναι κυρίως αναλυτικές και διεισδυτικές ψυχογραφίες με κοινωνικό περιεχόμενο. Βλέπει καθαρά πρόσωπα και πράγματα, καταστάσεις και συναίσθηματα, ιδέες και συνθήσεις. Ζωγραφίζει λιτά αλλά παραστατικά τό περιβάλλο, δημιουργεί ατμόσφαιρα, και κινεί τους ήρωές του με άνεση κ' ελευθερία. Μπαίνει βαθιά μέσα στην ψυχή τους, την ανατέμνει στιγμή προς στιγμή, σε κάθε της αλλαγή, σε κάθε της μορφή, τους αντιπαραθέτει και τούς παρακολουθεί στη σύγκρουσή τους, και σκαλί σκαλί ανεβαίνει την κλίμακα του πάθους και της αγωνίας των, της χαράς και της λύπης των, του κακού που τούς δέρνει και των κακών που δημιουργούν με τη στάση και τη δράση των. Η έξαντλητική αυτή ανάλυση της ψυχής γίνεται στην ανέλιξη της πιεστικής εφιάλτης κάποτε, με την αποκάλυψη των σκοτεινών μυχών και των μυστικών διαθέσεων και κινημάτων της, γιατί προχωρεί ως τη ρίζα του κακού μέσ' από τούς ύποσυνειδητους δαιδάλους και μέσ' από τις τραχύτητες της έσωτερικής κ' έξωτερικής ζωής.

Όμως η ψυχή μας δε μένει κάτω από τό άγχος αυτό, γιατί του Νικολαΐδη η πρόθεση δέν είναι να μάς καταπλήξει ή να μάς κάνει ν' αηδιάσουμε τη ζωή με τις δυσκολίες και τις ασκήμιες της, μά, ίσα ίσα, να μάς κάνει ικανούς να λυτρωθούμε από τη φάρα των κακών που μάς κυκλώνουν και να τραβήξουμε στο δρόμο της πραγματικής χαράς κ' εύτυχίας. Η κλιμάκωση της ανάλυσης των σκοτεινών ψυχικών φαινομένων του ανθρώπου, που διαταράζουν την ήμερη και ήρημη απόλαυση της άπλης ζωής, θα φέρει την ελευθερωτική αντίδραση στη δική μας ψυχή, που θα γεννήσει τό ακριβό μαργαριτάρι της χαράς με φωτεινή σκέψη και καθαρή καρδιά. Άνοιγει δρόμους πλατιούς και ίσιους για τόν άνθρωπο, ή καλύτερα, υποβάλλει με την τέχνη του και υποδεικνύει τη δυνατότητα της ύπαρξης βέβαιων και καθαρών δρόμων, που θα μάς φέρουν στην πηγή της χαράς με την όμορφιά, την καλοσύνη, την αλήθεια και τό δίκαιο συμπερασάτες. Δέ διδάσκει όμως «από καθέδρας», αλλά δ η μ ι ο υ ρ γ ε ι. Κι άς είναι ο σοφός της ζωής και της τέχνης, δε ζητάει να επίδαλει τη γνώμη του, μά πείθει αυθόρμητα και φυσικά με τις εικόνες της ζωής που αναπαριστά, με τις ανθρώπινες διαθέσεις και τά αποτελέσματά των που πλάθει. Γι αυτό φαίνεται ρεαλιστής και ρομαντικός μαζί, τρυχός ανατόμος και εύαίσθητος ιδεαλιστής, που χωρίς να καταφρονεί την πραγματικότητα, «ζει ακατάπαυτα σ' ένα κόσμο όνειρων, όπως γράφει ο Κλ. Παράσχος, όνειρων που διασταυρώνονται, που ανακατώνονται, που γίνονται ένα μέσα του με τά αίσθηματα που του ξυπνά ή άμεση έπαφή του με τη ζωή, με την καθημερινή, την άπλη πραγματικότητα, μά που στό τέλος μένουν αυτά στην επίφαινα κ' έπικρατούν: και στη ζωή και στην τέχνη. Η τέχνη του Νικολαΐδη είναι όλόκληρη ένας κόσμος όνειρου, ένα όνειρο, κι άς δανείζεται για να πάρει μορφή, πρόσωπα, γεγονότα, στοιχεία του έξωτερικού κόσμου».

Άλλά με όση δύναμη παρουσιάζει την έσωτερική ζωή των ήρώων του με άλλη τόση δύναμη και καθαρότητα παρουσιάζει και τόν έξωτερικό κόσμο. Όξιος και ακριβολόγος παρατηρητής, με όργανωμένο και ξεκάθαρο στοχασμό, κρίνει και αξιολογεί χωρίς δογματισμούς, μέσ' από τά πράγματα, και ζωγραφίζει έντονα τις εικόνες του, πότε με λίγα αλλά ζωηρά και βασικά χρώματα, κι άλλοτε με τό πλήθος των αποχρώσεων που ή πείρα και ή κυριαρχία του πάνω στο λόγο του δίνει, έπιγραμματικός και άπλος, μ' εύγενικήν ειρηνεία αλλά και μακάβριο σαρκασμό ανάλογα με τις περιστάσεις. Τό καθαρό του αυτό γράψιμο, ή τόλμη του στην όριστική και σαφή αποτύπωση θλιβερών καταστάσεων, είναι που κάνει τό Νικολαΐδη άδυσώπητο κριτή των σημερινών ποικίλων κοινωνικών άδικιών και φωτεινό όδηγητή σ' έλπιδοφόρους δρόμους μίας καλύτερης ζωής. Μέσ' από την κόλαση της σημερινής ζωής, όπως τη διαμόρφωσε ή κακία του ανθρώπου, δείχνει τό δρόμο προς τη λύτρωση, χωρίς κραυγές ύστερικές, δίχως χειρονομίες άσκοπες, αλλά με τις βασικές αλήθειες και δυνάμεις των άπλων ανθρώπων, που ή ζωή τους

άργασε με την τραχύτητά της και πλούτισε το δημιουργικό τους όνειρο με στοχασμό και πίστη προς την καλή ουσία του ανθρώπου.

Η τεχνική του Νικολαΐδη είναι ολότελα προσωπική. Δεν ανήκει σε καμιά σχολή κι ούτε δημιούργησε σχολή. Μόνος αυτός ξαίρει πώς «νά πιάσει» τους ανθρώπους του και νά τους στήσει στο κατάλληλο περιβάλλο, νά τους ανελίξει ως τη διαπασών της είδικής ψυχικής στιγμής που τόν ενδιαφέρει, και νά μάς τους δώσει ολοκληρωμένους και ζωντανούς. Με φυσικότητα κάποτε κι άλλοτε αλλόκοτα, με ήρεμη αφήγηση κι άλλοτε με έκρηκτική δραματικότητα, με κανονική περιγραφικότητα κι άλλοτε με διασπασμένη αντιπαράθεση και προβολή χαρακτηριστικών καταστάσεων, τεχνουργεί τὰ διηγήματά του ο Νικολαΐδης, ελεύθερος από τους καθιερωμένους τεχνικούς τύπους αλλά και με σαφήνεια κι όριστικότητα έσωτερική δική του.

Ο λόγος του γίνεται ζωη και δράση. Η γλώσσα είναι όργανο εύλυγιστο και πολυδύναμο στα σφά χέρια του, ζωντανός παλμός της ψυχής. Έκδηλώνει ασφάλτα και τὰ πιό άδιόρατα νοήματα, τὰ πιό άπόκρυφα κινήματα της ψυχής, τις πιό λεπτές άποχρώσεις της. Γι αυτό είναι καθαρές πάντα οι εικόνες του κι όριστικές: μιá φράση, μιá λέξη, ένα κόμμα στην κατάλληλη του θέση, χαρακτηρίζουν με ακρίβεια και σταθεροποιούν όρθά την έντύπωση κι από μιá φυγαλέα λεπτομέρεια άκόμη.

* * *

Το πλαίσιο μέσα στο όποιο κινήθηκε η κυπριακή πεζογραφία ήτανε γι' άρκετά χρόνια πολύ στενό, — έχτος βέβαια από το μοναδικό παράδειγμα του Νίκου Νικολαΐδη. Οι κύπριοι πεζογράφοι είτε έμεναν προσηλωμένοι στην περιγραφική ήθογραφία, είτε το πολύ-πολύ έκαναν κάποια προσπάθεια νά δεχθούν σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα και ψυχολογικές καταστάσεις, που έφθαναν σαν αντίλογος της σχετικής κίνησης που γίνονταν στην Έλλάδα κατά το μεσοπόλεμο. Κάποτε όμως μερικοί συγγραφείς κατόρθωναν νά ξεχωρίσουν με την προσωπική τους έργασία. Οι συγγραφείς αυτοί δεν άκολουθούν μόνο με καλά άποτελέσματα τ' ανάλογα έλλαδικά πρότυπα, αλλά και κάποιο ιδιαίτερο μήνυμα φέρνουν στην πνευματική μας ζωή. Με αυτούς κυρίως θ' άσχοληθώ παρακάτω, ιδιαίτερα μ' όσους καλλιέγησαν τόν πεζό λόγο από το 1930 κ' έδω — γιατί έχουμε και έμεις στην Κύπρο τη «γενιά του 30».

Από τους παλαιότερους ώστόσο, οι ποιητές **Γλαύκος Άλιθέρης** και **Πάυλος Βαλδασεριδής** έχουν άσχοληθεί ευδόκιμα και με την πεζογραφία, κ' έχει ο πρώτος δυό βιβλία με διηγήματα, «Ο γυμνός άνθρωπος» και «Άράχνες», κι' ο δεύτερος το «Μιά ματιά στη ζωή» καθώς και άρκετά στη γαλλική γλώσσα. Ο Άλιθέρης στα διηγήματά του είναι συζητητής περισσότερο, — που βάζει μιá κάποια «θέση» και όρισκει στη ζωή τόν τύπο που την έσαρκώνει, σύμβολο τών φιλοσοφικών τών ένateνίσεων — ή έξομολογείται την προσωπική του πείρα με θέρμη κάποτε, συχνά όμως με σκληρότητα έπιστημονική. Ο Βαλδασεριδής στα έλληνικά διηγήματά του έχει πολλή λεπτότητα αλλά και κάτι ανάπαθο στο κοίταγμα της ζωής και πολλές τεχνικές έλλειψεις στο γράψιμο, ίσως γιατί είναι από τὰ πρώτα του έργα, τὰ πολύ νεανικά.

Ο **Μελής Νικολαΐδης** είναι κυρίως αντιπρόσωπος της μεταβατικής περιόδου γύρω στα 1930, κι' ο πιό χαρακτηριστικός από την άποψη της δικής του έποχής, την άποψη δηλαδή του ανατόμου του κοινωνικού, ήθικού και αισθηματικού ποιού της σύγχρονης έποχής. Έργα του τυπωμένα σε βιβλία είναι : «Το κλεισμένο σπίτι», ρομάντζο (1928), «Δυό άσπρα γυμνά χέρια» (1929) διηγήματα, ή νουβέλλα «Ο άνθρωπος που έπόλησε τη γυναίκα του» (1931), και τὰ διηγήματα «?Άσμα άσμάτων» (1937) και «Μύρα και δάκρυα» (1945). Μπορεί νά μην έχει μεγάλα πετάγματα, μπορεί νά είναι συμβατικός κ' εκεί άκόμη που φαίνεται ιολμηρός, μπορεί ή σύνθεση και ή άρχιτεχτονική τών διηγημάτων και ρομάντζων του νά είναι τυπική, ήρεμη και γνωστή, — όμως κανένας δεν μπορεί νά του άρνηθει το καθαρό μάτι και την προσπάθεια τοποθέτησης τών σύγχρονων προβλημάτων, ούτε την ευσυνείδητη έπεξεργασία τών θεμάτων του, που πάντα παρουσιάζονται άρτια στη σύλληψη και ολοκληρωμένα σαν ψυχικές εικόνες. Το κύριο του στοιχείο είναι ο έρωτας, που διαπνέει λεπτά και πολιτισμένα το έργο του, από την πιό χαμηλή και τρυφερή νότα του ως την πιό ψηλή και παθητική. Συχνά όμως παρουσιάζονται κομμάτια της μικροαστικής κοινωνίας με περισσή ζωγραφικότητα αλλά και με πραγματική συμπόνια — συγκρατημένη — για τις μικροδυστυχίες και τη στενεμένη ζωή τών ανθρώπων αυτών. Μπαινει βαθιά μέσα στον έσωτερικό κόσμο τών προσώπων, τόν ξεδιπλώνει με άδρότητα και κατανόηση, ανάλαφρα, δείχνοντας τις έπιθυμίες και τις δυστυχίες των με δραματικό ενδιαφέρον. Ο άνθρωπος έδω δεν είναι άρκετά δυνατός για ν' αντίδράσει άποτελεσματικά στη μεγάλη έξωτερική

πίεση, στις δυσκολίες της ζωής, μα σκύβει μέσα στην άσημαντότητά του, μαζεύεται και δέχεται μ' έγκαρτερηση το πεπρωμένο. Κι όταν ακόμη προσπαθεί ν' ανοίξει το κλουβί του κι άποτολμά νά ξεφύγει από τη ρουτίνα, γρήγορα πέφτει νικημένος, άδύναμος, καταδικασμένος να λυώνει με την άγωνία της μάταιης προσμονής μιάς άτομικής του δελτίωσης και προσωπικής του μόνον άποκατάστασης.

Συχνά κάποιοι διδαχτισμός παρουσιάζεται, από τη φύση των θεμάτων του, όμως το τεχνικό δούλεμα δέν τό αφήνει νά γίνει πιστικός. Παντού έχει μιά λεπτή αίσθηση του μέτρου και του ώραιου, άπλότητα και λιτότητα, ίσοζυγισμένη με τό περιεχόμενο. Ή προσεχτική περιγραφή, ή ειδική, λεπτή παρατήρηση και ή άνθρωπιστική διάθεση πού διαπνέει τό έργο του, ιδιαίτερα όμως ή διείσδυση στις ψυχές τών ήρώων του, πού γίνεται μετρημένα και πειστικά, καθορίζουν την πραγματική άξία του Μελη Νικολαΐδη μέσα στη νεοελληνική λογοτεχνία. Και δέν είναι μικρή.

Δέν έχω ύπ' έψη μου τό προηγούμενο έργο ενός άλλου αξιόλογου Κύπριου πεζογράφου, του **Γιάγκου Περιόδη**, όμως στά τελευταία του διηγήματα «Ο θελουδένιος κούκος» (1943) παρουσιάζεται ένας διακριτικός άρηγητής τών μικρών άνησυχιών και τών ιδιαίτερων άτομικών προβλημάτων, άδύναμων κυρίως τύπων, πού τό βάρος της σημερινής ζωής και οι πολλαπλές άπαιτήσεις της τούς λυγίζουν και δέν τούς αφήνουν άνάκαρα. Ή εύγένεια και ή διάκριση στο χειρισμό τών ανθρώπων του δέν τό άπαγορεύει κάποια διακριτική πάλι ειρωνεία, πού τόν βοηθεί πιό έλεύθερα νά κινείται μέσα στην έσωτερική κ' έξωτερική ζωή τους, για νά τούς όλοκληρώσει πληρέστερα. Τά διηγήματά του έχουν άρχιτεχνοική, σύνθεση κ' έπεξεργασία πραγματικά άρτια.

Ο **Κώστας Μόντης** με τις «Γκαμήλες» και την «Ταπεινή ζωή» ξεχωρίζει για την εύγενική άπλότητα τών τύπων του, την ήρεμη ποιητική διάθεση πού διαπνέει τη ζωή τους και τό γράψιμό του, και για την έξαιρετικά καλλιεργημένη αίσθηση του μέτρου και της συνοπτικής σύλληψης. Ο **Παντελής Μπίστης** με τό «Ταξίδι στην Έλλάδα» και «Ο ιερός μας άγώνας» έδωσε μιά σειρά ζωηρών ταξιδιωτικών περιγραφών και πατριωτικών σκηνών, με ελίκρινη παλμό άλλά και με πολλή ρητορικότητα. Ο **Κώστας Λαβίθης** έγραψε ώραία χιουμοριστικά διηγήματα, ήθογραφίες από τη ζωή τών Κυπρίων στρατιωτών, κι ό **Γ. Φυλακτού** σύντομα σκίτσα από τό τελευταίο μαρτύριο του ελληνικού λαού στην κατοχή, πού τό έζησε στην Έλλάδα κι ό συγγραφέας, και προσπαθεί νά τό δείξει από την εύθυμη πλευρά του.

Ο **Πάυλος Βινιόλας** με τη νουβέλλα «Μιά νύχτα πλημμυρισμένη από διάτοντες», ό **Τεϋκρος Άνθιας** με τις νουβέλλες «Μπλάκ Μαρία Νο. 1» και «Σαράβαλο», ό **Ι. Ρωσσιόδης** και άλλοι προσπάθησαν νά κάνουν κοινωνική προπαγάνδα της παλιάς μορφής, άλλά χωρίς πραγματικό ενδιαφέρο λογοτεχνικό.

Ή ήθογραφία στη στενότερη της μορφή αντιπροσωπεύεται στην Κύπρο με έργα παραδεύτερης άξίας, πού μόλις ανεβαίνουν πάνω από τό μέτριο. Μόνο τά διηγήματα του **Νίκου Χατζηγαβριήλ** και του **Λευτέρη Μηλιώτη**, τά γραμμένα στην κυπριακή διάλεκτο, παρουσιάζουν άρκετό ενδιαφέρον.

Άλλά τά ήθογραφικά διηγήματα του **Άντίοχου Κυπρολέοντα** «Ή προίκα της Μαριάννας» (1937) έχουν έξαιρετική σημασία: πρώτα γιατί κρατούν όλα τά καλά στοιχεία ήθογραφίας κ' έτσι δίνουν καθαρή και πιστήν εικόνα της άπλης ζωής του κυπριακού χώριου, έπειτα όμως γιατί βγάζουν την ήθογραφία από τό στενά της πλαίσια και την πλουτίζουν με την ψυχική άνάλυση και με κάποια φιλοσοφική και κοινωνική συσχέτιση της επίδρασης του περιβάλλοντος πάνω στη διαμόρφωση του χαρακτήρα και του τύπου της ζωής του ανθρώπου, με άφέλεια και κάποτε με ειρωνική διάθεση. Ο Κυπρολέων, πού και στο δράμα έχει καλή έπιτυχία, είναι δέβαιο πώς θα μάς δώσει στην ήθογραφία, πού είναι έξελιγμένη και πλουτισμένη με σύγχρονη διάθεση, άλλά και γενικότερα στο διήγημα, έργα πιό μεσοτωμένα.

Στό πεδίο της ήθογραφίας με ιστορικά ίδιως θέματα, πού ενδιαφέρουσα είναι ή «Παλιά Κύπρος» του **Άχιλλέα Αιμιλίου**, μιά σειρά ήθογραφικά διηγήματα με κυπριακή ιστορική ύπόθεση, και με πολλή περιπέτεια γραμμένα. Την ίδια περιτέχνηση στο ύφος θρίσκομε και στη «Χρυσίλλα» του, ένα έρωτικό τραγούδι σε πεζό, με φανερή φιλοσοφική διάθεση.

* * *

Έκείνοι όμως από τούς νέους πού έδωσαν κι' από τούς όποιους μπορούμε άκόμη νά περιμένουμε πλουσιώτερο έργο, είναι ό **Λουκής Άκρίτας**, ό **Νίκος Κραυιδιώτης**, ό **Γιώργος Φιλίππου**, ό **Νίκος Βραχίμης** και ή **Μαρία Ρουσιά**.

Ὁ **Λευκῆς Ἀκριτάς** ἀπὸ τὸ πρῶτο του κιόλας μυθιστόρημα «Νέος μὲ καλὰς συστάσεις» (1935), προπάντων ὅμως στὸ δεύτερο «Ὁ κάμπος» (1936) — δυστυχῶς δὲν εἶδα ἀκόμη τὸ τελευταῖο του βιβλίον «Οἱ ἀντρωμένοι» — φαίνεται μάλιστα στὴν πλατιὰ ἀφήγηση, στὴ σύνθεση καὶ στὴν ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ μυθιστορήματος, στὴν καθαρὴ σύλληψη καὶ ζωηρὴ ἀπόδοση τῶν τύπων του, στὴ σωστὴ τοποθέτηση τῶν προβλημάτων τους καὶ στὴν καλλιτεχνικὴ ἰσορροπία περιεχομένου καὶ μορφῆς. Ὁ «Κάμπος» εἶναι μιὰ πλατιὰ συνθετικὴ εἰκόνα τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς μὲ σωστὴ παρατήρηση ἀποδομένη καὶ μὲ πηγαία ποίηση. Ἡ κυρίαρχη μορφή του παίρνει ὁ κάμπος μὲ τὴν ἀπεραντοσύνη του καὶ μὲ τὴν καταθλιπτικὴν του παντοδυναμία, ἔχει κάτι ἀπὸ τὴ μεγαλοπρέπεια τῶν ἐπῶν. Τὰ βασικὰ του προβλήματα, ἡ βλάστηση, ἡ ἀγῶνία καὶ ἡ ἀβεβαιότητα γιὰ τὴν παραγωγή, οἱ ἄνθρωποι του, ὁ ἀγριος σεξουαλισμὸς των, οἱ μικρότητες καὶ ἡ τρυφεράδα τῆς ψυχῆς των, παρελαύνουν σ' ἓνα ὄργανικὸ σύνολο δεμένα, μὲ τὴν ἀπλότητα καὶ τὴ φυσικότητα ὄλων τῶν μεγάλων πραγμάτων. — Μὲ τὸ ἔργο του ὁ Ἀκριτάς ἀξία κατέχει μιὰ ὑψηλὴ καὶ στερεὴ θέση στὴ σύγχρονη νεοελληνικὴ πεζογραφία. Γιατὶ ὁ Ἀκριτάς εἶναι ἀπὸ τὴ στόφα τῶν μεγάλων δημιουργῶν.

Ὁ **Νίκος Κρανιδιώτης** ἔχει ἀκόμη σκορπισμένον τὸ ἔργο του, ποιητικὸ καὶ πεζό, στὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» ἢ ἀνέκδοτον. Μόνον μιὰ συλλογὴ διηγημάτων του, τὰ «Χρονικὰ» ἔβγαλε σὲ βιβλίον (1945), ποὺ ἀποτελοῦν μιὰ ἐξαιρετικὴ προσφορά στὴν κυπριακὴ λογοτεχνία. Μᾶς φέρουν τὴν πολιτισμένην καὶ στρωτὴ ἀφήγηση, τὴ λεπτὴ καὶ πηγαία ποίηση τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ζωῆς στὴν πεζογραφία, καὶ τὴν ἐξελικτικὴ ἀνάλυση τῶν χαρακτήρων μέσα σ' ἓνα πλαίσιον σύνθεσης γερὰ ὑπολογισμένης καὶ πλούσιας σὲ οὐσιαστικὸ περιεχόμενον, — στοιχεῖα ποῦ ἔλειπαν ἀπὸ τὴν τόπια πεζογραφία μας τῶν τελευταίων χρόνων. Οἱ ἄνθρωποι του δὲν εἶναι συμβατικοί, ἀλλὰ ζωντανοὶ κ' ἀληθινοί, φυσικὰ θαλαμῆνοι ἀπὸ τὶς ἰδιαίτερες συνθήκες των. Ἡ ἀνατομία τῆς ψυχῆς των εἶναι διεισδυτικὴ καὶ πειστικὴ, χωρὶς νὰ γίνεταί φορτικὴ. Στοιχεῖο πλοῦσιον στὰ διηγήματα τοῦ Κρανιδιώτη εἶναι τὰ βαθιὰ ἀνθρώπινα αἰσθήματα καὶ ἡ Φύση. Σπάνια στὴν κυπριακὴ λογοτεχνία παρουσιάσθησαν μὲ τόση ἀδρότητα καὶ τέχνη τὰ μεγάλα αἰσθήματα ποῦ δοοῦν πάντα τὴν ἀνθρώπιν ψυχὴν, καὶ μάλιστα μέσα σὲ μιὰ καθαρὴ, φωτεινὴ φυσικὴ ἀτμόσφαιρα. Φύση καὶ ἀνθρώπινη ζωὴ ἐδῶ γίνονται: ἓνα καὶ συμβαδίζουν ἁρμονικὰ, γιατί ἡ ποίηση ἀναβλύζει φωτεινὴ καὶ πηγαία μέσ' ἀπ' αὐτὰ καὶ ἡ ζωηρὴ φυσικὴ περιγραφή ἐνισχύει τὴν ψυχολογικὴ ἀνάλυση. Ἡ συνθετικὴ του τέχνη καὶ ἡ ἀφηγηματικὴ δύναμή του, μαζί μὲ τὴν καθαρὴ ἠθογράφηση καὶ τὴν πλοῦσιαν πνευματικὴ καλλιέργειαν εὐρύνουν τοὺς ὀρίζοντες τῆς πεζογραφίας μας. Τὰ «Χρονικὰ» εἶναι ὁ πρῶτος ὄριμος καρπὸς μιᾶς εὐσυνείδητης προσπάθειας λογοτεχνικῆς, ποῦ δὲν παρουσιάσθηκε ἀκόμη σ' ὅλη τῆς τὴν πληρότητα. Ὁ Νίκος Κρανιδιώτης ἀνοίξε καλά τὸ δρόμον γιὰ εὐρύτερας καὶ οὐσιαστικώτερες ἐπιδιώξεις, ποῦ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὺς σύντομα θὰ τίς πραγματοποιήσῃ μὲ τὸν καλύτερον τρόπον.

Ὁ **Γιώργος Φιλίππου** μὲ τὸ μυθιστόρημά του «Βαμβακάδες» (1945) μᾶς ἔδωσε τὸ δυνατὸ σκελετὸ μόνον ἑνὸς μεγάλου ἔργου ποῦ πρέπει νὰ γραφτεῖ. Εἶναι μιὰ σειρά ζωηρῶν εἰκόνων ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν βαμβακάδων τῆς Αἰγύπτου, τεμαχισμένων ὅμως ἢ συνοπτικὰ δοσμένων καὶ μὲ φανερὴ πρόθεση κοινωνικῆς πολιτικῆς. Βλέπει καθαρὰ, ξεχωρίζει τὸ καίριο καὶ τὸ κύριον, σκέφτεται ζωντανά, ἔχει μεγάλη ἀγάπη στὸν ἄνθρωπον, ἡ ἀρχιτεκτονημένη σύλληψη δὲν τοῦ λείπει, διηγείται παραστατικὰ καὶ δείχνει πολλὰ δραματικώτητα στὴν ἐχτέλεση μερικῶν εἰκόνων του. «Ἀν χρησιμοποιοῦσε ὄργανα τὶς ἱκανότητάς του αὐτὲς σ' ἓνα πλατύτερον συνθετικὸ ἔργο μὲ τὸ ἴδιον θέμα, θὰ μᾶς ἔδινε κάτι μοναδικόν, ἄρτιον καὶ μεγάλο. Τώρα περιορίστηκε σ' ἀποσπασματικὰς μονάχα εἰκόνες, ζωηρότατες κάποτε, ἀλλὰ μικρῆς πνοῆς καὶ στενοῦ ὀπτικοῦ κύκλου. Οἱ «Βαμβακάδες» ὅμως εἶναι τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ Γ. Φιλίππου. Περιμένουμε τὴν καλὴν συνέχειαν.

Ὁ **Νίκος Βραχίμης** μὲ τὴ νουβέλλα του «Ὁ Ἄγνωστος» (1945) καὶ μὲ τὰ διηγητάτα του τὰ δημοσιευμένα σὲ περιοδικὰ ἢ ἀνέκδοτα ἀκόμη, εἶναι ὁ μοναδικὸς σπουδαίωτης στὴν κυπριακὴ πεζογραφία. Ἀρχιτεκτονικῶς, ὅπως τὴ συνήθισαμε, δὲν ὑπάρχει στὸ ἔργον του, — ἐσκεμμένα δὲν ὑπάρχει. Ὁ ἥρωας του εἶναι μιὰ βολὴ προσωπικότητα, τύπος ἀκαθόριστος, παράξενος κ' ἑλλειπτικός, μὲ πολλὰ κενὰ στὴ φυσιογνωμίαν του καὶ ἀκροβατισμοὺς στὴ σκέψη του. Κι' ὅμως ὁ «Ἄγνωστος» ἔχει πολλές φωτεινὰς στιγμὰς. Ἐχει σελίδες περιγραφικὰς, προπάντων ψυχικῆς διεισδύσεως καὶ ἀνάλυσεως, ἐξαιρετικὰς. Ἐχει μερικὰς φράσεις-ἐπιγράμματα. Πολλὰς φορὰς δείχνει πρωτοτυπία στὴν παρατήρησιν ζωηρὴν, καὶ δύναμιν μεγάλην στὴ διατύπωσιν. Ἐχει ἀδρότητα στὴ σκέψιν καὶ στὸ λόγον, πραγματικὴν ποίησιν, ποῦ ξαίρει ν' ἀποδίνει παρα-

στατικά τις ἀποχρώσεις τῶν πραγμάτων καὶ τῶν αἰσθημάτων. Γι' αὐτό, ὅσο κι ἂν διαφανεῖ κανένας μὲ τις γενικές ἀντιλήψεις του γιὰ τὴν τέχνη, ὅπως τις ἐφαρμόζει στὸν «Ἄγνωστο» του, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ κοιτάξει μ' ἐνδιαφέρο κ' ἐχτίμηση τὴν τολμηρὴ προσπάθειά του. Τὰ πραγματικῶς καλὰ στοιχεῖα του φαίνονται περισσότερο στὰ διηγήματά του, ποὺ δείχνουν πὼς ἡ ἐξέλιξή του θὰ εἶναι σίγουρη, σταθερὴ καὶ πολὺ σημαντικὴ γιὰ τὴ λογοτεχνία μας. Γιατὶ ὁ Βραχίμης εἶναι ἀπὸ τις δυναμικότερες καὶ οὐσιαστικώτερες φυσιογνωμίες τῆς κυπριακῆς λογοτεχνίας, ἀπὸ τοὺς πιὸ εὐ-συνειδητοὺς ἐργάτες τῆς.

Ἡ **Μαρία Ρουσιᾶ** εἶναι ἡ μοναδικὴ Κυπρία πεζογράφος, ποὺ τὸ ἔργο τῆς μπορεῖ νὰ σταθεῖ ἄξια στὴν πιὸ καλὴ γυναικεῖα νεοελληνικὴ παραγωγή. Μὲ τὰ «Γράμματα τῆς Ἀδελφῆς τοῦ Στρατιώτη» (1942) καὶ μὲ τὸ «Γιὰ τὸ δίκιο στὴ Μέση Ἀνατολή» (1946), ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ διηγήματά της ποὺ στὰ τελευταῖα δέκα χρόνια δημοσιεύθηκαν στὰ «Κυπριακὰ Γράμματα», ἡ Μαρία Ρουσιᾶ ὄλο καὶ καταχτᾷ ψιλότερα καὶ στερεώτερα σκαλοπάτια στὴ νεοελληνικὴ πεζογραφία. Ἀπλὲς ἠθογραφίες στὴν ἀρχὴ τὰ διηγήματά της, συνθέσεις τεχνικώτερες κατόπι στὴν ψυχικὴ ἀνάλυση καὶ στὴν ἐκφραστικὴ δύναμη, μὲ ζωντανὴ πάντα παρατήρηση ἀπὸ τὴ σύγχρονη ζωὴ, πλημμυρισμένα ἀπὸ τὸ μῦθο καὶ τὴν καλοσύνη καὶ τὴ σοφὴ πείρα τοῦ λαοῦ μας, εἶναι σήμερα μιὰ ἐργασία ἀνώτερου ποιοῦ, ἠθικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ, μιὰ δυνατὴ φωνὴ ἀγάπης, ἀλήθειας, δικαιοσύνης, ὁμορφιάς. Στοχαστικὰ πάντα τὰ διηγήματά της, βαθιὰ ψυχολογημένα καὶ μὲ πρωτότυπη ἐμπνευση, σύλληψη κ' ἐχτέλεση, πάλλου ἀπὸ ἀνθρωπισμὸ κ' εὐγένεια, συγκινοῦν καὶ πείθουν μὲ τὴν ἀλήθεια τους. Ἰδιαιτέρα τὸ τελευταῖο τῆς διβλίο «Γιὰ τὸ δίκιο» εἶν' ἕνα βαθιὰ ἀνθρωπιστικὸ ἔργο, μιὰ ζωντανὴ κραυγὴ ἐνάντια στὴν ἀδικία καὶ στὸν πόλεμο. Εἶναι γραμμένο μὲ αἶμα καὶ δάκρυα καὶ φωτιά, μὲ τὸ αἶμα καὶ τὰ δάκρυα καὶ τὴ φωτιά ποὺ πνίξαν τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸν τελευταῖο πόλεμο, κάνοντας τὴ ζωὴ του μιὰν ἀσήμαντη λεπτομέρεια, ποὺ δὲ λογαριάζοταν γιὰ τίποτε μέσα στὴν πλήμμουρα τῆς ἀδικίας καὶ τῆς ὁμαδικῆς παραφροσύνης ποὺ κύλησε ἡ ἀνθρωπότητα. Τὸ γράψιμο τῆς ἐδῶ ἔχει κάτι ἀπὸ τὴ λαχναρισμένη ροὴ τῶν γεγονότων ποὺ περιγράφει. Ἀναβλύζουν πληθωρικὰ κ' ἑλλειπτικὰ τὰ ποικίλα γεγονότα τῆς ζωῆς, εἴτε σὰν ἀμειψία ἐντύπωση εἴτε σὰν ἀνάμνηση, καὶ μπλέκονται ἀνάμεικτα του καὶ μπερδεύονται σὰ μέσα σ' ὄνειρο ἐφιαλτικὸ, ἔτσι ποὺ κάποτε δύσκολα ξεχωρίζονται. Σίγουρα τὸ ἔργο τῆς αὐτῆς εἶναι ἕνα σημαντικό καὶ ἄξιο ἀπόχρημα τῆς κυπριακῆς εἰδικά, ἀλλὰ καὶ γενικώτερα τῆς νεοελληνικῆς διηγηματογραφίας. Κ' ἀπ' ὅσο ξαίρω, ἡ Μαρία Ρουσιᾶ δουλεύει ἀκατάπαυτα πάνω σὲ νέα ἔργα τῆς, διηγήματα καὶ μυθιστορήματα, συνθετικώτερα, μὲ δυνατώτερη τὴν πνοὴ καὶ πλατύτερη ματιὰ, ποὺ ἀγκαλιάζουν ὄλο τὸ δράμα τῆς ἐποχῆς μας. Περιμένουμε τὴν ἐκδοστὴ τους μὲ δικαιολογημένη λαχτάρια.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

Ο ΜΑΗΣ

Ὁ Μάης ἀνθοστέφανος στὸ περιβόλι ἐσιτάθη
κί' ἀνθισαν τ' ἀγιοκλήματα καὶ οἱ πορτοκαλιές,
κάθε κλωνάρι καὶ δεντρί μὲ λούλουδα ἐστολιστή,
κάθε γωνιά ἐγιόμισε μὲ μῦρα κί' εὐωδιές....

Ἡ νεῖα κί' ὁ νεῖος κινήσανε τὸ Μάη νὰ χαιρετίσουν'
κί' οἱ ἔρωτες, ποὺ παίζουνε μέσ' τ' ἀνθισμένα κλώνια,
τεντώνουνε τὰ τόξα τους καὶ γλυκοσαῖτεύουν
τις τρυφερές τους τις καρδιές.... Γελοῦνε τ' ἀηδόνια...

Κελαῖδουνε τὰ πουλιά ἀπόκοσμους σκοποὺς
κ' ἡ φύση, ποὺ στολιστήκε τοῦ Μάη τις χαρές,
μ' ἕνα ποτῆρι ἄλικο, γλυκὸ κρασί κερνάει
τὴ νεῖότη, καὶ τοῦ ἔρωτα γλυκαίνει τις πληγές.

ΑΥΓΗ ΡΟΔΙΝΗ

ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Σκοπὸς τῶν Πειραματικῶν σχολείων. Τὰ Πειραματικά σχολεία(1) ἀποσκοποῦν εἰς τὰ ἑξῆς :

1. Νὰ ὑποδείξουν εἰς τοὺς διδασκάλους καὶ εἰς ὄλους ἐν γένει τοὺς ἐνδιαφερομένους ποῖος εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ συγχρόνου δημοτικοῦ σχολείου. Καὶ

2. Νὰ ὑποδείξουν εἰς τοὺς διδασκάλους τὴν ἐφαρμογὴν μερικῶν νέων διδακτικῶν μεθόδων καὶ τὴν χρῆσιν ποικίλων βοηθητικῶν μέσων, διὰ τῶν ὁποίων ἡ ἐργασία τοῦ σχολείου γίνεται πολὺ εὐκολοῦς, ἐνδιαφέρουσα καὶ εὐχάριστος, τόσον διὰ τὸν διδάσκαλον ὅσον καὶ διὰ τὰ παιδιά.

Ὁ σκοπὸς τοῦ συγχρόνου Δημοτικοῦ Σχολείου. Κατὰ τὰς νεωτέρας ἀντιλήψεις τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης τὸ σύγχρονον δημοτικὸν σχολεῖον δὲν θεωρεῖται μόνον ἢ κυρίως ὡς σχολεῖον γνώσεων. Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ἔχει ἐξεσθαιῶς μεταξὺ τῶν σκοπῶν του τὸ νὰ δώσῃ εἰς τὰ παιδιά διαφόρους ἀναγκαίας καὶ ἀναλόγους πρὸς τὴν ἡλικίαν των γνώσεις καὶ συγκεκριμένως μεγάλην ἀναγνωστικὴν δεξιότητα, ἰκανότητα εἰς τὸ νὰ κατανοοῦν ὅσα ἀναγινώσκουν, ἀναγκαίας διὰ τὸν κοινωνικὸν βίον ἀριθμητικὰς γνώσεις, διαφόρους ἐγκυκλοπαιδικὰς γνώσεις ἀπὸ τὸ μᾶθημα τῶν Θρησκευτικῶν, τῆς Ἱστορίας, τῆς Γεωγραφίας, τῆς Μελέτης τῆς Φύσεως κλπ. καθὼς καὶ ἄλλας πρακτικὰς καὶ τεχνικὰς ἰκανότητας. Οἱ κυριώτεροι ὅμως σκοποὶ καὶ αἱ κυριώτερα ἐπιδιώξεις τοῦ συγχρόνου δημοτικοῦ σχολείου εἶναι οἱ ἑξῆς :

1. Νὰ αὐξήσῃ τὴν κρίσιν τῶν παιδιῶν.

2. Νὰ ἐνθαρρύνῃ τὰ παιδιά πρὸς αὐτενέργειαν καὶ αὐτοέρευναν.

3. Νὰ προαγάγῃ τὴν κοινωνικότητα τῶν παιδιῶν.

4. Νὰ δημιουργήσῃ χαρακτῆρας καλοῦς καὶ γεμάτους ἀπὸ θάρρους, εὐλκρίνειαν καὶ ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὰ ἄλλα παιδιά, πρὸς τοὺς διδασκάλους, πρὸς τὸ σχολεῖον, πρὸς τοὺς γονεῖς, πρὸς τὴν πατρίδα καὶ πρὸς τὸν ἅλλον κόσμον. Καὶ

5. Νὰ ἐμβάλῃ εἰς τὴν ψυχὴν τῶν παιδιῶν μεγάλην ἀγάπην πρὸς τὸ βιβλίον. Ἡ πρὸς τὸ βιβλίον ἀγάπη τῶν παιδιῶν θεωρεῖται ὡς ἕνας πολὺ σπουδαῖος σκοπὸς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο ἡ σύγχρονος ἀντιλήψις εἶναι ὅτι καλὸς διδάσκαλος δὲν εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κάμνει τὰ παιδιά ἰκανὰ νὰ ἀποστηθίσουν τὸ περιεχόμενον τῶν διαφόρων βιβλίων, ἀλλὰ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κάμνει τὰ παιδιά ἰκανὰ νὰ σκέπτονται καὶ ὁ ὁποῖος ἐμπνέει εἰς τὰ παιδιά τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον ὕστερα θὰ εἶναι ὁ ἀχώριστος σύντροφος των καὶ θὰ τὰ βοηθῇ νὰ μαθαίνουν μόνον μὲ ἰδικὴν των ἔρευναν καὶ ἐνέργειαν.

Διὰ τὸ ἴδιον ζήτημα ὁ Ἄγγλος ἐκπαιδευτικὸς Μπράουν λέγει τὰ ἑξῆς :

«Εἰς παλαιότερα χρόνια ὁ σκοπὸς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἦτο νὰ δώσῃ εἰς τὰ παιδιά γνώσεις καὶ νὰ τὰ βοηθῆσῃ νὰ ἀποθηκεύσουν εἰς τὸν νοῦν των πολλὰ γεγονότα. Σήμερον ὅμως ὁ σκοπὸς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου εἶναι νὰ διδάξῃ καὶ ὀδηγήσῃ τὰ παιδιά πῶς θὰ ἀρχίσουν νὰ δοκιμάζουν νὰ μαθαίνουν μόνον. Τὸ παλαιὸν δημοτικὸν σχολεῖον ἐπηρεάζετο ἀπὸ ἑξωτερικοῦς παράγοντας καὶ περιωριζέτο καὶ ἀπερροφᾶτο ἀπὸ ἓν μόνον πρᾶγμα, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ πῶς θὰ κάμῃ τὸ παιδί ἰκανόν, διὰ νὰ περάσῃ τὰς εἰσαγωγικὰς ἐξετάσεις καὶ εἰσαχθῇ εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα. Τὸ σημερινὸν ὅμως δημοτικὸν σχολεῖον ἐπιδιώκει καὶ τὰ ἑξῆς :

(α) Νὰ προαγάγῃ τὴν αὐτενέργειαν καὶ τὴν κρίσιν τῶν παιδιῶν, διότι αἱ ἰκανότητες αὗται ὀδηγοῦν εἰς τὴν αὐτοεκπαιδευσιν, ἡ ὁποία εἶναι τόσον πολὺτιμος εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν.

(β) Νὰ δώσῃ εἰς τὰ παιδιά διαφόρους εὐκαιρίας, διὰ νὰ χρησιμοποιήσουν τὸ βιβλίον καὶ νὰ ἐνθαρρύνῃ νὰ ἐπισκέπτονται τὰς βιβλιοθήκας τοῦ σχο-

(1) Στὴ μελέτη αὕτῃ μὲ τὸν ὄρο «Πειραματικὸ Σχολεῖο» δὲν ἀποδίδεται τὸ καθαστὸ Πειραματικόν, ποὺ χρησιμεύει πρὸς πειραματισμὸ καὶ δοκιμὴ νέων διδακτικῶν συστημάτων καὶ μεθόδων, ἀλλὰ μίᾳ μορφῇ Προτύπου Σχολείου, ποὺ ἐρίσκειται ἀκόμη στὸ στάδιο τοῦ πειραματισμοῦ. Τέτοιοι ἀνάμικτοι τύποι Πειραματικῶν καὶ Προτύπων Σχολείων ὑπάρχουν στὴν Ἑλλάδα, Ἀγγλίαν, Ἰταλίαν καὶ κυρίως στὴν Ἑλβετία καὶ τίς Σκανδιναυικὰς χώρας. Ὁ ὄρος «Πειραματικόν» χρησιμοποιεῖται, ἔλλειψι ἄλλου, μὲ τὴν οὐμῶστικὴν κί' ὄχι τὴν πραγματικὴν σημασίαν του.— Σ. «Κ. ΓΡ.».

λείου ή άλλας, διὰ τὰ εὐρίσκουν μερικά πράγματα δι' αὐτοερέυνης. Ὅταν τὰ παιδιά συνηθίσουν, ἀπό τὸν καιρὸν ποὺ εἶναι εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, νὰ αὐτοεργούν, ἀργότερα, ὅταν θὰ εἶναι εἰς ἀνώτερα σχολεῖα, θὰ ἔχουν ὀλιγώτεραν ἀνάγκην τῶν ἄλλων καὶ θὰ χρησιμοποιοῦν τὰς ἰδικὰς τῶν πτέρυγας, διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὴν ποθητὴν αὐτοεκπαίδευσιν. Τὸ παλαιὸν δημοτικὸν σχολεῖον ἀπέτυχεν εἰς τὸ νὰ δημιουργήσῃ μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τῶν παιδιῶν τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ βιβλίον. Τὸ σημερινὸν ὁμως δημοτικὸν σχολεῖον ἐπιδιώκει διὰ παντὸς τρόπου νὰ δώσῃ εἰς τὰ παιδιά ταύτην τὴν ἀρετὴν, ἣ ὁποία ἀναμφιβόλως θὰ ἀυξηθῇ πολὺ εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα.

Πῶς ἐργάζονται τὰ Πειραματικὰ σχολεῖα. Τὰ Πειραματικὰ σχολεῖα, διὰ νὰ ἐπιτύχουν εἰς τὰς κυριώτερας ἐπιδιώξεις τοῦ συγχρόνου δημοτικοῦ σχολεῖου ἐργάζονται ὡς ἑξῆς :

1. Διὰ νὰ αὐξήσουν τὴν κρίσιν τῶν παιδιῶν, οἱ διδάσκαλοι τῶν Πειρ. σχολείων κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν διαφόρων μαθημάτων, φροντίζουν διὰ διαφόρων ἐποπτικῶν μέσων καὶ ἄλλων ἐπινοήσεων νὰ βοηθήσουν τὰ παιδιά εἰς τὸ νὰ κάμουν διαφόρους παρατηρήσεις σχετικὰς μὲ τὸ νέον μάθημα. Κατόπιν προκαλοῦν μίαν συζήτησιν τῆς τάξεως, ἐνθαρρύνοντες τὰ παιδιά νὰ υποβάλλουν τὰς ἀπορίας τῶν καὶ διαφόρους ἄλλας ἐρωτήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἀπαντοῦν τὰ ἄλλα παιδιά τῆς τάξεως ἢ, ἂν εἶναι ἀνάγκη, ὁ διδάσκαλος. Κατὰ τὴν συζήτησιν ταύτην ὁ διδάσκαλος κάμνει μεγάλην χρῆσιν τῆς ἐρωτήσεως διατί; καὶ ἐν γένει τῶν ἐρωτήσεων ἐκείνων, διὰ τῶν ὁποίων προάγεται ἡ σκέψις καὶ ἡ κρίσις τῶν παιδιῶν. Αἱ ἐρωτήσεις, αἱ ὁποῖαι ἀνάγονται κυρίως εἰς τὴν μνήμην τῶν παιδιῶν εἶναι ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτεραι. Τέλος, μετὰ τὴν συζήτησιν, ἀναθέτουν εἰς τὰ παιδιά διαφόρους ἀναπαραστατικὰς καὶ πρακτικὰς ἐργασίας, ἢ διδοῦν εἰς αὐτὰ ἀτομικὰς ἐργασίας ἢ ζητοῦν ἀπὸ τὰ παιδιά νὰ ἀπαντήσουν προφορικῶς ἢ γραπτῶς εἰς μερικάς ἐρωτήσεις μὲ σκοπὸν καὶ πάλιν νὰ προαγάγουν τὴν σκέψιν καὶ τὴν κρίσιν τῶν. Εἰς τὰ Πειραματικὰ σχολεῖα τὸ παιδί δὲν εἶναι πλέον ὁ παθητικὸς ἀκροατὴς τοῦ παλαιοῦ σχολεῖου, ἀλλὰ πρόσωπον ζωντανόν, τὸ ὁποῖον ἔχει δικαίωμα καὶ καθῆκον νὰ λαμβάνῃ ζωηρὸν μέρος εἰς τὸ μάθημα.

2. Διὰ νὰ ἐνθαρρύνουν τὰ παιδιά πρὸς αὐτενέργειαν καὶ αὐτοερέυναν, οἱ διδάσκαλοι τῶν Πειρ. σχολείων ζητοῦν πρῶτον ἀπὸ τὴν τάξιν νὰ ἀναθέσῃ εἰς ἕνα μαθητὴν ἢ εἰς μίαν ὁμάδα μαθητῶν νὰ κάμῃ μίαν ἔκθεσιν ἢ πραγματείαν ἐπὶ ὠρισμένου θέματος. Δεύτερον ὑποδεικνύουν εἰς τὰ παιδιά, τὰ ὁποῖα θὰ ἀναλάβουν νὰ κάμουν τὴν ἔκθεσιν, τὰς διαφόρους πηγὰς (βιβλία, περιοδικὰ κ.λπ.) εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἀνατρέξουν, διὰ νὰ εὔρουν ὅσα τοῦς χρειάζονται, καθὼς καὶ τὴν βιβλιοθήκην ἢ ἄλλα μέρη ὅπου θὰ εὔρουν τὰ βοηθήματα ταῦτα. Τέλος ἐνθαρρύνουν τὰ παιδιά νὰ διαβάζουν τὰς τοιαύτας ἐκθέσεις τῶν ἐνώπιον τῆς τάξεως ἢ εἰς τὴν μαθητικὴν λέσχην καὶ νὰ ἀπαντοῦν εἰς τὰς ἐρωτήσεις, τὰς ὁποίας υποβάλλουν τὰ ἄλλα παιδιά κατὰ τὴν σχετικὴν συζήτησιν, ἢ ὁποία ἐπακολουθεῖ. Ἡ ἐργασία αὕτη γίνεται κυρίως, εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις.

3. Διὰ νὰ προαγάγουν τὴν κοινωνικότητα τῶν παιδιῶν, οἱ διδάσκαλοι τῶν Πειραματικῶν σχολείων κάμνουν τὰ ἑξῆς :

(α) Ἰδρύουν μαθητικὰς κοινότητας. Ἐκάστη μαθητικὴ κοινότης ἔχει τοὺς ἀρχηγούς της, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὠρισμένα ἀξιώματα καὶ δικαιώματα, ἀλλὰ καὶ ὠριμμένας εὐθύνας καὶ καθήκοντα. Ἡ μαθητικὴ κοινότης λειτουργεῖ καὶ ἐργάζεται ὡς μία πραγματικὴ κοινότης. Αὕτη ἀποφασίζει καὶ υποβάλλει εἰς τὴν ἔγκρισιν τοῦ διδασκάλου τὴν ὀργάνωσιν ἑορτῶν διὰ φιланθρωπικῶς σκοποῦς, εἰσφορῶν διὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν, σχολικῶν ἐκδρομῶν, ἐπισκέψεων εἰς ἄλλα σχολεῖα, φιλοξενίαν παιδιῶν γειτονικῶν καὶ ἄλλων σχολείων, σχολικῶν βιβλιοθηκῶν, κουκλοθεάτρου ἢ παιδικοῦ θεάτρου κλπ. Αἱ ἀποφάσεις αὐταὶ λαμβάνονται εἰς σχετικὰς συνεδριάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας τηροῦνται καὶ τὰ ἀναγκαῖα πρακτικά.

(β) Ἰδρύουν μαθητικὰς λέσχας. Ἐκάστη μαθητικὴ λέσχη ἔχει καὶ πάλιν τοὺς ἀρχηγούς της, οἱ ὁποῖοι κανονίζουν τὰς ὥρας τῶν παιγνιδιῶν, ἀτομικῶν ἢ ὁμαδικῶν, τὰς ὥρας τῆς ἀναγνώσεως, τὰς ὥρας τῶν συζητήσεων, τὰς ὥρας τῆς ἀναγνώσεως τῶν πραγματειῶν μερικῶν παιδιῶν τῶν ἀνωτέρων τάξεων καὶ τὰς ὥρας τῶν διαλέξεων, τὰς ὁποίας κάμνουν μερικοὶ ἐπιστήμονες ἢ ἄλλα ἀρμόδια πρόσωπα, τὰ ὁποῖα προσκαλοῦν τὰ παιδιά τῆς μαθητικῆς λέσχης.

(γ) Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν κάμνουν τὴν ἀκόλουθον ἐργασίαν : Προκειμένου π.χ. νὰ διδάξουν εἰς ἕν ἐπόμενονον μάθημα περὶ τοῦ μεταξοσκώληκος, διαιροῦν τὴν τάξιν εἰς τρεῖς π.χ. ομάδας καὶ ἀναθέτουν εἰς τὴν πρώτην ομάδα νὰ μελετήσῃ καὶ φέρῃ σημειώσεις σχετικῶς μετὰ τὴν πατρίδα τοῦ μεταξοσκώληκος, τὴν ζωὴν τοῦ εἰς ἀγρίαν κατάστασιν, τὴν μεταφορὰν τοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην κλπ., εἰς τὴν δευτέραν ομάδα ἀναθέτουν νὰ μελετήσῃ καὶ φέρῃ σημειώσεις σχετικῶς μετὰ τὴν ἔκτροφὴν τοῦ μεταξοσκώληκος καὶ εἰς τὴν τρίτην νὰ φέρῃ σημειώσεις σχετικῶς μετὰ τὴν ἐξαγωγήν τῆς μετάξης, τὴν χρῆσιν αὐτῆς κλπ. Καὶ τὴν ἡμέραν ποῦ θὰ διδαχθῇ τὸ μάθημα, ἕνας μαθητὴς ἀπὸ τὴν πρώτην ομάδα διαβάσει ἐνώπιον ὅλης τῆς τάξεως τὸ προϊόν τῆς ἐρεύνης τῆς ομάδος του. Τὸ ἴδιον κάμνει καὶ ἕνας μαθητὴς ἀπὸ τὴν δευτέραν ομάδα, τὸ ἴδιον καὶ ἕνας μαθητὴς ἀπὸ τὴν τρίτην ομάδα. Κατόπιν ὁ διδάσκαλος προσπαθεῖ νὰ ἐνώσῃ μετὰ προσοχὴν τὸ προϊόν τῆς ἐρεύνης καὶ τῶν τριῶν ομάδων καὶ νὰ κάμῃ πᾶσαν ἀναγκαίαν συμπλήρωσιν. Κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον ἐκάστη ὁμάς καὶ ἕκαστος μαθητὴς προσφέρουν τὴν συνδρομὴν τῶν διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ μαθηματος, ἡ δὲ ἐργασία αὐτὴ προάγει τὰ παιδιὰ εἰς συνεργασίαν, ἐνθαρρύνει τὸ ὁμαδικὸ πνεῦμα καὶ ἐπιτυγχάνει τὴν κοινωνικότητα τῶν παιδιῶν καὶ τοῦ σχολείου.

4. Διὰ νὰ δημιουργήσουν καλοὺς χαρακτήρας καὶ νὰ κάμουν τὰ παιδιὰ νὰ ἀγαπήσουν τὸν διδάσκαλον καὶ τὸ σχολεῖον, οἱ διδάσκαλοι τῶν Πειραματικῶν σχολείων κάμνουν τὰ ἑξῆς :

(α) Φροντίζουν νὰ εἶναι ὑπόδειγμα εὐγενείας καὶ ἀγάπης μεταξύ των.

(β) Εἶναι πολὺ λεπτοὶ ἀπέναντι τῶν παιδιῶν. Οὐδέποτε ὑβρίζουν ἢ προσβάλλουν τὰ παιδιὰ, ἀλλ' οὔτε καὶ τὰ εἰρωνεύονται.

(γ) Χειρίζονται μετὰ τέχνην τὸ ζήτημα τῶν σχολικῶν ποινῶν καὶ ἀποφεύγουν σχεδὸν τελείως τὰς σωματικὰς ποινάς. Κατὰ τὴν ψυχολογίαν αἱ συνήθειαι ἀταξίας τῶν παιδιῶν, ἐξαιρουμένων τῶν ἀνωμάτων καὶ τιῶν πολὺ δυσκόλων παιδιῶν, ὀφείλονται ὄχι εἰς κακὴν φύσιν, ἀλλὰ εἰς ὑπερκεχλιζοῦσαν δραστηριότητα αὐτῶν. Διὰ τὸν λόγον τούτου οἱ διδάσκαλοι τῶν Πειρ. σχολείων δὲν τιμωροῦν τὰ πολὺ ζωηρὰ παιδιὰ, ἀλλὰ δίδουν εἰς αὐτὰ ὀρισμένα ἀξιώματα καὶ ὀρισμένας εὐθύναις εἰς τὰς ὁποίας διοχετεύεται ἡ πλεονάζουσα δραστηριότης τῶν παιδιῶν καὶ τοιουτοτρόπως τὰ πλείστα ἐξ αὐτῶν διορθώνονται. Ὅσα παιδιὰ δὲν διορθώνονται διὰ τοῦ μέτρου τούτου ὑποβάλλονται εἰς στέρησιν μερικῶν ἐλευθεριῶν. Ἐμποδίζονται δηλαδὴ ἀπὸ μερικὰ παιγνίδια, μερικὰς ἐκδρομὰς κλπ. καὶ τοιουτοτρόπως κατὰ τὸ πλεῖστον διορθώνονται. Ἐλάχιστα εἶναι τὰ παιδιὰ τὰ ὁποῖα μένου ἀδιόρθωτα. Ὅταν δὲν ἐπιβάλλονται σωματικαὶ ποιναί, ἀποφεύγονται τὰ μεταξύ τῶν παιδιῶν μῆση, τὰ ὁποῖα δημιουργοῦνται διὰ τῶν διαφόρων ἀμοιβαίων καταγγελιῶν, καὶ δημιουργεῖται μέσα εἰς τὸ σχολεῖον μία κατάστασις εὐχάριστος καὶ ὡραία, ἀπὸ τὴν ὁποίαν γεννᾶται μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τῶν διδασκάλων καὶ τῶν παιδιῶν ὅλως αὐθορμήτως μία ἐκτίμησις καὶ ἀγάπη εἰλικρινῆς καὶ πηγαία, ἐγκάρδιος καὶ ἀμοιβαία, πρὸς μέγα ὄφελος τῶν παιδιῶν καὶ τῆς κοινωνίας ἐν γένει.

5. Εἰς τὰ Πειραματικὰ σχολεῖα ἡ πρὸς τὸ βιβλίον ἀγάπη ἐμβάλλεται εἰς τὴν ψυχὴν τῶν παιδιῶν ὡς ἑξῆς :

(α) Οὐδέποτε ἀπαιτεῖται ἀπὸ τὰ παιδιὰ νὰ ἀποστηθίζον τὸ περιεχόμενον τῶν βιβλίων.

(β) Τὰ παιδιὰ οὐδέποτε ἀντιλαμβάνονται ὅτι τὸ βιβλίον γίνετα ἀφορμὴ νὰ κουράζωνται ἢ νὰ προσβάλλωνται ἢ νὰ τιμωρῶνται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου.

(γ) Δίδονται εἰς τὰ παιδιὰ διάφορα βιβλία, τὸ περιεχόμενον τῶν ὁποίων τέρπει κυριολεκτικῶς τὰ παιδιὰ καὶ κινεῖ μεγάλως τὸ ἐνδιαφέρον των καὶ τοιουτοτρόπως τὰ παιδιὰ ἀποκοτῶν καὶ αἰσθάνονται μίαν πραγματικὴν ἀγάπην πρὸς τὸ βιβλίον.

Τὰ Πειραματικὰ σχολεῖα Λευκωσίας. Ἐπὶ τῆ θάσει τῶν ἀνωτέρω ἀρχῶν ἐλειτούργησαν ἐν Λευκωσίᾳ τρία Πειραματικὰ σχολεῖα : Τὸ Πειραματικὸν σχολεῖον Ἁγίου Ἀντωνίου, ἀπὸ τοῦ Μαρτίου τοῦ 1948, καὶ τὰ Πειραματικὰ σχολεῖα Ὁμορφίας—Νεαπόλεως καὶ Ἁγίου Ἀνδρέου ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ παρελθόντος σχολικοῦ ἔτους. Ἐκ τούτων τὸ πρῶτον διετέλει μέχρι τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἐπι θύραις σχολικοῦ ἔτους ὑπὸ τὴν ἡμετέραν διεύθυνσιν.

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Ἀνάμεσα στὸ πλῆθος τῶν Κυπριακῶν παραμυθιῶν, ποὺ πολλὰ εἶναι ἀκόμα ἀδημοσίευστα, εἶναι μιὰ σειρά ποὺ μπορεῖ ν' ἀποτελέσῃ ξεχωριστὴν κατηγορία μὲ τὸ ὄνομα Π α ρ ο ι μ ι ῶ δ ε ι ς μ ῦ θ ο ι. Στὶς διάφορες δημοσιεύσεις Κυπριακῶν μύθων ποὺ ἔγιναν σὲ περιοδικὰ καὶ βιβλία περιλαμβάνονται μερικοὶ ἀπὸ τοὺς μύθους αὐτοὺς. Ὑπάρχουν ὁμῶς κι ἄλλοι ἀδημοσίευστοι ποὺ φέρονται ἀκόμα στὸ στόμα τοῦ λαοῦ ἢ ἔχουν καταγραφῆ καὶ περιληφθῆ σὲ συλλογές ἀδημοσίευστες.

Τὰ κατωτέρω τρία Κυπριακὰ παραμύθια προέρχονται ἀπὸ δική μου συλλογὴ κι ἀνήκουν στὴν κατηγορία τῶν Κυπριακῶν παροιμιῶδῶν μύθων. Τὸ πρῶτο ἀπ' αὐτὰ παρουσιάζει ξεχωριστὸν ἐνδιαφέρον ἀπὸ τὴν ἀποψη πὼς ἀποτελεῖ παραλλαγὴν παγκοσμίου μύθου καὶ μπορεῖ ἐξαίρετα νὰ συγκριθῆ μὲ τὸν Ἰνδικὸν μῦθον, τὸν μῦθον τοῦ Στεφανίτη καὶ Ἰχνηλάτη, τὸν Γαλλικὸν μῦθον, τὸν μῦθον τῆς Ἡπειροῦ, καὶ τὸν σχετικὸν Κυπριακὸν, τοὺς ὁποίους περιλαμβάνει στὴν ἐκδοσὴ του ὁ κ. Χατζηγιάννου. (1)

Ἡ δημοσίευσί του ἴσως δώσῃ ἀφορμὴ νὰ μαζευτοῦν ὅσα παραμύθια φέρονται ἀκόμα στὸ στόμα τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ καὶ δλοκληρωθῆ μιὰ ἐκδοσὴ στὸ μέλλο, τὸσο πολυτίμη ἀπὸ λαογραφικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς ἀπόψεως.

N. K.

1. Ἐπῆσαν τζαὶ τ' ἀβκά τζαὶ τὸ καλάθι.

Μιάς βολάν τζ' ἔναν τζιαῖρον εἰσιεν ἕναγ κοπελλοῦιν τζ' ἀγκωνίστη (δ) κυὸ σελίνια. Ἐκράεν τα κάμπουσεσ ἡμέρες τζ' ἐοκέφτετουν εἰντα νὰ τὰ κάμη. Νὰ τὰ φυλάξῃ ἔσσω ; Ἄν τοῦ τὰ κλέψουιν ; Νὰ τὰ παῖξῃ κουμάριν νὰ τὰ πολλύνῃ ; Ἄν τοῦ τὰ πάρουν ; Σκέφτου, σκέφτου, ἐποφάσιεν νὰ γοράσῃ τίποτε, νὰ τὸ πουλήσῃ, νὰ τὰ πολλύνῃ. Ἐγόρασεν ἀβκά. Ἐγέμωσεν ἕναγ καλάθιν, ἐπῆε στήχ Χώραν, ἐπούλησέν τα, τζαὶ τὰ σελίνια ἐ(γ)ινῆκαν τρία. Πάλ' ἐγόρασεν ἀβκά. Ἐπούλησεν τα τζαὶ τζεῖνα τζ' ἐκέρτισεν τζ' ἄλλα. Τέ, τέ, (2) ἐπόλλυεν τὰ σελίνια. Ἐ(γ)ινῆκαν (δ)κυὸ λίρες.

Μιὰν ἡμέραν ἐγέμωσεν τὸ καλάθιν τοῦ ἀβκά τζ' ἐλάμισεμ ποὺ τὸ Δάλιν νὰ πὰ' στήχ Χώρα. Ἄμαν ἔφτασε στὸν Ἄλυκόν, (3) ἦθρεν τογ κατεασμένον. (4) Ἐσοκέφτην νὰ κάτση νάκκον νὰ πνάσῃ, ὥσπου νὰ κάτση (5) λλιόν ὁ ποταμὸς νὰ μπορήσῃ νὰ ρεῖῃ. Ἐβαλεν τὸ καλάθῃ χαμαί, τζ' ἔκατσεμ πὰ' στήμ πέτρα. Σὰν ἐκάχეთον, ἐπικιέν τον ἡ συλλογῃ. Ἐλάλεμ ποὺ μέσα του :

«Ἐτσι ποὺ πάω, ἐν νὰ κερτίσω πολλὰ ριάλια, Ἄμαγ κερτίσω ἀλλὸ λλία, νὰ γοράσω ἕναγ γαούριν νὰ μὲν τυρανοῦμαι μέσ' τὲς στράτες. Ἄμα τὰ πολλύνω τζ' ἄλλον νὰ πουλήσω τὸ γαούριν νὰ γοράσω μούλαν, τζ' ὕστερα νὰ πουλήσω τὴμ μούλαν νὰ γοράσω ἀππαρο, νὰ περνῶ ππασιάς. Νὰ πααίννω στογ καθενέν νὰ θάλλω τὶναμ πόμ πὰ' στ' ἄλλον, ἔτο ἔτσι».

Τὴν ὥραμ ποὺ σήκωσεν τὸ πόνιν του, ντζίξει τοῦ καλαθιοῦ, ἐπουκουπίστημ' μέσ' τὸμ ποταμὸ, τζ' ἔπαιρνέν τὸ τὸ νερόν. ἦθουν νὰ σκάση ποὺ τὸ μαράζιν του. Τζεῖν' τὴν ὥραν ἔφτασεν τζ' αἰ μαι ἕνας ποὺ (τ)ὸν ἔξερεν, τζ' ἀρώτησέν τον εἰντα ἴπαθεν τζ' ἔμ' μαραζώμενος. Μὲ δκυὸ σιελην καμένα λαλεῖ του :

«Ἐπῆσαν τζαὶ τ' ἀβκά τζαὶ τὸ καλάθιν». Τζ' εἶπεν του τὴν ἱστορίαγ, καλῆ ὥρα, ὅπως σὰς τὴλ λαλῶ ἐγιώ τωρά.
(Δάλι).

2. Κάμε τὸ καλὸν τζαὶ ρίψε το στογ γιαλὸ

Μιάς βολάν εἰσιεν ἕναγ κοπέλλι φτωχὸν τζ' ἀρφανὸν τζ' ἐπῆεν εἰς τὴχ Χώραν (6) νάθρη καμιάδ δουλειάν νὰ ζήσῃ. Ἐμπηκεγ κοπέλλιν (7) σ' ἕναμ πραγματευτήν. Ἐμαθεμ ἴπο οὔλες τέ γλώσσεσ, τζαὶ τ' ἀφεντικὸν του ἀάπαντο πολλὰ. Μιὰν ἡμέραλ λαλεῖ τῆσ γεναικάσ του :

(1) Κυρ. Χατζηγιάννου : Κυπριακοὶ μῦθοι, Λευκωσία, 1949.— (2) Φράση ποὺ σημαίνει ἐπανάληψη τῆσ ἴδιασ πράξῃς.— (3) Ὁ Ἄλυκός εἶναι χεῖμαρροσ, παραπόταμοσ τοῦ Γιαλιά μὲ τὸν ὅποιον ἐνώταται κοντὰ στὸ χωριὸ Ἄις Σωζόμενοσ. Τὸ λένε Ἄλυκὸ ἐπειδὴ τὸ νερὸ του εἶναι ὑφάμυρο.— (4) Κατεασμένος = πλημμυρισμένος.— (5) Νὰ κάτση ὁ ποταμὸς = νὰ χαμῆλωσῃ τὸ νερὸ του.— (6) Τὴν Λευκωσιάν.— (7) Ὑπάλληλοσ.

—«'Ακουσε, γυναίκα. Τοῦντ' τὸ κοπέλλιμ μας ἐμ' πολλὰ καλὸν τζ' ἀξιο. Χέλω δ,τι λὸς περνοῦμεν ἐμείς, νὰ περνᾷ τζαὶ τοῦτον, τζαὶ στὸ φαίν του τζαὶ στὰ ροῦχα του τζαὶ στὸ πεσοῖν του.»(8)

—«Καλὸ, λαλεῖ του ἡ γυναίκα. 'Αφουὸ τοῦ ταιρκάζει, γιατί νὰ μεμ περνᾷ καλᾷ.»

Εἶχαν το σὰν τὸ παῖν τους, τζ' ἦθουν τζαὶ τζεῖνομ πολλὰ ἐφκαριστημένομ πολὺ λόου τους.

Μιὰν ἡμέραμ πού ἐμῆάλυνεγ καλᾷ, τὸ κοπέλλιμ λαλεῖ τ' ἀφεντικοῦ του:

—«'Αθ θέλης, μάστρε, νὰ μ' ἀ(φ)ήκης νὰ πάω πέρα. "Ἰσια χωρεῖς τζ' ἐσοῦ, οἱ (δ)ουλειῖς ἐκ κκεσάτιν(9) τῶρα.»

Τ' ἀφεντικόν του τέλος πάντων ἐδέχτην. "Ἐφυνε τζ' ἐπῆμε πέρα. Στῆμ περαιοῖαμ πού πῆεν ὕστερα πού λλίον τζαιρόν οἱ Τοῦριτζοὶ ἐμῆμαμ ποθαμμασμένομ ποῦξερην τόσε γλώσσες, τζ' ἦθουν τζαὶ τόσοσ καλωσουνάτος, τζ' ἀγαποῦσαν τον οἰλοῖ. "Ἀμαν ἐπέχανεν ὁ Ππασιάς τους, ἐκάμαν τον τοῦτο Ππασιά. Τόσην ἀγάπην τὸν εἶχαν.

'Ο πραγματευτῆς ὕστερα πού λλίον τζαιρόν ἐφτώσιυεν. 'Ἐπούλησεν τζαὶ (τ)ὸ μαχαζῖν τζαὶ τὰ σπιδκῖα, τζ' ἐπκῖαεν τῆγ γεναῖκαν του τζ' ἐπῆμε πέρα. 'Ἐ(γ)ύρισεμ πολλοὺς τόπους. (Δ)έν τοῦμεινεδ δεκάρα, τζ' ἐκατάντησεν νὰ (δ)κιακονᾷ(10) νὰ ζήση. Μιὰν ἡμέραν, σὰν ἐδκιακόναν ἐπῆεν τζαὶ στὸ σπῖτιν τοῦ Ππασιά. 'Αχτύπησεν τῆμ πόρταν τζαὶ ράστην(11) ἦρτεν ὁ Ππασιάς. Θωρεῖ ἕναγ γέρον τζαὶ μιὰγ κοτζάκκριν τζαὶ ζητοῦν του ψυικόν. "Ἀμα τοὺς εἰ(δ)εν ἀγρώνισέν τους, (12) τζ' ἐκάλεσέν τους νὰ πᾶν ἔσσω. Τζεῖνοι (δ)έν ἐμπαῖννασι, γιατί ἐφοοῦνται μεμ πᾶ τζαὶ ἐχυμώχην ὁ Ππασιάς τζ' ἐν νὰ (τ)οὺς φυλακώση, πῶς ἐφατζῖσαν τῆμ πόρταν του. Στὰ πολλὰ ἐπῆαν. "Ἐβαλέν τους τζ' ἐκάτσαμ πᾶ' σ' ἕναγ καναπέν, ἐκάτσην τζαὶ τζεῖνος κοντά τους, τζαὶ λαλεῖ τους :

«Κάμε τὸ καλὸν τζαὶ ρῖψε το στόγ γιαλόν», τζ' εἶπεν τους πκοῖός ἐνι, τζ' εἶντα λὸς ἐ(γ)ῖνηκε Ππασιάς. "Ἐκαμέν τους τραπέζιμ μὲν ἀρωτήσεις, τζ' ἐ(δ)ωκέν τους τζαὶ ριάλια πόλικα, τζ' ἐζῆσαν τζεῖνοι καλᾷ, τζ' ἐμείς καλᾷτερα.

('Αλάμπρα).

3. 'Ο σιεμῶνας τζαὶ τὸ καλοτζαῖρι

Μιᾷθ βολᾶν τζ' ἕναν τζαιρόν εἰσιεν ἕναγ γέρον τζαὶ μιὰγ κοτζάκκρη. Μιὰν ἡμέραν ὁ γέρος σὰν ἐσάριζεν, ἦθρεν ἕναγ κουσίαν,(13) τζ' ἐφύτεπέν το μέσ' τῆν αὐλήν του. Τὸ κουσίαν ἐβλάστησεν τζ' ἐ(γ)ῖνημ μιᾷ κουσιᾷ μῆαλή, ποῦφτανεν ὡς τὸν οὐρανόν. "Υστερις πού λλίον τζαιρόν ὁ γέρος ἐσκέφτην νὰ θκῆ πᾶ' στῆγ κουσιᾷν νὰ δῆ ὡς πού φτάνει. Πᾶ' στῆμ μούττην της, ἦθρεν τὸ σιεμῶνας τζαὶ τὸ καλοτζαῖριν τζ' ἐμαλλῶναν, πκοῖός ἐν' ὁ καλός, ὁ σιεμῶνας, δεξά τὸ καλοτζαῖριν. "Ἀμα εἰ(δ)αν τὸγ γέρον, ἀρωτήσαν τον νὰ (δ)οῦμεν εἶντα λαλεῖ. 'Ο γέρος λαλεῖ τους :

«Τζ' ὁ σιεμῶνας ἐγ' καλός, τζαὶ τὸ καλοτζαῖριν ἐγ καλὸ.»

"Ἀμα τοὺς εἶπεν ἐτσι, ἄρεσέν τους, τζ' ἐχαρίσαν του ἕνασ' σιερομυλοῦιν,(14) τζαὶ λαλοῦν του :

«Γέρο, τοῦ' ν τὸ σιερομυλοῦιν, ἄμα τοῦ πῆς: "Ἐσκαρ μου ττουρλοῦ, ττουρλοῦ,(15) ἐν νὰ σοῦ θκᾷλλη λογιῶλ λογιῶμ πράματα.»

'Ο γέρος ἐπκῖαεν τὸ σιερομυλοῦιν τζ' ἐκατέγ κάτω. Καχίσκει το μέσ' τῆν αὐλήν, τζαὶ λαλεῖ του: «'Ἐσκαρ μου ττουρλοῦ, ττουρλοῦ, σιερομυλοῦιμ μου». Τὸ σιερομυλοῦιν ἀρκίνησεγ γυρούς, τζ' ἐσκαλελ λογιῶλ λογιῶμ πράματα, τζ' ἐγέμωσεν ἡ αὐλή. "Ἐμαχέν το ὁ θασιλέας, τζ' ἐμῆνυσεν τοῦ γέρου πῶς ἐν νὰ πᾶη ἔσσω του. "Ὅσον τζῖ' ἄκουσεν ἐτσι ὁ γέρος, ἐσιᾷσiareν(16) τζ' ἐβθοῦραμ πάνω κάτω, τζ' ἐσκέφετεμ πού νὰ (τ)ὸν κάτση, τζ' εἶντα λὸς νὰ τὸν ἐφκαριστήση, ἀφουὸ ἦτοφ φτωχός. 'Αττυμῆχηκεν τὸ σιερομυλοῦιν τζ' ἐβαλέν το, τζ' ἐσκαλέν του τραπέζια, τσαῖρες, μασαῖρακα τζαὶ κουτάλια, τζαὶ πρότσες ὀλόγρουσα, γάλους, ὄρνιχες, τζ' ἄλλα πράματα, ὅ,τι ἐγρειάζετοῦν. "Ἐμῆν ὁ θασιλέας τζ' ἐπεριποῖηχην τον ὅπως ἐπρεπεν. 'Ο θασιλέας ἐπαρᾶξενεῦτημ πού τᾶ εἰ(δ)εν τζεῖινα οὔλλα, τζ' ἀρώτησεν τὸγ γέρομ

(8) Τὸ κρεβάτι πού κοιμάται.— (9) Τουρκικὴ λέξη πού σημαίνει στασιμότητα στὶς ἐμπορικὲς ἐργασίες.— (10) Νὰ ζητιανεύω.— (11) Κατὰ τόχην.— (12) Τοὺς κατάλαθε.— (13) Κουκί, κύαμο.— (14) Μικρὸς χερδύλομ.— (15) Εἰδῶν, εἰδῶν.— (16) Τάχασε.

πού τὰ ἦθρεν τζεῖνα οὐλλα, φτωγὸς ἄγρωπος. Ὁ γέρος εἶπεν του τὴν ἀλήκειαν, πὼς τζεῖν τὰ πράματα οὐλλα ἔβκαλέν τα τὸ σιερομυλοῦν του. Ὁ βασιλέας ἔπκιαεν τὸν γέροντ' πο τζεῖ πὸ δά τζ' ἐκατάφερον τον ν' ἀλλάξουν. Νά τοῦ (δ)ώκη ὁ γέρος τὸ σιερομυλοῦν, τζαῖ νά τοῦ (δ)ώκη τζ' ὁ βασιλέας ἔναγ γαοῦριμ πούσιεζε γρουσά. Ἐδέχτην ὁ γέρος, γιατί ὁ βασιλέας ἐπῆρεν τὸ γαοῦριμ μιτά του, τζ' ἄμα τοῦ ντζισεν ἐτσά(17) ἔβκαλεν ἔναγ γρουσόν, ἐξάναντζισέν του, ἔβκαλεν ἄλλο ν'αν, ἄλλο ν'αν ὡς τὰ πέντε.

Ὁ βασιλέας ἐπῆρεν τὸ σιερομυλοῦν ἔσσω του. Ἄμαν τζ' ἐπῆρεν το, λαλεῖ του : «Ἐβκαρ μου ττουρλοῦ, ττουρλοῦ, σιερομυλοῦμ μου», τζ' ἔβκαλέν του μιὰγ κοπήμ μαύρους, τζ' οἱ μαῦροι τζεῖνοι ἔθεν νά σκοτώσουν τὸν βασιλέαν. Ὁ βασιλέας ἐφοήχηκεν τζ' ἔπκιαεν τὸ σιερομυλοῦν τζ' ἐπῆρεν το τοῦ γέρου, τζ' ἔπκιαεν τὸ γαοῦριμ του πίσω.

Μιὰν ἡμέραν ἡ κοτζιάκαρη, (18) ἔ(δ)οξέν της νά βκῆ πὰ στήγ κουτσιάν. Πά στήμ μούτην ἦθρεν τόσ σιειμώναν τζαῖ τὸ καλοτζαῖριν, τζ' ἐμαλλώναν πκοιὸς ἐν' ὁ καλλιτέρος. Ἄμαν εἰ(δ)αν τὴγ κοτζιάκαρην ἀρωτῆσαν τὴν νά (δ)οῦμεν εἰντα λαλεῖ.

—«Ἀνάθθεμάν τα τζαῖ τὰ δκυό, λαλεῖ τους. Μὲ ὁ σιειμώνας φελᾶ, μὲ τὸ καλοτζαῖριν».

Ἐ(δ)ῶκαν της μιὰσ σακκούλλα γεμάτην, τζ' εἶπαν της νά πάη ἔσσω της, νά βιώση τὲς πόρτες, τὰ παναχούρκα, τζαῖ νά στουππώση οὐλλες τὲς τρύπες, τζ' ὕστερα νά (τ)ὴν ἀνοιξῆ.

Ἡ κοτζιάκαρη ἐθάρηεμ πὼς ἡ σακκούλλα ἐγ' γεμάτη γρουσά, τζαῖ γιὰ τοῦτον ἐπαρταντζεῖλαν της ἔτσι, γιὰ νά μὲν τῆδ δῆ κανένας. Ἐκαμεσ σάν τῆς ἐπαρταντζεῖλαν, τζ' ἀνοιξεν τῆσ σακκούλλαν. Ἐπεταχτήκαμ πὸ μέσα κουφάες τζ' ἐγέμωσεν τὸ σπίτι. Οἱ κουφάες ἐτυλιχτήκαμ πάνω στήγ κοτζιάκαρην, τζ' ἐπνίξαν τὴν.

Ἐρκεται ὁ γέρος π' ὄξω, πάει ν' ἀνοιξῆ τὴμ πόρταν, (δ)ὲν ἀνοιεῖ. Ἄχτυπά της μιάν, ἀνοιξεν. Μπαίνει μέσα, τζαῖ θρίσκει τὴγ κοτζιάκαρημ πεχαμμένην. Λαλεῖ :

«Τὸ καλοτζαῖριν ἐμ' πυρά, σιειμώναν ἐγ' κρυότη,
πού τὰ φοᾶται τζαῖ τὰ δκυό, τὴν τζεφαλήν του τρῶ τῆ».

(Δάλι).

ΝΕΑΡΧΟΣ ΚΛΗΡΙΔΗΣ

(17) Ἔτσι, τόσο δά.—(18) Ἡ γριά.

Η ΒΡΟΧΗ ΑΡΧΙΣΕ

Ἡ βροχὴ ἀρχισε...
Πίσω ἀπ' τὰ θαμπὰ τζάμια
οἱ σκιές πλανιῶνται
τῶν ἀνεξήγητων σειρήνων.

Δὲ θέλω νά ὀραματιστῶ
τὲς γαλάζιες μέρες τῆς φαντασίας.
Τὸ σκληρὸ σήμερα
μᾶς ἔχει καθηλώσει ἄβουλους
σὲ μιὰν ἀπόμερη γωνιά,
ἐνὼ ἡ σελήνη, χλωμή,
ἀργομετρᾶ τὲς ρυτίδες
τῆς ραγισμένης λίμνης.

ΜΙΧ. ΙΑΚ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΕΝΑ ΕΡΩΤΕΥΜΕΝΟ ΑΣΚΗΜΟΚΟΡΙΤΣΟ (*)

"Αρχισα πειά νά συλλογίζομαι τή Βοῦλα ὀλοένα, νά φέρνω στό νοῦ μου τή λεπτή της σιλουέττα, τή ντροπαλωσύνη της, τίς ξελιγμένες της ματιές, τούς στεναγμούς της. Καί παράλληλα ἀναθυμόμουνα τίς εἰρωνεῖες τίς δικές μου, τά νεῦρα πού μέ πιάνανε μπροστά της, τήν περιφρόνηση πού τῆς ἔδειχνα, τήν ἐγκληματική ἀδιαφορία γιά τόν πόνο της. Καί συλλογίστηκα πῶς σίγουρα, ἂν θέλω νάμαι εἰλικρινής, ἡ ψυχῇ ἡ δική μου εἶναι μαῦρη μπροστά στή δική της, κι' ἂν μπορούσα νά στηριζῶ κάποια ψεύτικη ἀνωτερότητα ἀπέναντί της ἀπό μερικές ἐξωτερικές της ἐλλείψεις, ὅμως ἀντίθετα τοῦτο τὸ κορίτσι ἔκρυβε θησαυρούς καλωσύνης καί χαραχτήρα, πού ἂν ἦμον ἀνθρώπος θάπρεπε νά σκύφω νά τήν προσκυνήσω κι' ὄχι νά τήν εἰρωνευτώ.

Κι' ἔπειτα τί εἶχα νά τῆς εἰρωνευτώ ; Πῶς ἦτανε κάπως ἀδέξια ; "Ε καλά, χωριατοπούλα ἦτανε, ἀλλοίως μαθημένη στό σπῆτι της, ντροπαλή ἀπό φυσικοῦ, κι' ὕστερα στό κάτω κάτω εἶναι ἐλάττωμα αὐτό τὸ πράμα καί γῶ τὸ θρίσκω καταγέλαστο ; Γιατί! Καί πῶς εἶχε λίγα τὰ λόγια! ; Τί ἀνόητος πού εἶμαι στ' ἀλήθεια! Κι' ὅμως τί προτέρημα γιά μιὰ γυναῖκα! "Ας εἶναι, δέν ὑπῆρχε ἀμφιβολία πῶς ἂν καθόμουνα νά τὰ βάλω κάτω ἕνα ἕνα καί νά τὰ συζητήσω ψύχραιμα, ὅλες οἱ κακές ἰδέες ποῦχα σχηματίσει γι' αὐτὴνε θά σωριαζόντουσαν κατάχαμα σὰν χάρτινοι πύργοι. Τίποτε δὲ θάμενε ὄρθιο.

Πῶς ἦταν λιγάκι ἄσκημη ; Δέν ἦταν ὅμως καί ἀντιπαθητική. "Ἰσα ἴσα μάλιστα ἦταν ἀρκετὰ συμπαθητική καί γλυκεῖα. Μόνο πού δέν πῆρα τὸν κόπο νά τήν προσέξω καλύτερα, μὰ τήν πῆρα ἀπὸ κακὸ μάτι εὐτὸς ἐξ ἀρχῆς ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴ λαμπρὴ ἐμφάνιση τῆς Μάρως, καί τήν καυμένη τῆ Βοῦλα τῆ λογάρισα γιά μηδενικό, κάτω μάλιστα κι' ἀπ' τὸ μηδενικό. Μὰ ὅτι ἡ ἐχτίμηση αὐτὴ εἶναι σφαιερὴ, εἶναι ἀδικη, τοῦτο πειά εἶναι φῶς φανερό. Τώρα πού ἡ ψυχρὴ λογικὴ πῆρε τ' ἀπάνω, τίποτε πειά δὲ μένει ὀλόρθο ἀπ' ὅτι φαντάστηκα γιά ἄσκημο, γιά ἄξιο περιγέλιου.

Τὴν ἐρχόμενη Κυριακὴ περίμενα μ' ἀνυπομονησία τὴ νοικοκυρὰ μου νά πάμε στό Κίτσι. Εἶχα μιὰ χαρὰ πηγαινόντας καθάλα στο γαῖδοῦρι, κι' ἕνα χτυποκάρδι πού παραξενευόμουνα καί γῶ ὁ ἴδιος. Σὰ δέν μ' ἀπασχολοῦσε μὲ τὴν κουθέντα της ἡ κυρὰ-Γιώργαινα π' ἀκλουθοῦσε μὲ τὰ πόδια θιτσιάζοντάς τὸ γαῖδοῦρι, τὸ μυαλό μου ἔτρεχε στὰ καθέκαστα καί πάσιμα νά ἐξηγήσει τούτῃ τὴν ἀλλαγὴ; νὰ τῆς βρεῖ κάτι τὸ ἀφύσικο, κάτι τὸ ἀνώμαλο, γιατί ἀληθινὰ μὲ φαινόταν πάρα πολὺ φυσικὴ, πλέρια δικαιολογημένη. "Απλοῦστατα γλύτωσα ἀπ' τὴν καταθλιπτικὴ δεσποτεία τῆς Μάρως κι' αὐτόματα ἔπεσαν τὰ λείπια πού μου σκεπάζανε τὰ μάτια, πού μου σφίγγαν τὸ μυαλό, εἶδα κι' ἔνοιωσα τὰ πράματα μὲ τὴν πραγματικὴ τους ὄψη, μὲ τὴν ἀληθινὴ τους ὑπόσταση.

"Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς ὁ πόνος πού μοῦ γέννησε κείνη ἡ δυσάρεστη περιπέτεια, πού συγκλόνισε τὸ εἶναι μου καί μοῦ φαρμάκωσε τὴν ὑπόσταση, ἄφισε μέσα μου ἕνα πικρὸ κατακάθι, πού δὲ λούφαζε πάντα, μὰ πότε πότε ἀνασάλευε σὰν ζεσταμένο φίδι καί μοῦ γιόμιζε τὴ ψυχὴ φαρμακίλα. Μὰ ἔλιπιζα μὲ τὸν καιρὸ νά ξετιμίζεταν τούτ' ἡ στερηὴ πικράδα, μένοντας μονάχα μιὰ θύμηση δυσάρεστη πού ὥστόσο νά μὴ προκαλεῖ πειὰ καμιά ἀντίδραση.

"Ὡστόσο πότε μὲ τὴν κουθέντα, πότε μὲ τ' ἀναμωσήματα τῶν περιστατικῶν, περασμένων καί τωρινῶν, πού τὰ μονολογοῦσε τὸ μυαλό μου, φτάσαμε στό Κίτσι. "Απὸ μακρὰ εἶδα τὴν καλύθα κάτω ἀπ' τὸ θαθύσκιωτο πευκῶνα. "Ἡ Βοῦλα ἦταν ἐξαπλωμένη σὲ μιὰ ἐξαπλωτὴ κάτω ἀπὸ ἕνα πεῦκο καί παρακολουθοῦσε τίς μικρὲς πού κάνανε κούνια παραπέρα. "Ὁ κύρ-Γιώργης καί πελεκοῦσε μὲ τὸ σουγιᾶ καί δυὸ-τρεῖς πάπιες κι' ἄλλες τόσες κόττες βοσκοῦσανε ἀμέριμα. "Ἡ καρδιά μου χτύπησε δυνατὰ. Τσίניσα τὸ γαῖδαρο νά ταχύνει τὴν περπατησιά.

Σὲ λίγο μᾶς εἶδανε ἀπ' ἀντίκρου. Οἱ μικρὲς μπήξανε τίς φωνές, παράτησαν τὴν κούνια καί τρέξαν νά μᾶς ἀνταμώσουν. "Ὁ γέρος ἄφησε τὴ θέργα πού πελεκοῦσε καί μᾶς χαιρέτησε κι' ἡ Βοῦλα μᾶς παρακολουθοῦσε μὲ τὴν ματιὰ δίχως νά σαλέψει.

Φτάξαμε. Πέζεφα ἀπ' τὸ γαῖδοῦρι, χαιρέτησα τὸ γέρο καί προχώρησα

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

πρός τή Βούλα γελαστός, χαρούμενος. Κείνη με κύτταξε στά μάτια πονεμένα, θλιμμένα, κι' ανάγυρε τὸ κεφάλι.

— Πῶς εἶσαι Βούλα; Τί κάνεις; Εἶσαι καλά;

Καί τῆς ἔδωσα τὸ χέρι. Κείνη, χωρίς νά μιλήσει, συσπώντας τὸ πρόσωπο σὲ πόνου ἀβάσταγο, μ' ἄρπαξε τὸ χέρι καὶ φέρνοντας τὸ ἀπότομα στά διάφανα τῆς χεῖλια ἔσκυψε ἀπάνω σφίγγοντας τὸ σπασμωδικά κι' ἄρχισε ἕνα κλάμα, ἕνα κλάμα...

Γονάτισα μπροστά τῆς συνεπαρμένος ἀπ' τὸν πόνου τῆς. Τὰ μάτια μου βουρκώσαν. Τὴν κύτταξα με στοργή, με συμπόνεση. Καί κείνη ὀλοένα νά μοῦ σφίγγει τὸ χέρι, νά τὸ φέρνει στό πανιασμένο στόμα τῆς, στό καφερό τῆς μάγουλο καὶ νά κλαίει, νά κλαίει ἀσυγκράτητα, καὶ τὰ δάκρυα νά τρέχουν ποτάμι ἀπ' τὰ μάτια τῆς. Ἡ μάννα τῆς κύτταξε ἀπὸ μακριὰ θλιμμένη, πονεμένη, σκουπίζοντας πότε πότε ἕνα δάκρυ. Κι' ὁ γέρος στενάζοντας μῆθε μέσα στὴν καλύβα καὶ συνέχισε τὸ σκάλισμα τῆς θέρρας.

Καί κάποια στιγμή, σάν ἔνοιωσα χαλάρωμα στό σφίξιμο τοῦ χεριοῦ μου, τ' ἀποτράθηξα, ἀνασηκώθηκα καὶ τράθηξα λιγάκι παρέκει, κάθισα σὲ μιὰ καρέκλα πού μοῦ πρόσφεραν, καὶ πιάνοντας τὸ μάγουλο στὴ χούφτα θυθίστηκα στὴ ρέμβση. Γύρω μου κανένας δὲ μίλαγε. Ἡ Βούλα συνῆρθε σιγά σιγά, ἡ μάννα τῆς ἔπιασε τὸ μαγέρεμα, ἐμένα μου στρώσαν μιὰ κουβέρτα νά ξεπλώσω στὸν παχὺ τὸν ἴσκιο, οἱ μικρὲς ξαναρρίχτηκαν στὴν κούνια τους καὶ κανένας μας δὲ μίλησε γιὰ τὸ περιστατικό.

Πιὸ ὕστερα ἀνταλλάξαμε δυὸ-τρὶς κουβέντες με τὴ Βούλα, μὰ κουβέντες ἐπιφυλαχτικές, σύντομες, σχεδὸν τυπικές. Κι' ὅμως δὲν ἔφταιγα γώ γι' αὐτὴ τὴν ἐπιφύλαξη. Ἴσα ἴσα ἡ ψυχὴ μου κολλώμπαγε σὲ θάλασσα τρυφεράδας κι' ὁ πόθος μου ἦταν νά ξενοιχτώ, ν' ἀφίσω λήφτερη τὴν καρδιά μου νά μιλήσει, ἀδέσμευτη τὴν τρυφεράδα μου νά ξεχειλίσει. Μὰ κείνη στάθηκε με πείσμα κλεισμένη στὸν ἑαυτὸ τῆς, ἀποφεύγοντας κάθε τρυφερὴ ματιά μου, κάθε ἑνθαρρυντικό χαμογέλιο μου.

Τὸ μεσημέρι μιὰ κάποια εὐθυμία κατάφερε νά μᾶς τυλίξει στό μεταξένιο τῆς ἰστό. Φάγαμε με ὄρεξη, εἶπαμε ἱστορίες, γελάσαμε. Ὡς κι' ἡ Βούλα κατάφερε νά γελάσει, γεμίζοντας χαρὰ τὴν ψυχὴ τῶν γονιῶν τῆς. Ὑστερα ξαπλώσαμε νά κοιμηθοῦμε. Ἐλεγα μέσα μου πῶς τ' ἀπόγεμα σίγουρα ἡ κυρὰ-Γιώργαινα θὰ μοῦπιανε τὴν κουβέντα, ξεβαρρεμένη πού μ' ἔβλεπε τόσο ἀλλοιώτικο, τόσο ἀλλαγμένο, τόσο καλόβολο τῶρα με τ' ἄμοιρο κορίτσι τους, με ὄλους. Καὶ διαλογίστηκα ποιά θάταν ἡ ἀπάντησή μου, ποιά στάση θάπερνα μπροστά σὲ τέτοια κουβέντα πού θάταν παστρικά τούτη τὴ φορά, πού δὲ θὰ ἐπέτρεπε οὔτε ὑπεκφυγές, οὔτε διαταγμούς, οὔτε μισόλογα. Ναι, ναι, ὄχι ὄχι.

Καί γιατί ν' ἀρχίσω τίς ὑπεκφυγές; Γιατί νά παραδοθῶ στό διαταγμὸ; Γιατί νά πῶ τὸ ὄχι; Θάταν τάχα τόσο δύσκολο νά τὴν ἀγαπήσω; Ἦτανε τόσο καλὴ ἢ καυμένη, τόσο γλυκεῖα μέσα στὸν ἀπέραντο τῆς πόνου, τόσο συμπαθητικὰ μέσα στὴ χλωμάδα τῆς ἀρρώστειας τῆς! Ἡ ἀγάπη λές καὶ τὴν ἐξαύλωσε, τῆς λέπτυνε τὰ χαρακτηριστικά, τῆς ἐξαφάνισε τ' ἄσκημα στοιχεῖα τῆς μορφῆς τῆς, τὴ σκληράδα τῆς ἔκφρασης τῆς, τὴν ἀτσάλωσὴν τοῦ σουλουπιοῦ. Μὰ ἔχει ἀληθινὰ τὴν δύναμη ἢ ἀγάπη νά μεταμορφώνει τὸν ἄνθρωπο τόσο ριζικά, τόσο πλείρια, γιὰ ἐγὼ στὴν ἀρχὴ βουτηγμένος στὴν ἀλαζονεία μου, ἔβλεπα πράματα ἀνύπαρχτα, ἀσκήματα φανταστικὰ, ἀγαμπαῶσὴ ὑποθετικὴ, σκληράδα τῆς ἔκφρασης γεννοβόλῃα τοῦ μυαλοῦ μου;

Τ' ὅτι θάβρισκα κοντά τῆς τὴν εὐτυχία, γιὰ τοῦτο τὸ πράμα δὲ μοῦμενε πειὰ καμιὰ ἀμφιβολία. Μὲ κάποιες ἀβασίες ἴσως, με κάποιες ὑποχωρήσεις, μὰ ὅτι θὰ παράβλεπα, ὅτι θὰ παραμέριζα δὲν θάταν τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον ὁ περιττός κι' ἐπιζήμιος φόρτος πού οἱ ἀλαζόνες κι' οἱ ἠλίθιοι ἀνεβάζουν στὴν πρώτη γραμμὴ τοῦ ἐνδιαφέροντος, χτίζοντας με τέτοιο σαθρὸ ὕλικὸ τὸ οἰκοδόμημα τῆς εὐτυχίας τους, κι' ὕστερις ἀποροῦνε πῶς ἔφτασε τὸ πρῶτο φύσημα τ' ἀνέμου νά τὸ συνεπάρει, νά τὸ γκρεμίσει σ' ἄμορφο σωρὸ σκόνης καὶ συντριμῶν.

Ναι, ἡ μάννα τῆς θὰ μοῦ κάνει κουβέντα, θὰ μοῦ μιλήσει παστρικά, καὶ γώ παστρικά θὰ τῆς ἀπαντήσω κείνο πού πρέπει, κείνο πού μ' ἐπιτρέπει ἢ φρονιμάδα, ἢ ὀρθοφροσύνη.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΚΥΠΡΟΛΕΩΝ

(Ἡ συνέχεια στό ἐπόμενο)

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΕΝΑ ΣΤΟΡΓΙΚΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Στόν τραχύ και αδιάλειπτον αγώνα του για την εθνική του άποκατάσταση ο Έλληνικός Κυπριακός λαός δεν υπήρξε ποτέ μόνος. Είχε πάντα συμπαραστάτες και βοηθούς όλους τους φιλελεύθερους και τίμιους ανθρώπους κι' ιδιαίτερα τους Έλληνες αδελφούς της ελεύθερης πατρίδας. Απ' εκεί μας ήρθαν επανειλημμένα μηνύματα συμπάθειας και στοργής, συγκινητικές εκδηλώσεις ειλικρινούς αδελφικού ενδιαφέροντος, δείγματα της βαθιάς αγάπης και της κατανόησης των επιδιώξεων και των αγώνων μας.

Ένα τέτοιο θερμό αδελφικό μήνυμα ήταν και το τεύχος της «Ελληνικής Δημοσιογραφίας» (άρ. 36) το αφιερωμένο στην Κύπρο και τόν εθνικόν αγώνα της. Το λαμπρό τουτο περιοδικό έδειξε πώς κατονομάσθη το μεγάλο έργο, που σήμερα, ύστερα από ένα καταστρεπτικό πόλεμο, ανοίγεται μπροστά στους πνευματικούς ανθρώπους όλου του κόσμου, κι' ιδιαίτερα μπροστά στους πνευματικούς ανθρώπους της Ελλάδας. Γιατί αυτοί είναι κείνοι που θα συνεχίσουν τόν αγώνα. Από τὰ πεδία τών μαχών θα τόν μεταφέρουν στις δικές τους, τις πνευματικές επάλξεις. Απ' εκεί θα αγωνιστούν για την ολοκλήρωση τών δικαιών της φυλής, για την αξιοποίηση τών νικών της, για την επίτευξη τών μεγάλων κατακτήσεων της ελευθερίας, του δικαίου και της ηθικής. Καμμία νίκη δεν είναι πλήρης χωρίς τó δικό τους αγώνα και τή δική τους συμβολή. Γιαυτό η συμπάρασταση της «Ελληνικής Δημοσιογραφίας» ένεχει ιδιαίτερη σημασία για μας τούς Κυπρίους. Είναι η συμπάρασταση του Έλληνικού πνευματικού κόσμου, που επαγρυπνεί πάνω από τὰ έθνικά δίκαια και τις νόμιμες διεκδικήσεις της φυλής. Είναι μία από τις πιο γνήσιες φωνές της Έλληνικής διανόησης, που έρχεται να ρίξει στόν αγώνα μας την ηθική δύναμη και τó κύρος της.

Έρχόμαστε—γράφει ο Διευθυντής του περιοδικού κ. Σπύρος Μελάς—ν' αγωνιστούμε κι' έμεις, όπως έχουμε χρέος υπέρτατο, μ' ανοιχτές τις σημαίες μας για την επικράτηση της Δικαιοσύνης και της Ηθικής. Τó τεύχος αυτό—συνεχίζει—είναι ή συμβολική πράξη ενός ξεκινήματος, με την ξásτερη δήλωση, ότι ο αγώνας αυτός δεν πρόκειται να παύσει,

παρά μόνον την εύλογημένη μέρα, που θα σφίχταγκαλιάσουμε στην Άθήνα και θα φιλήσουμε τούς πληρεξούσιους του Κυπριακού λαού στην εθνικήν αντιπροσωπεία της Ελλάδος». Μέσα στις σελίδες του τεύχους αυτού, που άποτελεί μίαν άρμονική σύνθεση, υπάρχει πολλή κατανόηση, πολλή αγάπη και πολλή μαχητικότητα. Κι' αυτό τó τελευταίο μας χρειάζεται τώρα πολύ περισσότερο απ' όλα τ' άλλα. Είναι πιά καιρός οι θεωρητικές εκδηλώσεις αγάπης και θαυμασμού να πάρουν μίαν πιά συγκεκριμένη, μίαν πιά θετική—ούσιαστική, θα λέγαμε, μορφή.

Η Διεύθυνση του περιοδικού—παρά τή σπουδή με την όποιαν προχώρησε στό έργο της—φρόντισε να δώσει μιά συνολική εικόνα της ζωής του ησιού στόν πολιτικό, τόν ιστορικό, τó θρησκευτικό κι' ως ένα σημείο τόν πνευματικό και τόν καλλιτεχνικό τομέα. Βέβαια από την έκδοση αυτή λείπουν πολλά. Μά δσα δόθηκαν, δόθηκαν με τόση καλωσύνη, κατανόηση κι' αγάπη, που αισθάνεσαι πραγματικά να ξεπηδά από τις σελίδες του τεύχους αυτού μιά ζωντανή εικόνα της αγωνιζόμενης Κύπρου, μιά ζωντανή εικόνα του Έλληνικού ησιού που άποσπάστηκε από τόν έθνικό κορμό του κ' ένα μονάχα έχει ιδανικό : τή λευτεριά.

Έξ ίσου συγκινητική είναι ή δήλωση του περιοδικού πώς θα συνεχίσει τόν πνευματικόν αγώνα του για την Κύπρο. Σάν πρώτο μάλιστα δήμα του, αναγγέλλει την έκδοση ενός άλλου τεύχους, αφιερωμένου στην Κυπριακή λογοτεχνία. Ήταν καιρός πιά να προσεχθί τó πολύτιμο αυτό κεφάλαιο του ησιού μας. Γιατί ή Κυπριακή λογοτεχνία (παρ' όλον ότι βρίσκεται στα πρώτα της δήματα, και δεν έχει, βέβαια, γιαυτό σοβαρές αξιώσεις) είναι μιά χαρακτηριστική εκδήλωση τού καθολικού Έλληνικού πνεύματος, και μιά θαυμαστή ένδειξη της δυναμικής επίβιωσης μίας μακράς έθνικής παράδοσης, μίας συγκινητικής παράδοσης, που κρατήθηκε και κρατιέται ακόμη αγνή και άκμαία μεσ' από άλλεπάλληλους αιώνες σκλαβιάς.

Ο Κυπριακός λαός, που ξέρει να εκτιμά τις ώραίες πνευματικές προσπάθειες, χαιρετίζει τó αφιέρωμα αυτό της «Ελληνικής Δημοσιογραφίας» σά μιά πολύτιμη συμβολή στόν εθνικόν αγώνα του.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Constantin D. Sterghiopoulos : *Les finances grecques au VIe siècle.* Athènes, 1949. Collection de l' Institut Français d' Athènes, 16 p.p. 112.

Τὸ Ἰβὸν κατὰ σειράν ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν ἔργον εἰς τὴν γνωστὴν συλλογὴν τοῦ ἀναφέρεται εἰς τὰ οἰκονομικὰ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος κατὰ τὸν 6. αἰ. π.Χ. Τὸ δημοσίευμα τοῦτο ἀποτελεῖ μελέτην ὑποληθεύσαν καὶ ἐγκριθεῖσαν πρὸς ἀπόκτησιν διπλώματος τοῦ τμήματος τῶν ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν σπουδῶν τῆς Σχολῆς τῶν Ἀνωτάτων Σπουδῶν ἐν Παρισίοις. Ἀναμφισβητήτως τὸ ἔργον πρέπει νὰ κριθῆ μέσα εἰς τὰ ὅρια τοῦ χαρακτήρος καὶ τοῦ σκοποῦ του. Ἀλλὰ τὸ Γαλλικὸν Ἰνστιτούτον εἶναι καὶ πάλιν ἄξιον πολλῶν ἐπαίνων, διότι δίδει τὴν εὐκαιρίαν εἰς νέους Ἑλληνας ἐπιστήμονας νὰ γίνωσι δι' αὐτοῦ γνωστοὶ εἰς εὐρύτερον κύκλον τῆς διεθνoῦς ἐπιστήμης.

Τὸ θέμα, τὸ ὁποῖον πραγματεύεται ὁ συγγραφεὺς, εἶναι τὰ μάλιστα ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἱστορικὴν ἐπιστήμην τῆς ἀρχαιότητος. Ἀφετηρία τῆς συγγραφῆς, ὡς λέγει οὗτος, εἶναι ἡ ἀνάγκη ἐξετάσεως χωριστὰ τῶν περιόδων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ οὐχὶ ἀνεξαρτήτως χρόνων, πράγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἀπέφυγον κλασσικαὶ δημοσιεύσεις, ὡς τοῦ Ἀνδρεάδου, Βεελκὶ κλπ. Πρὸς τοῦτο δ' ἄξιζε τὸν 6. αἰ. π.Χ., ὁ ὁποῖος εἶναι ἐνδιαφέρων ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως μὲ τὸν Σόλωνα εἰς τὴν ἀρχὴν του καὶ τὸν Κλεισθένη εἰς τὸ τέλος του. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως, ἡδύνατο νὰ προστεθῆ, ἥξιζεν ἡ τοιαυτὴ ἐρευνὰ τοῦ 6. αἰ. π.Χ., διότι ἀναμφισβητήτως ὁ αἰὼν οὗτος, παρὰ τινὰς ἀντιθέτους ἀπόψεις ἐρευνητῶν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἀποτελεῖ τὴν πρῶτην ἀρχὴν τῆς ὀργανωμένης ἑλληνικῆς δημοσίας οἰκονομίας, περὶ τῆς ὁποίας εἴμεθα ὁπωσδήποτε πληροφορημένοι.

Τὸ ὑπὸ ἐπιθεώρησιν ἔργον περιλαμβάνει 3 τμήματα. Τὸ πρῶτον ἀναφέρεται εἰς τὴν οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν, τὸ δεῦτερον εἰς τὰ εἰσοδήματα τοῦ κράτους καὶ τὸ τρίτον εἰς τὰς δαπάνας αὐτοῦ. Γενικὰ συμπεράσματα συναγονται εἰς τὸ τέλος. Εἰς τὸ πρῶτον τμήμα ἐξετάζεται κατ' ἐξοχὴν τὸ φλέγον ζήτημα τῆς ὑπάρξεως ἢ μὴ δημοσίου ταμείου κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς ὀρθῶς τάσσεται ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὡσαύτως δὲ τὸ ἐνδιαφέρον θέμα τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν ἐν σχέσει

πρὸς τὴν μορφήν τοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς φυλῆς τῶν πολιτῶν τῆς πόλεως μὲ συμπέρασμα ὅτι, ἐνῶ ἡ πολιτικὴ διαμόρφωσις συνεβάδιζε μὲ τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν, ἡ φυλὴ δὲν ἦτο ἡ κατευθύνουσα τὰ δημόσια οἰκονομικὰ δύνამεις, διότι ἡ πόλις εἶχεν ἐλευθερίαν ἀνεξαρτήτως ταύτης νὰ διαμορφώσῃ τὰ ἴδια αὐτῆς οἰκονομικὰ ἀναλόγως τῶν ἰδίων αὐτῆς συμπεριόντων. Ὡσαύτως ἀναλύεται τὸ ζήτημα τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον. Εἰς τὸ δεῦτερον τμήμα, περὶ τῶν ἐσόδων, ἐξετάζονται πᾶσαι αἱ πηγαὶ τούτων ἐκ τῶν ἀμέσων καὶ τῶν ἐμέσων φόρων τῶν πολιτῶν καὶ τῆς γῆς, τῶν δημοσίων κτημάτων καὶ τῶν μονοπωλίων τοῦ κράτους, τῶν λειτουργιῶν, τῶν λιμένων καὶ ἀγορῶν, τῆς κοπῆς νομισμάτων, δημεύσεων, προαιρετικῶν εἰσφορῶν κ.ἄ. Εἰς ἕκαστον τούτων περιέχονται λεπτομέρειαι ἀφορώσαι τὴν ἐπιβολὴν τῶν φόρων καὶ ἄλλαι ἱστορικῆς σημασίας. Εἰς τὸ τελευταῖον τέλος τμήμα περὶ δαπανῶν ἐξετάζονται ἀντιστοιχῶς αἱ γινόμενα διὰ τὰς θρησκευτικὰς τελετάς, τὴν διοίκησιν, δι' ἔργα πνευματικὰ καὶ κοινωνικὰ, διὰ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν, τὰ στρατιωτικά, διὰ δημόσια ἔργα κ. ἄ. τακτικαὶ καὶ ἔκτακτοι δαπάναι. Αἱ παρεχόμεναι λεπτομέρειαι εἶναι ἐνδιαφέρουσαι. Ἐν τούτοις αὐταὶ θὰ ἦσαν περισσότεραι καὶ τὰ πορίσματα ἀσφαλτέστερα, ἐὰν ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν, περισσότερον ἢ ὅσον ἔγινε, τμήματα ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου εὐρισκόμενα, ὅπως ἡ Κύπρος καὶ ἡ μεγάλη Ἑλλάς.

Περαιτέρω θὰ εἴχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ ἐξέτασις τῶν διαφορῶν θεμάτων δὲν γίνεται ὡς ἐνὸς ὀργανικοῦ ὅλου, ἀλλὰ ἐκάστως χωριστὰ, ἐνῶ ἡ σύνδεσις πολλῶν ἐξ αὐτῶν ἦτο δυνατή. Πλὴν τούτου ἡ ἀντίκρουσις προβλημάτων δὲν γίνεται πάντοτε μὲ ἐρευνητικὸν χαρακτήρα, ἀλλ' ἐξετάζονται μᾶλλον καταστάσεις. Διὰ τοῦτο παρέχεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὕλικόν, τὸ ὁποῖον εἶναι χρήσιμον πρὸς περαιτέρω ἐπεξεργασίαν. Ἡ ἀφθονία τοῦ οὗτου παρεχομένου ὕλικου εἶναι πολὺ χρήσιμος. Ἀντιθέτως ἄλλοτε δὲν ἐξαντλοῦνται αἱ ἀρχαίαι πηγαί, ὡς θὰ ἔπρεπε. Τὰ νομίσματα π.χ., τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὸσον σημαντικὸν στοιχεῖον διὰ τὴν ἐρευνὰν τῆς ἀρχαίας ἱστορίας καὶ ἰδίως διὰ τὰ οἰκονομικὰ, ἐξετάζονται πολὺ ἐπιφανειακῶς. Δὲν ἐδόθη πλὴν ἄλλων σημασίας εἰς τὴν ἐν χρήσει εἰς τὰς διαφόρους πόλεις κατὰ τὸν 6. αἰ. π.Χ. νομισματικὴν μονάδα. Ἐπιγραφαὶ ὡσαύτως ἀνευρισκόμεναι προχειρῶς εἰς τὸ παλαιὸν μὲν, ἀλλὰ

κλασικῶν ἔργων τοῦ R. V. Seala : die Staatsverträge des Altertums δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν. Οὐδ' ἠρευνήθησαν οἱ παράγοντες τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, οἷον ἡ γεωργία, ἡ διοικητική, τὸ ἐμπόριον ἐν σχέσει πρὸς τὰ οἰκονομικὰ τῶν πόλεων.

Ἡ χρῆσις τῆς βιβλιογραφίας εἶναι ἐλλειπής. Ἠγνωθήσαν π.χ. παντελῶς ἔργα κλασσικά, ὡς ἡ Cambridge Ancient History, ἰδίως οἱ τόμοι III καὶ IV, ὅπου ὁ συγγραφεὺς θὰ εὑρίσκε τὴν ἀναγκαίαν συμπληρωματικὴν βιβλιογραφίαν. Τὰ ἀπαραιτήτως βασικά ἔργα τοῦ Sellon : Athens, its history and coinage before the Persian invasion καὶ τοῦ Michell : The Economics of Ancient Greece καὶ ἄλλα εἰδικῶς ἀνοφερόμενα εἰς τὸν Σόλωνα τὸν ἀποτελοῦντα τὴν βάση τῶν οἰκονομικῶν τῶν Ἀθηνῶν τοῦ 6. αἰ. π.Χ., ὡς τοῦ Woodhouse : Solon the liberator καὶ τὸ πρόσφατον τοῦ Höhn : Solon. Staatsmann und Weiser δὲν ἐμνημεύθησαν, ὅπως καὶ τοῦ ἀποθανόντος Sir George Hill αἱ ἐργασίαι ἀναφορικῶς πρὸς τὰ νομίσματα, αἱ ὁποῖαι εἶναι κλασσικαὶ εἰς τὸ εἶδος τῶν.

Ἀνεφέραμεν ἐν τῇ ἐπισκοπήσει ταύτη μερικὰ μειονεκτήματα τοῦ ἔργου, τῶν ὁποίων ἡ ἔλλειψις ὄχι μόνον θὰ καθίστα τὸ ἔργον περισσότερον συγχρονισμένον πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ καὶ θὰ εἶδιδε διάφορον μορφήν εἰς αὐτὸ διὰ τῆς βαυτεράς ἀντιμετώπισεως τῶν συναφῶν πρὸς τὸ θέμα προβλημάτων. Πάντως αἱ παρατηρήσεις αὗται δὲν ἔχουσι τὴν ἐννοίαν ὅτι τὸ ἔργον δὲν εἶναι ἀξίον λόγου. Τοῦναντίον ἀξίζει νὰ μελετηθῇ τόσο διὰ τὴν πρωτοτυπίαν τοῦ θέματος ὅσον καὶ διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως διαπραγματέυσιν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ βάσει πολλοῦ συγκεντρωθέντος ὑλικοῦ. Ἡ σύγχρονος ἑλληνικὴ ἐπιστήμη ἢ περὶ τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν ἀσχολουμένη πρέπει νὰ εἶναι ἐγγύμων πρὸς τὸν συγγραφέα καὶ τὸ Γαλλικὸν Ἰνστιτούτον Ἀθηνῶν διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἔργου, τὸ ὅποιον πλουτίζει τὴν ἑλληνικὴν περὶ τὴν ἐπιστήμην ταύτην βιβλιογραφίαν, ποὺ εἶναι τόσο πτωχῆ. Καὶ πέραν τούτου ἀκόμη πρέπει νὰ τονισθῇ τὸ γεγονός ὅτι διὰ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ τοῦ ἔργου ἡ ἐπιστήμη αὕτη γίνεται περισσότερον γνωστὴ καὶ εἰς τοὺς διεθνεῖς ἐπιστημονικοὺς κύκλους. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης πρέπει πλὴν τῶν ἄλλων λόγων νὰ χαιρετισθῇ, ὡς ἐλέχθη καὶ ἐν ἀρχῇ, πολὺ εὐμένως ἢ ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου γενομένη παραλλήλως πρὸς τὰς ἄλλας δημοσιεύσεις ἐκδόσεις τοῦ ἔργου τούτου εἰς τὴν Γαλλικὴν.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Bulletin analytique de bibliographie hellénique—1947, fasc. V.—Athènes 1948
Collection de l' Institut Français d' Athènes.

Εἰς προηγουμένην ἔκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ τούτου (IΓ' σελ. 343 κ. ἐ.) ἀνεφέρθημεν εἰς τὴν θαυμασίαν ἐργασίαν τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν καὶ τὴν μεγάλην ἐξυπηρέτησιν, τὴν ὁποίαν τοῦτο παρέχει εἰς τὸν ἑλληνικὸν διανοούμενον κόσμον διὰ τῆς παραλλήλως πρὸς τὰς λοιπὰς ἐκδόσεις τοῦ δημοσιεύσεως τοῦ βιβλιογραφικοῦ ἑλληνικοῦ δελτίου. Κοντὰ εἰς τὰ ἀξιόλογα τεύχη τοῦ βιβλιογραφικοῦ δελτίου προσετέθη προσφάτως τὸ V τεῦχος τοῦ V III τόμου (1947), τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει ἐν λεπτομερείαις τὰς περιοδικὰς ἑλληνικὰς ἐκδόσεις τοῦ ἔτους τούτου.

Ἡ μεθοδικότης, ἡ ὁποία διέκρινε τὰ προηγούμενα τεύχη, χαρακτηρίζει καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο τεῦχος. Ἀναγράφονται χωριστὰ α) τὰ περιοδικὰ τέχνης καὶ λογατεχνίας, β) τὰ ἀνομεικτοῦ περιεχομένου, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπάγονται ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των αἱ περιοδικὰ ἐπιστημονικὰ ἐκδόσεις τῶν ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν, οἷον τὰ Κρητικὰ Χρονικά, τὸ Ἀρχαῖον Πόντου, αἱ Κυπριακαὶ Σπουδαὶ κ. ἄ., γ) τὰ πολιτικοῦ περιεχομένου συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν κομμουνιστικῶν ἐκδόσεων, δ) τὰ ἐπιστημονικοῦ περιεχομένου, ἢτοι μαθηματικῶν, φυσικῶν, ἱατρικῆς κλπ., ε) τὰ τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἐπιστημῶν, εἰς ἃ κυρίως ἀνήκουν τὰ θρησκευτικὰ περιοδικὰ, ς) τὰ παιδαγωγικά, ζ) τὰ ἱστορικά, η) τὰ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, θ) τὰ τεχνικά, ι) τὰ φιλολογικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ καὶ τέλος ὑπὸ μικροτέρους τίτλους τινὰ ἄλλα συμπληρωματικά.

Ἐκ τῆς μεθοδικῆς ταύτης κατατάξεως καὶ τῶν ἀναγραφόμενων λεπτομεριῶν ὄχι μόνον ἕνας σχηματίζει ἀκριβῆ καὶ εὐκόλον ἀντίληψιν τῆς προόδου τῶν ἑλληνικῶν περιοδικῶν ἐκδόσεων, ἀλλὰ καὶ βλέπει φανερῶν τὸν πλοῦτον τοῦ περιεχομένου αὐτῶν, τὸ ὅποιον ἀντικρῶζει πᾶσαν τὴν ἀνθρωπίνην διανόησιν καὶ ἀπαντα τὰ σημερινὰ προβλήματα. Τὸ δελτίον τοῦτο ὄχι μόνον θὰ καταστήσῃ γνωστὴν εἰς τὸν ξένον κυρίως κόσμον τὴν ἑλληνικὴν πνευματικὴν δημιουργίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ἑλληνικὸν κοινόν, τὸ ὅποιον ἀγνοεῖ ἐν πολλοῖς τὴν τεραστίαν εἰς ἔκτασιν καὶ ποιὸν παραγωγὴν τῶν ἑλλήνων διανοουμένων. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀμέριστος ἡ ἔκφρασις εὐχαριστιῶν πρὸς τὸ Γαλλικὸν Ἰνστιτούτον διὰ τὴν λαμπρὰν ταύτην συνέχισιν τοῦ ἀπὸ τινος λίαν εὐδοκίμως ἀρξαμένου φιλελλη-

νικού και έθνικού δι' ημάς έργου του.
 'Ιδιαίτερος σημειούμεν ότι τὰ ἐν Κύπρῳ ἐκδιδόμενα περιοδικά, ὡς τὰ «Κυπριακά Γράμματα», αἱ «Κυπριακαὶ Σπουδαί» κ.ά. τυγχάνουσι προσοχῆς ὀμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν περιοδικῶν ἐκδόσεων.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Κ. Ἀμάντου : 'Ιστορικαὶ σχέσεις Ἑλλήνων, Σέρβων, Βουλγάρων. Ἀθήναι 1949. σελ. 144.

Ὁ γνωστός καθηγητῆς καὶ ἀκαδημαϊκὸς Κ. Ἀμάντος μᾶς ἔδωσε διὰ τοῦ νέου του ἔργου μίαν ὥραν καὶ πολὺ χρήσιμον νέαν συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν περὶ τῶν σχέσεων τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς βορείους τῶν γείτονων, τὴν ὁποίαν ἐνεκαίεισε πρό τινων ἐτῶν διὰ μελετῶν, ὧν πρωτεύει τὸ ἔργον τοῦ «Οἱ βόρειοι γείτονες τῆς Ἑλλάδος». Ἡ νέα ἔργασια αὐτοῦ εἶναι συμπλήρωσις τῶν παλαιότερων του ἐργασιῶν καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νέων ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν καὶ ἀπόψεων, ἰδίως δὲ κατὰ τὰς σημερινὰς κρίσεις διὰ τὸ ἔθνος περιστάσεις λίαν εὐπρόσδεκτος. Ὡς ἴσως θὰ ἔχωσιν ὑπ' ὄψιν τῶν οἱ ἀναγνώσται τοῦ περιοδικοῦ τούτου, περὶ τῶν ἀναλόγων ἑλληνικῶν δημοσιεύσεων διελάδομεν εἰς προηγουμένα τεύχη αὐτοῦ.

Ὁ καθηγητῆς Ἀμάντος εἶχε πρὸ ἐτῶν διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν του ἐργασιῶν διαγνώσει τὸν μέγα κίνδυνον, τὸν ὁποῖον διατρέχει ὁ ἑλληνικὸς κόσμος ἐκ τῶν Σλαύων γειτόνων του σήμερον, ὅπως ἐκινδύνευσεν οὗτος ἐπανειλημμένως εἰς τὴν μακραίωνα του ἱστορίαν. Τὸ νέον τοῦτο ἔργον του περιλαμβάνει πρῶτον τὰ κεφάλαια : Ἡ χερσόνησος τοῦ Αἴμου, ἡ Μακεδονία, οἱ Βούλγαροι, οἱ Σέρβοι. Εἰς ταῦτα ἐξετάζει ὁ συγγραφεὺς προβλήματα ἱστορικὰ καὶ ἐθνολογικά, τὰ ὁποῖα πολὺ ἐπιτυχῶς τοποθετεῖ ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιστημονικῆς καὶ ἀντικρούει ἀντιθέτους ἐπιστημονικὰς ἀπόψεις τῆς ἀνελληνικῆς προπαγάνδας, ἰδίως τῶν Βουλγάρων, τὰς σχέσεις τῶν ὁποίων οὗτος ὀρθῶς κρίνει ὅχι μόνον πρὸς τοὺς Ἑλληνας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς Σέρβους. Τὴν μετὰ τῶν τελευταίων συνεννόησιν διαδλέπει ὁ Ἀμάντος περισσότερον δυνατὴν εἰς τὸ μέλλον, ὅπως ἦτο καὶ αὕτη εἰς τὸ παρελθὸν τοῦλάχιστον ἀνεκτὴ. Τονίζει περαιτέρω οὗτος τὴν μεγίστην ἀνωτέροτητα τῶν Ἑλλήνων ἐναντι τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Σέρβων εἰς ἀπαντας τοὺς τομεῖς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἀποδεικνύει

δι' ἀκαταμάχτην ἐπιχειρημάτων ὅχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸ τι ὀφείλουσιν οὗτοι ἀπὸ πάσης ἀπόψεως εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον. Κακίξει ἔπειτα δριμύτητα τοὺς Ἑλληνας κομμουνιστὰς, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν ἐπιλήσιμονες τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, διὰ νὰ δουλεύσωσιν εἰς τοὺς ξένους καὶ ἔχθρους τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, τὰ συμφέροντα τῶν ὁποίων δυστυχῶς ὑπηρετοῦσιν, ὡς καὶ τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος προπαγάνδαν τῶν.

Τὰ τέσσαρα ταῦτα κεφάλαια γραμμένα μετὰ ἀντικειμενικότητος καὶ ἐπιστημονικῆς ἀμεροληψίας πρέπει νὰ διαβασθῶν ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἑλληνας ποὺ πανοῦν τὸν τόπον τοὺς καὶ πρέπει ἀκόμη νὰ εὐρεθῆ τρόπος νὰ διαβασθῶν καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς ξένους ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ μεγάλα προβλήματα τῶν Βαλκανίων. Θὰ πρέπει νὰ διαβασθῶν ἰδιαίτερος ἀπὸ τοὺς παραπλανημένους Κυπρίους κομμουνιστὰς καὶ συνοδοιπόρους, οἱ ὁποῖοι ἄλλοτε ἐξεδήλωσαν ἐκτίμησιν πρὸς τὸν συγγραφεὰ καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς του ἐρεῦνας.

Εἰς τὰ ἐπόμενα κεφάλαια : Πρὸς τὸ μέλλον, Ὁμιλία ἐπὶ τῇ ἐθνικῇ ἑορτῇ, Βόρειος Ἠπειρος, ἀναλύονται ὡσαύτως φλέγοντα ζητήματα τοῦ νεοελληνικοῦ κόσμου. Ἰδίως εἰς τὰ κεφάλαιον «Πρὸς τὸ μέλλον» τίθενται βάσεις λύσεως τῶν πολλαπλῶν ἐσωτερικῶν προβλημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, τινὰ τῶν ὁποίων ὠδήγησαν ἀτυχῶς εἰς τὴν σημερινὴν ἐσωτερικὴν κρίσιν, ἐξ ἧς ἀπέρρευσεν ἡ ἐνοπλος καὶ ἀνθεκτικὴ ἀνταρσία. Αἱ ἀπόψεις αὐταὶ πρέπει ἀναμφισβητήτως νὰ τύχωσι τῆς δεούσης προσοχῆς παρὰ πάντων τῶν ἀρμοδίων. Εἶναι αὐταὶ πολὺ χρήσιμοι καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς ὑποδοῦλους ἰδιαίτερος, διότι ἐν πολλοῖς εἶναι ἀνάλογα τὰ ἐσωτερικὰ μας προβλήματα πρὸς τὰ τῶν ἐλευθέρων ἀδελφῶν, παρὰ τὰς διαφορὰς πολιτικὰς συνθηκᾶς ζωῆς. Τὰ ζητήματα μας ἀσφαλῶς δὲν λύονται μόνον μὲ τὴν καταπολέμησιν τοῦ κομμουνισμοῦ καὶ τὴν καταστολὴν τῆς ἀνταρσίας. Χρειάζεται θετικὴ παρὰ ταῦτα ἐργασία καὶ ἄλλης φύσεως. Ὑπάρχουν λύσεις ὑγιεῖς τῶν προβλημάτων τῆς ἑλληνικῆς χώρας καὶ εἰς προαγωγὴν τῶν λύσεων τούτων ἀποτελοῦν καλὴν συμβολὴν αἱ παρατηρήσεις καὶ αἱ εἰσηγήσεις τοῦ καθηγητοῦ Ἀμάντου, διαθέτοισι πληρῶς τῆς ἐξαιρετικῆς ἐπιστημονικῆς του καὶ τὴν πολιτικὴν πείραν.

Τὸ ἔργον καὶ ὡς ἐπιστημονικὸν ἱστορικὸν καὶ ὡς συμβολὴ εἰς τὰ προβλήματα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου πρέπει νὰ δια-

βασθή, ως ανώτερω είπομεν, ὅσον τὸ δυνατόν ἀπὸ εὐρύτερον κοινόν, ἑλληνικὸν καὶ ξένον. Ἡ ἐκδοσις τοῦ παρέχει ὑπὸ τὰς σημερινὰς ἰδίαις περιστάσεις πραγματικὴν ἔθνικὴν ὑπηρεσίαν.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Ἰσμήνης Κ. Χατζηκώστα : «Ἡ Κύπρος κί' ἡ Ζωή της» ἦτοι ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ λαοῦ τῆς Κύπρου, λαϊκά τραγούδια, δίστιχα, μοιρολόγια, αἰνίγματα, παροιμίαι, παραμύθια κλπ. Λευκωσία, 1949.

Ἡ κ. Χατζηκώστα ἔγραψε τὸ βιβλίον της ἐφόσον ἀκόμη εὐρίσκετο στὸ Λονδίνον, ὅπου εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἔρῃ σὲ στενὴ ἀπαφῆ μὲ τοὺς ἐκεῖ Κυπρίους καὶ νὰ γνωρίσει τὰ προβλήματα καὶ τὶς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ. Μέσα στὴν ἀπέραντην ἐκείνην πόλιν ἡ συγγραφεὺς παρακολούθησε μὲ λύπη τὸν κίνδυνον ποὺ διέτρεχε καθε μέρα ἡ Κυπριακὴ παροικία νὰ ἀφ᾽ ἑλληνισθῇ καὶ νὰ ἀφομοιωθῇ πρὸς τὸ περιβάλλον της. Συνέλαβε τότε τὴν ἰδέαν νὰ ξυπνήσῃ μέσα στὴν ψυχὴ τῶν πατριωτῶν της τὶς ἀναμνήσεις καὶ τὶς παραδόσεις τοῦ τόπου τοῦ, νὰ πλουτίσῃ μὲ αὐτὲς τὸν ψυχικὸν κόσμον καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὸ αἶσθημα τῆς ἑθνικῆς τοῦ ἀντίστασης. Κι' αὐτὸς ὑπῆρξε, ὅπως ὁμολογεῖ ἡ ἴδια ἡ συγγραφεὺς, ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου της : «ἡ ἀφύπνιση τῶν ξηνητεμένων συμπατριωτῶν μου πρὸς τὰ πάτρια, ποὺ δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦν, οὔτε νὰ ἀμελοῦν». Ἐκτός ὅμως τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ ἡ κ. Χατζηκώστα ἐπεδίωξε μὲ τὸ βιβλίον της νὰ καταστήσῃ ὅσον τὸ δυνατόν εὐρύτερα γνωστὴ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ζωὴν τοῦ νησιοῦ μας καὶ νὰ κινήσῃ ἔτσι ζωηρότερον τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ ἔθνικα καὶ πνευματικὰ μας ζητήματα. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ ὑπῆρξεν πολὺ ἐπιτυχὴς ἡ ἰδέαν νὰ περιλάβῃ στὸν ἴδιον τόμον καὶ Ἀγγλικὴν μετάφρασιν τοῦ βιβλίου της, τὴν ὁποίαν ἐπιλοτέχνησε ὁ κ. D. A. Fergival.

Τὸ βιβλίον τῆς κ. Χατζηκώστα ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ δύο μέρη : τὸ ἱστορικὸ καὶ τὸ λαογραφικόν. Στὸ πρῶτον μέρος ἡ συγγραφεὺς ἐπιχειρεῖ μίαν πολὺ σύντομην ἱστορικὴν ἀνασκόπηση τῆς Κύπρου, στὴν ὁποίαν ἐξετάζει τὴν ἑλληνικὴν καταγωγὴν τῶν Κυπρίων καὶ δίδει συνοπτικὰς πληροφορίες γιὰ τὶς τέχνες, τὴν βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον, τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀρχαίων Κυπρίων. Στὸ δεύτερον μέρος — ποῦναι ἐκτενέστερον καὶ διεξοδικότερον — ἀσχολεῖται μὲ τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ καὶ παραθέτει ὠραία Κυπριακὰ δημοτικὰ τραγούδια, δίστιχα,

μοιρολόγια, αἰνίγματα, παροιμίαι καὶ παραμύθια.

Ἡ κ. Χατζηκώστα, τῆς ὁποίας εἶναι γνωστὴ ἡ ἀγάπη γιὰ ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὴν ἰδιαιτέρην ζωὴν καὶ τὶς παραδόσεις τοῦ λαοῦ μας, κατῳρθωσε νὰ δώσῃ ἕνα συνοπτικὸν μὲν, ἀλλὰ καθολικὸν πῖνακα τῆς ἱστορίας, τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἔθιμων τῆς Κύπρου καὶ ν' ἀποδείξῃ ὅτι «ὁ Κυπριακὸς λαός, ἀπ' ὅπου προῆλθε ἐκεῖ καὶ καταλήγει, χωρὶς νὰ κατορθώσῃ οἱ διάφοροι κατακτητῆς νὰ τὸν ἐπηρεάσῃ σοβαρά, ἢ νὰ τὸν ἀφομοιώσῃ, ἀλλὰ νὰ ἀπέλθῃ ἀφήνοντας ἐλάχιστα σημεῖα τῆς διαβάσεώς του, ἀνάξια προσοχῆς». Μέσα στὸ βιβλίον «Ἡ Κύπρος κί' ἡ Ζωή της» ἀποκαλύπτεται ἀγνή καὶ ἀμόλυπη ἡ λαϊκὴ ψυχὴ τοῦ νησιοῦ μας. Κάθε σελίδα — ἰδίως τῶν λαογραφικῶν μέρους τοῦ — εἶναι καὶ μίαν καινούργιαν πηγὴν γοητείας καὶ δροσιάς. Βεβαίως θὰ μπορούσε ἡ ἐκλογή, ἡ καταγραφή κί' ἡ διάταξις τοῦ ὕλικου νὰ ἦταν μεθοδικώτερη. Ἀλλ' αὐτὸ ἐλάχιστον ζημιώνει τὴν γενικὴν ἐντύπωσιν, ποὺ εἶναι πολὺ ἰκανοποιητικὴ. Ἡ κ. Χατζηκώστα ἐπέτυχεν τὸ σκοπὸν της. Ἐδωσε στὸν ἀπόδημον Κύπριον — γιὰτὶ κυρίως γι' αὐτὸν προορίζεται — ἕνα πολυτίμητον πατριωτικὸν ἐγκόλλιον. Κι' αὐτὸ εἶναι, κάτω ἀπὸ τὶς σημερινὰς ἰδίως συνθήκας, ἕνα ἔργο σημαντικὸν κί' ἀξιόλογον.

Στὸ βιβλίον περιλαμβάνονται καὶ ἐννεα καλλιτεχνικὰ ἐκτυπωμένον πῖνακες, οἱ ὁποῖοι παριστοῦν ἔργα λαϊκῆς χρυσοχοΐας, ἀγγειπλαστικῆς καὶ ξυλουργίας, λαϊκῆς ἐνδυμασίας καὶ σκηνῆς ἀπὸ τὶς ἀσχολίας καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ, ποὺ συμπληρώνουν τὴν ὅλην ἐντύπωσιν τοῦ ἔργου.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Τοπογραφικὰ Πιστυλιᾶς

Ἀγαπητὴ κ. Ν. Κρανιδιώτη,

Στὴ μελέτη τοῦ κ. Κυρ. Π. Χατζηγιάννου «Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς Πιστυλιᾶς», ποὺ δημοσιεύθηκ' ἐν «Κυπριακὰ Γράμματα» (Ἀριθ. 169, σελ. 214) σημειώθηκ' ἀπὸ λάθος πῶς τὰ χωριά: Χαντριά, Κυπερούνη, Πελέντρι καὶ Δύμες εἶναι χωριά τῆς ἐπαρχίας Λευκωσίας. Καὶ τὰ 4 αὐτὰ χωριά ἀνήκουν διοικητικῶς στὴν ἐπαρχίαν Λεμεσοῦ, καὶ μόνον τὰ δύο πρῶτα ἀνήκουν ἐκκλησιαστικῶς ἐν τῇ Μητρόπολιν τῆς Κερύνειας. Τὸ λάθος φαίνεται ἄλλως τε ἀπὸ τὸ χάρτη ποὺ παρατίθεται στὴ σ. 218,

στον όποιον και τὰ 4 αὐτὰ χωριά περι-
λαβαίνονται στην ἐπαρχία Λεμεσού.

Υμέτερος
Ν. ΚΛΗΡΙΔΗΣ

Λευκοσία, 30 Αὐγ. 1949

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ Κ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Στὸ *Illustrated London News* τῆς 20ῆς Αὐγούστου δημοσιεύεται ἀξιόλογον ἄρθρον τοῦ Δρος *Caule F. A. Schaeffer*, ὁ ὁποῖος τὸ 1934 κ' ἀργότερα τὸ 1946 καὶ 1947 δι-
ενήργησε ἀνασκαφές στὴν Ἐγκώμη. Ὁ Δρ. *Schaeffer* ὁποιοῦνται στὸ ἄρθρόν αὐτό τῆ γνῶμη τοῦ κ. *Bussard* ὅτι ἡ πόλις τῆς ἀρχαίας Ἐγκώμης δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα τῆς Κύπρου τῆς 2ας π.Χ. χιλιετηρίδος, τῆ γνῶμη δὲ ἀπὸ τὰ Αἰγυπτιακά καὶ Βαβυλωνιακά κείμενα μὲ τὸ ὄνομα Ἀ-
λασία.— Στὸ ἴδιο περιοδικὸν (27 Αὐγού-
στου) ὁ Ἐφορὸς τοῦ Κυπριακοῦ Μουσείου κ. Π. Δίκαιος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ 1948 συν-
εργάζεται μὲ τὸν Δρα *Schaeffer* ἐπὶ τῆ ἀ-
νασκαφῆς τῆς Ἐγκώμης, περιγράφει τὸ ἐκεῖ ἀνακαλυφθὲν ὄρειχάλκινον ἀγάλμα νεαροῦ θεοῦ φέροντος κέρατα, καὶ διατυπώνει τὴν γνῶμην ὅτι τοῦτο παριστάει τὸν θεὸν *Μεργκάλ*, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα ἀνα-
φέρεται ἐπανειλημμένως στὴν μετὰ τὸν βασιλέα τῆς Ἀσίας καὶ τοῦ Φαραῶ Ἀ-
μενόφιδος τοῦ 4ου ἀλλυλογραφίαν.

— Ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀξιόλογα καὶ ση-
μαντικά γιὰ τὴν κατανόησιν καὶ μελέτη τῶν ἐθνικῶν, ἠθροσκευτικῶν καὶ φιλολογικῶν γε-
γονότων, στα ὁποῖα ἀναφέρονται, τὰ τεύ-
χη τῆς «Ἐλληνικῆς Δημοκρατίας» τὰ ἀφιερωμένα εἰς τὴν ἰδίαν Ἀκαδημία (31), τὴν Εἰκοστὴν ἐνάτην Μαΐου (32), τὰ Ἐλληνικά νιάτα (33), τὸν Ἀριστοτέλη Βαλαωρίτη (35), τὴν Κύπρον (36) καὶ τὸ Δεκαπενταετούστον (37). Μὲ τὰ τεύχη αὐτὰ ἡ «Ἐλληνικὴ Δημοκρατία» ἀποκρυσταλλώνει σὲ ἀξιόλογες πνευματικῆς συνθέσεως τίς φιλολογικῆς καὶ ἐθνικῆς ἐπι-
διώξεως τῆς, καὶ προσφέρει σημαντικὰ θε-
ήματα γιὰ τὴ μελέτη καὶ ἀξιολογήσιν χα-
ρακτηριστικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἐθνικοῦ καὶ πνευματικοῦ μας βίου.— Ἀπὸ τὰ περιεχό-
μενα τοῦ 31ου τεύχους ἀναφέρουμε: Σπύρο Μελά: «Ἰόνιος Ἀκαδημία», Κ. Α. Δια-
μάντη: «Ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία τοῦ Κόμπος Γκιφφορδ», Γ. Θ. Ζώρα: «Ἡ Κέρκυρα καὶ ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία εἰς μίαν ἀνταποκρίσιν τοῦ Κάλδου», Γερ. Σπατάλα: «Φρειδερίκος Γκιφφορδ».— Ἀπὸ τὰ περιεχόμενα τοῦ 32ου τεύχους σημειώνουμε: Σπύρο Μελά: «Τὰ μεγάλα διδάγματα», Φ. Κόντογλου: «Θρη-
νητικὸ συναεὶρ τοῦ Κων. Παλαιολόγου», Γ. Θ. Ζώρα: «Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντι-
νουπόλεως καὶ αἱ μετ' αὐτῆς διαμορφωθεῖ-
σαι ἐθνικαὶ καὶ πολιτικὰ κατεβυθώσεις» (μὲ ἀνέκδοτη πραγματεία τοῦ Γεωργίου Τραπεζούντιου περὶ ἑλληνοτουρκικῆς ἐνώ-
σεως).— Στὸ τεύχος Βαλαωρίτη γράφουσι οἱ Σπύρος Μελάς: «Ἀριστοτέλης Βαλαω-
ρίτης», Σπύρος Μαρινάτος: «Ὁ Ἀριστ. Βαλαωρίτης ὡς ἄνθρωπος καὶ ὡς ποιητῆς», Γ. Θ. Ζώρας: «Ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ἡ πρὸς τὸν Θωμαζαῖον ἀλληλογραφία κ. κ. α.», καὶ στὸ τεύχος τοῦ Δεκαπενταετούστου οἱ Σπ. Μελάς: «Ἡ Ὑπερίσχος Στρατηγός», Φ. Κόντογλου: «Ἐπι σοὶ χαίρει, Κεχα-
ριτωμένη, πάσα ἡ κτίσις», Δημ. Πελεκά-
σης: «Ἡ Θεοτοκὸς στὸς Ζακυνθίους ναύ-
ους», Γ. Θ. Ζώρας: «Ἡ Παναγία καὶ ἡ Σουλῶν» «Ἀνθὴ Εὐλαδεῖας» κ. κ. Σ' ὅλα τὰ τεύχη ὑπάρχουσι πλούσια σημειώματα, ἀ-
ναλυτικῆς βιβλιοκρισίας καὶ λεπτομερῆς ἐ-

πισκόπησιν τῆς Ἑλληνικῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ζωῆς.

— Στὴν «Παίδεια» τῆς 15ης Ἀπρι-
λίου, 15ης Μαΐου καὶ 15ης Ἰουνίου ἐνδια-
φέροντα ἄρθρα τῶν: Εὐρ. Σούρλα, Κ. Α. Παπαχριστοῦ, Γ. Θέμελη, Φωτεινῆς Τζω-
τζάκη, Μ. Ἀγγελοπούλου, Σεμῆς Παπα-
σπυριδίου—Καρούσου, Π. Σ. Σπανδωνίδη, Ρ. Παπαδημητρίου, Ἀχ. Τζαρτζάνου, Α. Καλούπη, Β. Τατάκη, Ν. Γ. Καραχρί-
στου, Α. Κ. Γκρόζα, Ι. Σηροτύρη, Β. Ζάν-
να, Β. Ἀρχοντίδη, καὶ βιβλιοκρισίες τοῦ Β. Τατάκη, Θ. Εὐδῆ, Θρασ. Σταύρου καὶ Μ. Ἀγγελοπούλου. Στὸ τεύχος Ἀπριλίου δημοσιεύεται θερμὸ σημείωμα τῆς Διεύθυ-
σης γιὰ τὰ Ἑλληνικά βιβλία στὴν Κύπρον, στὸ ὁποῖον ἐκφράζεται ἡ ἱκανοποίησις τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κοσμοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὴν αἰαία λύσιν τοῦ ζητήματος τῶν ἀναγνωστικῶν τῶν Δημοτικῶν σχολείων Κύπρου.

— Στὰ τεύχη Ἰουνίου, Ἰουλίου καὶ Αὐ-
γούστου τῶν «Ἀκτιῶν» δημοσιεύου-
νται ἐκλεκτὰ ἄρθρα τῶν Ι. Κοτσώνη: «Ἐπι-
στράτευσις Ἀγάθη», Δ. Πευκιάτη: «Θεο-
σαλονίκη», Θ. Εὐδῆ: «Κανόνες δεσποτικῶν ἑορτῶν Κοσμά τοῦ Μαριουμά», Π. Μελίτη: «Χριστιανικὸς Κοινωνισμὸς», Τ. Παρμενιά: «Καινούργιοι Προσφύγες», Ι. Θ. Κασσα-
νός: «Τὰ Καθηγητικά Σχολεῖα εἰς τὸν ἀ-
γῶνα τοῦ Ἐβρου», ἡ συνέχεια τοῦ μυθι-
στορημάτων τοῦ Μελέη Νικολαΐδη «Ἀποστα-
σία», ἄλλη πλούσια λογοτεχνικὴ ὕλη, ἀπό-
ψεις καὶ ἐπιθέσεις ἀπὸ τὴν πνευματικὴν κί-
νησιν τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

— Στὸ «Νέον Ἄνθρωπο» (1ον τεύχος) ποιήματα τῶν Κ. Γαστού, Ζωῆς Καρέλλη καὶ Γιάννη Καραμήτσου, διηγήμα-
τα τῶν Γιώργου Κιτσόπουλου, Τάκη Δοξά
καὶ Γαλιτέας Σαραντή καὶ ἄρθρα καὶ ση-
μειώματα τῶν Π. Ι. Καμπανῶ (Διευθυντῆ),
Ἡμίη Ἀποστολόπουλου, Μ. Ροῦνη καὶ
Γιάννη Δάλλα. Σύμφωνα μὲ τὰ προλεγό-
μενα τοῦ Π. Ι. Καμπανῶ «κέντρο τοῦ ἰδεο-
γράμματός του ἔχει ὁ «Νέος Ἄνθρωπος»
τὸ ἠθικὸ καὶ ἀνθρωπολογικὸ πρόβλημα
τοῦ προσώπου, καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ πνευ-
ματικὴ καλλιέργεια καὶ φιλοσοφικὴ στοιχειώ-
ση».

— Στὸ τεύχος Αὐγούστου τοῦ Μακεδονι-
κοῦ περιοδικοῦ «Μορφές» θερμὸ ση-
μείωμα τῆς Διεύθυνσης μὲ τίτλο «Κύπρος—
Ἐνωσις μὲ τὴν Ἑλλάδα». Ἀναφέρονται με-
ταξὺ ἄλλων: «Ἐλευθερία γιὰ τὴν Κύπρον
σημαίνει Ἐνωσις μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα.
Καὶ δὲν τὸ ζήτησιν μόνον οἱ Κύπριοι ποῦ
πολέμησαν κ' ἔχυσαν τὸ αἷμα τους σὲ
πλευρὸ τῶν συμμαχῶν γιὰ τὴν κοινὴν νίκη,
καὶ ζήτησιν ὅλοι οἱ Ἕλληνες, Ἡ Κύπρος ἀρ-
γὰ ἢ γρήγορα θὰ ἐνωθῆ μὲ τὴν Ἑλλάδα».—
Στὸ ἴδιο τεύχος ἐνδιαφέροντες συνεργασί-
αι Μακεδόνων λογίων καὶ πλούσια ἐπισκόπη-
σι τοῦ βιβλίου ἀπὸ τοῦ Β. Δεδουσιῆ καὶ
Μπ. Νίττα.

— Πλούσια σὲ περιεχόμενα καὶ καλλιτεχνι-
κὰ σὲ ἐμφάνισιν τὰ τεύχη Ἰουνίου, Ἰουλίου,
Αὐγούστου καὶ Σεπτεμβρίου τῆς «Ἐλ-
ληνικῆς Κυπρίου». Ἐκτὸς τῆς δια-
φωτιστικῆς ἐθνικῆς ἀρθρογραφίας καὶ τῶν
μαχητικῶν σχολίων τῶν, περιλαμβάνουσι ἀ-
ξιόλογα ἱστορικά, φιλολογικὰ καὶ καλλιτε-
χνικά ἄρθρα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα σημειώνουμε:
Μητροπολίτου Κυρηνεῶς Κυπριανῶς: «Ὁ
Κυπριακὸς ἀγὼν» καὶ Ἡ σημασία τῆς θυ-
σίας τῆς 9ῆς Ἰουλίου 1821», Κ. Σπυρι-
δάκι: «Τὸ πνεῦμα τῶν κλασσικῶν ἀγώνων»,
«Ἐκκλησία καὶ ἔθνος» καὶ Ἡ Ἐρὰ Μονῆ
Κύκκου», Βία Μαρκίδη: «Αἱ δημοτικὰ ἐκ-
λογαῖα», Θ. Σοφοκλέους: «Ἐλένη Παλαιολόγη», Ν. Κληρίδη: «Τὸ θρησκευτικὸν ἱ-
δεώδες τῶν Κυπρίων», Ν. Κρανιδιώτη: «Ἡ
Σαλαμίς κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῶν τοῦ Ε'

π.Χ. αιώνας, Χρ. Παπαχρυσούτου: «Η ενάτη 'Ιουλίους, Ν. Γ. 'Ιακωβίδου: «Νικόλαος Καταλάνος», Φρίξου Βράχα: «Η έσορτή του Κατακλισμού», Κ. Χρυσάνθη: «Συμπεράσματα από τις όνομασίες των άσθενών στην Κύπρο και «Απολλώνιος ό Κιτιεύς», Α. και Ι. Στυλιανού: «Η Βυζαντινή Άγιογραφία εν Κύπρω», Κ. Ι. Μυριανθοπούλου: «Ο Άρχιεπίσκοπος ώς Έθναρχης και Έκπρόσωπος της Νήσου», Άρχιμανδρίτου 'Ιππολύτου: «Ο Άγιος Σπυρίδων», Κ. Γιαλλουρίδου: «Ροθίων Π. Γεωργιάδης, Κ. Α. 'Ισακίδου: «Η έλαια εν Κύπρω», Σάββα Λοιζίδου: «Ο άγων της Κύπρου και ό νέος Κυβερνήτης», Α. Σ. 'Ιωάννου: «Τό εκπαιδευτικόν πρόβλημα της εν Λονδίνω Κυπριακής παροικίας», Γ. Ταλιαδώρου Τέμπλαρ: «Η Παιδική Έξοχή Λεμεσού», Γ. Χειμώνα: «Η όργανοσις της Παιδικής Έξοχής Λευκωσίας» και Άλεξάνδρας 'Ιακωβίδου: «Τό έργον της Παιδικής Έξοχής Λευκωσίας».

—Στην «Έλευθερία» (Λευκωσία) όξυβερκής άρθρογραφία επί των πολιτικών και εθνικών ζητημάτων, διαφωτιστικά σχόλια και ενδιαφέρουσες φιλολογικές συνεργασίες των Ν. Α. Βοσταντζή, Μελη Νικολαΐδη, Δημ. Ι. Χρόνη κ.ά.

—Στόν «Νέον Κυπριακόν Φύλακα» (Λευκωσία) μαχητική άρθρογραφία της Διευθύσεως, ενημερωμένα σημειώματα και φιλολογική συνεργασία του Ι. Χατζηδάκι κ.ά.

—Στό «Έθνος» (Λευκωσία), πλήν της πολιτικής όλης, ενδιαφέρουσες κάθε Κυριακή «Επιστολές στους Νέους» του Άλκαίου, αξιόλογα φιλολογικά άρθρα των Χρ. Παπαχρυσούτου, Μιχ. Παπαχαραλάμπους κ.ά.

—Πήραμε ακόμη τις έφημερίδες «Κερύνησις», «Εφημερίς» (μαχητική εθνική έκδοση), «Νέα Πολιτική Επιθεώρηση», «Νέος Δημοκράτης», «Ανεξάρτητος», «Χρόνος», «Παρατηρητής», «Πρόδοξος», «Πάφος», «Εργάτης», «Εργατική Φωνή» και τα περιοδικά «Ιταδιαγωγική Επιθεώρησης» (24), «Μακεδονικά Γράμματα» (2), «Τέχνη» (38—41), «Ελληνική Βιβλιογραφία» (Γ' 1—3), «Κρητική Έστια» (Α' 2), «Ελληνικά Δικάκια» (Γ' 15—16), «Δελτίο Σοσιαλιστικής Όμοσπονδίας» (31—32), «Άγωνιστής» (113—115), «Μορφωσις» (48—51), «Κυπριόπουλο» (11—12), «Απόστολος Βαρνάβας» (1' 7—8), «Χριστιανική Άναγεννησις» (113—121), «Φώς» (Γ' 30—33), «Μηνιαίον Δελτίον Έκδρομικού» (22—25), «Εκπαιδευτικά Χρονικά» (1—3), «Κυπριακά Νειάτα» (7—8), «Άγωγή» (3), «Κινηματογράφος» (1—3), «Κυπριακό Περιήτοι» (1), «Κυπριακή Επιθεώρησης» (Ε' 6—9), «Cyprus Review» (V 6—9), «Forlag» (126—127), «Hermes» (111 30—33), «Journal of the International Folk Music Council» Vol. 1, 1949) και «International Dentistry» (55).

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Τό Έκπαιδευτικό Συμβούλιο στη συνεδρία του της 26.8.1949 ένεκρινε τά «Κυπριακά Γράμματα» σαν έκδοση κατάλληλη γιά τά Σχολεία και τις Σχολικές Βιβλιοθήκες Κύπρου.

—Η Κύπρος θά συμμετάσχη στην Πανελλήνιον Έκθεσιν Λαϊκής Χειροτεχνίας και Βιοτεχνίας, που άνοιγει στις 15 'Οκτωβρίου στο Ζάππειο με αντιπροσωπευτικά δείγματα αρχαίων και συγχρόνων Κυπριακών ενδυμασιών, κεντήματα, υφαντά και ώραία αντικείμενα Ξυλουργικής και Ξυλολυπτι-

κής, Κεραμουργίας, Διακοσμητικής, Άσημουργίας και κατεργασμένων μετάλλων.

—Έντός των ημερών άρχίζει τη λειτουργία του σε ειδικά διαρρυθμισμένες αίθουσες του Ισογείου του Άρχιεπισκοπικού Μεγάρου τού Μουσείου Λαϊκής Τέχνης της Έταιρείας Κυπριακών Σπουδών.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

'Ελλείπει χώρου, εις τό έπόμενον.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Χ. Δ. Φιντικλή, Γιαλούσα: Χρειάζεσθε ακόμη άσκηση. Ο ποιητικός λόγος πρέπει να είναι πολύ πιο πυκνός και πιο ουσιαστικός από τον πεζό. Μη σταματάτε στην περιγραφή των γεγονότων ή την άπλη έκφραση επιθυμιών. Προχωρήστε στην ανασύνθεση και την ποιητική μετάπλαση του ύλικού σας. Έν τω μεταξύ μη διασπώτε να δημοσιεύσετε.— Λ. Κ. Μυλωνά, Άμιαντο: Καλή ή περιγραφή σας «Η μαγεμένη κορυφή» και θά δημοσιευτή με τη σειρά της. Ο «Αιπιατάκτης» είναι λυρική άπόδοση γνωστού θέματος, χωρίς όμως κανένα νέο στοιχείο, που να δικαιολογή τη δημοσίευσή του. Οι στίχοι σας έχουν άρκετή χάρη. Η ποιησή σας όμως βρίσκεται ακόμη στο πρώιμο περιγραφικό στάδιο. Είμεθα βέβαιοι ότι με τον καιρό θά μετουσιώσετε τη συγκίνηση σας αυτή σε θαυσιά λυρική έκφραση.— Α. Ψ. Ροθίνη, Γιαλούσα: «Στό παιδί μου» πολύ καλό. Θά δημοσιευτή. Τό «Κάποιο δειλινό» πολύ ύποκειμενικό. Στά «Βώδια» καλό τό θέμα και ή σύλληψη, ύστερείτε όμως σε άπόδοση. Τό «Επίγραμμα» μέτριο. Τό «Ξερίζωμα» τέλος άπείχει γνώριμους σκοπούς. Μερικοί στίχοι του είναι περιήτοι, χάνει όμως τά συνολο.— Π. Προκοπίου, Βαλτιμόρη: Πολύ άπλο και ειλκρινές τό ύφος της άδηγήσεως σας. Οι ήρωες διαγράφονται καθαρά και άπείριτα με φυσικότητα και χάρη. Τό τέλος όμως είναι πολύ έξεχρημένο. Θά μπορούσε να δημοσιευθ άν τροποποιούσατε τις δυό τελευταίες σελίδες. Τό ποιήμα σας ύστερεί από την τεχνική πλευρά.— Σ. ταυρούλαν Καραγεωργιάδου, Γύθειο: Ο «Θρήνος» εγκρινεται. Θά σας είδοποιήσουμε άργότερα που θά εμβάσατε τη συνδρομή σας.— Α. Λέξην Άνθιμον, Άλεξάνδρεια: Τά νέα ποιήματά σας δέν ξεπερνάον τά όρια της στιχουργικής σύλληψης. Έχουν μέσα τους πολλά καλλιτεχνικά στοιχεία και πολλή συγκίνηση, ακαταστάλακτη όμως άκόμη και στην πρώτη της λυρική μορφή. Χρειάζεσθε άσκηση, την άσκησή εκείνη που θά σας βοηθήση να φτάσετε στην ποιητική ουσία του θέματός σας.— Α. Παστελλάν, Λεμεσόν: Υπάρχει τεράστια διαφορά ανά άνισότη — τεχνική και ποιητική, αυτών που μάς στέλλετε τώρα με τά προηγούμενα. Ένώ εκείνα ήσαν έντελώς πρωτόλεια, αυτά μαρτυρούν πολλήν στιχουργικήν και καλλιτεχνικήν πειραν. Θά εύχαριστήθωμε άν περάσετε από τό γραφείο μας να μιλήσουμε σχετικά. Κρατούμε τά ποιήματά σας.— Α. Κωνσταντινίδην, Κερύνησι: Πολύ έγκραφικό και σχηματοποιούμενο στη σύλληψη τους οι στίχοι σας. Μην παρασύρετε από αποιητικές Σχολές. Δέστε τη ζωή άπλά και ήρεμα, όπως αυτή προβάλλεται στις αίσθήσεις σας.— Κ. Λ. Ξενίδου, Βαρύσια: Τά νέα τραγούδια σας έχουν καλή τεχνική, τό ύφος όμως είναι άπαισιόδοξο και τό θέμα κοινό.

ΠΡΟΪΟΝΤΑ

Κ.Ε.Ο.

★ Είναι η μάρκα που

άποτελεῖ ἐγγύησιν.

★

Α. Σ. ΑΡΑΟΥΖΟΣ

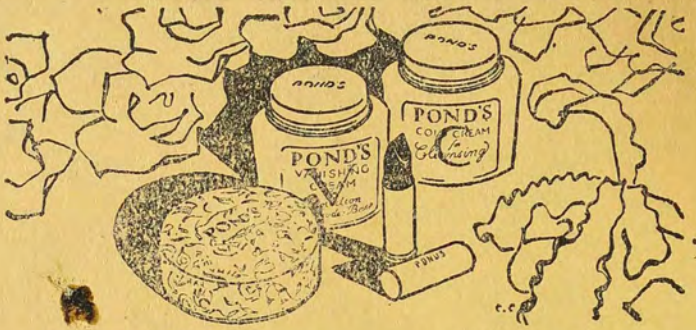
ΓΕΝΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ : Λευκωσίας—Κυρηνείας

*Δὲν θὰ ὑπάρξῃ ἔδωξίς
πλέον....*

MILKMAID
SWEETENED CONDENSED MILK
NESTLÉ
SWITZERLAND
MILKMAID BRAND
NESTLÉ PRODUCTS CO. LTD.
CHAM, SWITZERLAND

ΤΑΛΑ ΒΛΑΧΑΣ
ΝΕΣΤΛΕ

Ἡ κρέμα **POND'S** δύναται νὰ σᾶς δώσῃ ἐπιπρόσθετον ὠραιότητα

Οἱ δύο κρέμες **POND'S** διατηροῦν τὸ δέρμα μαλακὸν ὡς βελούδον καὶ νεανικόν.

Καθαρίζετε τὸ δέρμα σας κάθε βράδυ καὶ κάθε ἄλλη φορά πού θέλετε νὰ ἔσψετε τὸ πρόσωπόν σας. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας προστατεύετε τὸ πρόσωπόν σας με κρέμα **Vanishing**. Εἶναι ἡ τελειότερα βάση τῆς πούδρας καὶ τὴν διατηρεῖ εἰς τὸ πρόσωπο ἐπὶ ὥρας.

Ἐπάρχουν πέντε ἀποχρώσεις πούδρας **POND'S** καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πού κολακεύει τὸν τὸ πρόσωπον. Θὰ σᾶς ἐνδοιασῇ ἐπίσης τὸ κοκκινάδι χευλιῶν **POND'S**. Διατηρεῖται ἐπὶ πολὺ.

POND'S

GRESHAM

ΑΓΓΛΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΖΩΗΣ

Ἔτος Ἰδρύσεως

1848

Γενικὸς Ἀντιπρόσωπος διὰ τὴν Κύπρον :

ΚΛΕΑΝΘΗΣ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

Τ. Κ. 180 — ΤΗΛ. 487

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Ἐπεύθυνος ἰδιοκτήτης : Ν. Κρανιδιώτης, Λευκωσία
 Τύπος : «ΚΟΣΜΟΥ» Ι. Χ. Κυριακίδη, Λευκωσία